

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví
Studijní obor: informační studia a knihovnictví

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Jana Krejčí

**EFEKTIVNÍ ČTENÍ Z KLASICKÝCH A ELEKTRONICKÝCH
DOKUMENTŮ**
**EFFECTIVE READING OF CLASSICAL AND DIGITAL
DOCUMENTS**

Praha 2011

PhDr. Richard Papík Ph.D.

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Richard Papík Ph.D.

Oponent diplomové práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mě podporovali při vytváření mé diplomové práce. Zaměstnankyním Knihovny psychologických a sociokulturních věd, Janě Matějkové a Martině Staré za laskavé zapůjčení čteček elektronických knih, Mgr. Kateřině Vrtálkové a Mgr. Evě Uzlové z Knihovny Matematicko-fyzikální fakulty za pomoc s výzkumem a Bc. Veronice Ševčíkové a Bc. Zuzaně Kratochvílové za laskavé zapůjčení studijní literatury. Také rodině a přátelům, kteří se mnou měli trpělivost a poskytovali mi cennou kritiku.

Největší dík však patří PhDr. Richardu Papíkovi Ph.D. za cenné připomínky a skvělou motivaci k práci.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V .....dne.....

.....

podpis

Abstrakt

Cílem diplomové práce je objasnit pojem *efektivní čtení* a co do tohoto tématu spadá, dále prozkoumat, jak se význam tohoto termínu mění v oblasti čtení elektronických dokumentů. Tato práce dále zkoumá, jaké má čtenář možnosti práce s textem při čtení elektronických dokumentů a jaký k nim má postoj. V první kapitole jsou rozebrány oční pohyby, v druhé pak už samotný termín *efektivní čtení* a jeho příbuzné pojmy. Třetí kapitola pojednává o efektivním čtení z obrazovky a vlastnostech elektronický textů. Možnosti, jak může čtenář s těmito texty pracovat na klasických čtečkách nebo softwarových čtečkách, jsou rozebrány v kapitole čtyři. Pátá kapitola hodnotí online čtečky elektronických knih. V šesté kapitole je vyhodnocen dotazníkový průzkum na téma čtení elektronických textů.

Klíčová slova

Oční pohyby, efektivní čtení, čtení z obrazovky, čtečky elektronických knih, softwarové čtečky elektronických knih, online čtečky elektronických knih, dotazníková šetření

Abstract

The objective of this thesis is to clarify the term *effective reading* and what belongs to this topic, also to explore how the meaning of this term changes in the field of the electronic documents. This work also examines the reader's options of working with text and his view in this matter. Eye movements are analysed in first chapter. The term *effective reading* and its related concepts are analysed in chapter two. Third chapter is dealing with effective screen reading and characteristics of electronic texts. The possibilities of user work with texts on e-book readers and software e-book readers are examined in fourth chapter. Fifth chapter assesses online e-book readers. Questionnaire survey concerning reading of electronic documents is evaluated in chapter six.

Key words

Eye movements, effective reading, screen reading, e-book readers, software e-book readers, online e-book readers, surveys

OBSAH

PŘEDMLUVA.....	1
1. ÚVOD.....	3
2. Mechanismus čtení	5
2.1 Pohyby očí	5
2.2 Oko při čtení	6
2.3 Rozdíly ve čtecích taktikách	9
2.4 Shrnutí.....	9
3. Efektivní čtení.....	11
3.1 Dobré čtenářské návyky.....	11
3.2 Co je to efektivní čtení.....	12
3.2.1 Efektivní čtení.....	12
3.2.2 Racionální čtení	14
3.2.3 Aktivní čtení	15
3.2.4 Rychlé čtení	16
3.2.5 Racionální studium	18
3.2.6 Shrnutí.....	18
3.3 Způsoby čtení.....	19
3.3.1 Informační čtení neboli prvotní informace	19
3.3.2 Kurzorické čtení.....	21
3.3.3 Selektivní čtení	21
3.3.4 Statarické čtení.....	22
3.3.5 Kontrolní čtení	23
3.3.6 Kombinované čtení	23
3.3.7 PhotoReading.....	23
3.4 Podmínky čtení	24
4 Čtení z obrazovky a elektronický text	28
4.1 Co je to čtení z obrazovky?.....	28
4.2 Podmínky čtení z obrazovky a jeho zdravotní rizika.....	29
4.3 Elektronické dokumenty a elektronické knihy	31
4.4 Výhody a nevýhody elektronického textu	32
4.5 Vnímání textu na obrazovce a rychlost čtení.....	33
4.6 Faktory ovlivňující čtení z obrazovky	35
4.6.1 Technologie	35
4.6.2 Uspořádání textu	36
4.6.3 Schopnosti a zvyk	38
4.7 Rozdíly mezi čtením elektronického a klasického textu	39
4.8 Souhrn.....	40
5 Způsoby práce s fyzickým a elektronickým textem	42
5.1 Způsoby práce s klasickým textem	42
5.2 Čtečky elektronických knih	45
5.2.1 Kindle.....	48
5.2.2 iRiver Story EB02.....	55
5.2.3 Sony PRS-900CZ.....	58
5.2.4 iPad a iBooks	63
5.3 Softwarové čtečky.....	67
5.3.1 Adobe Digital Editions	68
5.3.2 Softwarová čtečka Kindle.....	72
5.3.3 NOOK for PC	77

5.3.4 KooBits	82
5.4 Souhrn	87
6. Čtení elektronických dokumentů online	89
6.1 Google knihy	89
6.2 ebrary	93
6.3 Zhodnocení online čteček	95
7 Čtení literatury v klasické a elektronické podobě	97
7.1 Průzkum čtení elektronických a klasických textů	98
7.2 Výsledky dotazníku	99
7.3 Vyhodnocení dotazníku	111
8 Závěr	114
Seznam použité literatury a zdrojů	117
Seznam obrázků	121
Seznam příloh	122

PŘEDMLUVA

Obsahem této diplomové práce je efektivní čtení z klasických papírových dokumentů a dokumentů elektronických. Dále je zde obsažen rozbor současných čteček elektronických knih a na konci je zařazen malý průzkum této problematiky.

Toto téma jsem si vybrala z několika důvodů. První část diplomové práce, efektivní čtení z klasických dokumentů, navazuje na mou bakalářskou práci *Metodika rychlého čtení ve světě a průzkum pramenů zabývajících se touto problematikou*, doplňuje ji a rozšiřuje. Toto téma je v současnosti také jedním z velmi diskutovaných problémů v oblasti knihoven a informačních zdrojů. Řeší se, zda čtenáři chtějí elektronické dokumenty, jak jim je nejlépe nabídnout, jak tyto dokumenty čtou a co s nimi poté dělají. Velcí producenti elektronických databází nabízejí čím dál tím více plných textů, nejen článků z časopisů, ale především se rozrůstá nabídka elektronických knih.

Posledním důvodem, proč jsem si vybrala toto téma, je, že mě osobně zajímá. Čtečky elektronických knih jsou přístroje, které v současnosti jdou tak trochu proti trendu multimediálních zařízení. Jejich vývoj je velice rychlý a o roce 2011 se mluví jako o roce čteček elektronických knih. Čekají se rekordní prodeje jak samotných čteček, tak i elektronických dokumentů.

Cílem této diplomové práce je objasnit co je to efektivní čtení a jak se čtení klasických dokumentů liší od čtení těch elektronických. Dále je jejím cílem ukázat, jaké nástroje a možnosti má čtenář při čtení elektronických textů a jak široký má v současnosti výběr. V poslední části práce je perspektiva poněkud obrácená a snaží se zjistit, jak se na elektronické dokumenty a čtečky dívají jejich uživatelé.

První kapitola se soustředí na to, jak vlastně čteme. Jaké pohyby očí vykonávají, kam se zaměřují a jak probíhá proces čtení.

Druhá kapitola zkoumá, co je efektivní čtení a jaký má tento termín vztah k ostatním podobným pojmům.

Třetí kapitola objasňuje, jak se význam termínu *efektivní čtení* mění, pokud jde o čtení elektronických dokumentů a vnímání textu z obrazovky.

Čtvrtá kapitola představuje nejprve klasické čtečky elektronických knih (tedy samostatné přístroje, na kterých může čtenář číst) a poté softwarové čtečky, rozebírá jejich kladné a záporné vlastnosti a hodnotí je. Všechny uvedené čtečky jsem měla v ruce a mohla si je vyzkoušet.

Pátá kapitola se zabývá online čtečkami elektronických dokumentů.

Šestá kapitola obsahuje výzkum na téma čtení elektronických dokumentů a hodnotí jeho výsledky.

Celkový rozsah práce je 114 stran. Použitá literatura je citována v souladu s ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2. Použité zdroje jsou citovány pomocí „Harvardského systému“, jedná se tedy o citace pomocí prvního údaje záznamu a data vydání. Citace v textu se udávají v hranatých závorkách. Bohužel u některých elektronických dokumentů nebylo možné zjistit datum vydání a je u nich uvedeno pouze datum citace. V takovém případě datum vydání v hranaté závorce chybí.

1. ÚVOD

První část následující práce je zaměřena na efektivní čtení. Abychom mohli posoudit, co to vlastně je, je nejprve nutné vědět, jak se oči vlastně pohybují a jak vypadá proces čtení. K definici efektivního čtení je dále nutné odlišit jej od termínů jako *rychlé čtení*, *racionální čtení* nebo *racionální studium*. Všechny tyto pojmy se v některých oblastech částečně překrývají, ale jejich jádrem je něco trochu jiného.

Konečně je nutné prozkoumat rozdíly mezi efektivním čtením klasického textu a textu elektronického. Čtení z obrazovky je jiné než čtení z papíru. V některých ohledech je těžší, ale zároveň poskytuje čtenáři daleko více možností a nástrojů, jak zacházet s textem.

Konečně jsou tu samotné elektronické texty. Ty a zvláště elektronické knihy jsou v současné době jedním z nejdiskutovanějších témat nejen v oblasti informační vědy a knihoven, ale u široké odborné i laické veřejnosti.

Veřejnost se v tomto ohledu dá v zásadě rozdělit na tři tábory. Jednak jsou tu zarytí odpůrci elektronických textů, kteří čtení z obrazovky považují za nutné zlo současné doby, které by se ovšem nemělo podporovat ale spíše trestat. Pak jsou tu fanatičtí příznivci, kteří jsou přesvědčení, že bychom měli všechny knihy spálit a nebránit se nevyhnutelnému, což je podle nich úplná digitalizace všeho psaného. A pak je tu zbytek. Lidé, kteří se nebrání ani jednomu ani druhému a v obou stranách vidí spíše možnosti a příležitosti, než nepřátele na život a na smrt.

Současné průzkumy dávají za pravdu třetí skupině. Čtení knih a čtení elektronických dokumentů se vzájemně nevylučují, ale doplňují. Oba druhy textů jsou čteny s jinými cíly a záměry. Čtenáři po nich sahají v jiných situacích.

Existují oblasti, kde se elektronické texty uplatňují více, než v jiných. Situace v akademickém prostředí se s příchodem snadno dostupných elektronických textů radikálně změnila. Nejlépe jsou tyto změny vidět v prostředí knihoven vysokých škol ve Spojených státech amerických. Čím dál tím víc vysokoškolských knihoven přechází od standardního modelu knihovny jako „místa s množstvím knih“ ke knihovně jako „místa spojení s informacemi“. Většina (až 80%) jejich sbírek se přesouvá do repozitářů a místo nich se vytváří prostředí, ve kterém je možné studovat nejen klasické dokumenty, ale také elektronické knihy a časopisy [Machovec, 2011].

Následují tak příkladu velkých producentů, jakým je například Wiley-Blackwell, který odhaduje, že během 10 let budou všechny knihy z jeho produkce dostupné v digitální podobě [Dyson, 2011].

Podle průzkumů společnosti Elsevier z roku 2009 se na elektronické knihy obrací 72% uživatelů v případě, že se chtějí seznámit s obecnými znalostmi v oboru, 58% pokud jim jde o metodologii a/nebo hlubší náhled do problematiky a 55% v případě, pokud chtějí zjistit něco o dané problematice v širších souvislostech. Jedná oblast, kde elektronické knihy zaostávají, je pochopitelně u zjišťování nejnovějších poznatků z oboru (na seriály se v tomto případě obrací 68% uživatelů a na knihy pouze 32%) [Neuroth, 2011].

Dalším případem rychle se vyvíjející situace může být například Stanfordská univerzita, která bude letos přijatým a navazujícím studentům lékařství rozdávat 91 iPadů v rámci zkušebního programu jak implementovat nová multimediální zařízení do výuky [White, 2011].

Čtenáři se zkrátka budou s elektronickými texty a knihami setkávat čím dál častěji. Proto je nutné, aby se naučili jak je používat a jak s nimi zacházet, ve kterých situacích je výhodnější sáhnout po elektronické verzi dokumentu a ve které po tištěné. Následující text si neklade za cíl stát se univerzálním rádcem v této oblasti, pouze osvětlit tuto problematiku a nabídnout možnosti, o kterých se možná ani nemuselo vědět.

2. MECHANISMUS ČTENÍ

Vzhledem k tomu, že jakákoliv technika čtení musí vycházet z vlastností těla, je třeba nejdříve porozumět tomu, jakým způsobem naše oči vnímají psaný text a jak jej zpracovávají.

2.1 Pohyby očí

Oči se pohybují několika různými způsoby. Vždy záleží na situaci a na objektu nebo momentu, který sledujeme. Základní funkcí očních pohybů je udržet obraz objektu, který pozorujeme na žluté skvrně (fovea – místo nejostřejšího vidění).

Zpravidla se oční pohyby dělí na *konjugované* (oči se pohybují ve stejném směru) a *diskonjugované* (oči se pohybují v opačných směrech).

Mezi *konjugované* oční pohyby patří fixační, sakadické, plynulé sledovací a vestibulárně-optokinetické pohyby.

- Fixační pohyby – i ve chvíli, kdy se oko dívá na pevný bod, neustále se pohybuje. Existují tři druhy fixačních pohybů (tremor, drift a mikrosakády). Tyto pohyby nejsou říditelné vůlí.
- Sakády – nejrychlejší oční pohyby, zachycujeme jimi rychle se pohybující objekty. V sakadickém pohybu se střídají fáze skoků a fixací. Mozek tyto pohyby nevnímá rozmazaně, ale jasně a nedochází při nich k deformaci vnímaného obrazu (tzv. sakadická suprese).
- Plynulé sledovací oční pohyby – umožňují neustálý kontakt s objektem, nejsou trhané, vidění je neustále jasné. Hranice tohoto pohybu oka jsou při rychlosti 20-30°/s. Pokud je pohyb rychlejší, oko se začne pohybovat sakadicky.
- Vestibulární a optokinetické oční pohyby – oba pohyby slouží k tomu, aby se obraz sledovaného objektu udržel na žluté skvrně i při pohybu hlavy. Tento pohyb patří k reflexům a není říditelný vůlí.

Mezi *diskonjugované* oční pohyby patří *vergence*. Osy zorného úhlu obou očí se při něm buď kříží nebo rozevírají. Křížení nám umožňuje vnímat obraz objektu z obou očí jako jeden. Vergence se dají řídit vůlí, ale obvykle bývají nevědomé [Jošt, 2009, s. 12-16].

2.2 Oko při čtení

Sakadický oční pohyb

Základní pohybem oka při čtení je sakadický. Jeho název je odvozen od francouzského výrazu „par saccades“, tedy po skocích. Oko se po řádce pohybuje trhaně a mezi jednotlivými pohyby probíhají fixace. Funkcí sakadického pohybu oka je přenést oko do fixačního bodu. V něm je obraz textu přenášen na žlutou skvrnu.

Velikost sakády se měří počtem písmen, které oko přelétne. Tento počet zůstává relativně stálý a je nezávislý na vzdálenosti oka od textu – je tedy jedno, zda je oko vzdáleno od stránky 30 cm nebo 120 cm. Počet písmen ovlivňují vnější faktory, jako je věk čtenáře, jeho vyspělost nebo obtížnost textu [Papík, 1992, s. 49; Jošt, 2009, s. 17].

Regrese

Sakády je možné dělit na *dopředné*, orientované ve směru textu (u nás zleva doprava) a *regresivní*. Čtenář se tedy při regresivních pohybech vrací k již přečtenému textu. Jako velké regrese se označují ty, kde se čtenář vrátil o 10 a více písmen.

Regrese mohou mít různé příčiny:

- Problém s jazykovým zpracováním textu – čtenář něčemu neporozuměl.
- Problém s vizuálním zpracováním textu – může nastat např. v případě dvou obtížně rozlišitelných písmen, pořadí písmen, poškození textu, atd.
- Problémy s pohyby oka – odchylky v činnosti mozkových center, která řídí oční pohyby.

Z předchozího textu vyplývá, že regrese se dají dělit na *funkční* a *nefunkční*. Funkční regrese je přesně cílená do nejasného místa textu, které čtenář potřebuje více osvětlit (ať už z důvodu nedostatečného pochopení nebo nesprávné percepce textu) a je znakem dobrého čtenáře.

Nefunkční regrese je spojená s chaotickou fixací a čtenář ztrácí orientaci v textu.

Frekvence regresí je závislá na obtížnosti textu a většinou se objevuje na jednom a tom samém řádku (regrese, které se vrací na předchozí řádek nejsou časté). Čím delší skok v textu dopředu, tedy čím delší sakáda, tím je regrese pravděpodobnější [Jošt, 2009, s. 18].

Vizuální pole oka

Vizuální pole oka lze rozdělit na 3 oblasti:

- Foveální sektor – asi 2° zorného úhlu, kdy obraz dopadá na žlutou skvrnu
- Parafoveální sektor – asi 5° od fixačního bodu na obě strany, tedy celkem 10°
- Periferní sektor – zbytek zorného úhlu

Jošt [2009] ve své knize pak uvádí několik studií zaměřených na výzkum toho, jak je foveální a parafoveální prostor důležitý pro četbu a percepci textu. Tyto studie ukázaly několik faktů. Nejlépe byl vnímán text, který se nachází ve foveálním sektoru. Pokud ale byl zablokován parafoveální sektor, výkonnost čtenáře klesá o 1/3. Nejhorší výkon pak nastal ve chvíli, kdy byl blokován právě foveální sektor.

Další výzkumy prokázaly, že pro vnímání textu je důležitá krajní pravá část parafoveálního pole, odkud jsou čerpány informace o délce slova a jeho tvaru. Dokážeme rozeznat i počáteční a koncová písmena. Nedokážeme ale odvodit jazykový význam slova. To se děje až v těsné blízkosti foveálního sektoru.

Čím kratší a jednodušší je slovo tím pravděpodobněji bude rozeznáno už v parafoveálním sektoru a pokud na něj narazíme v textu příště, okose na něj pravděpodobně nebude fixovat.

Když je text v pravé části našeho parafoveálního pole jakkoliv narušen – slova nejsou řádně dělená mezerami, nebo naopak mezery jsou vyplněny písmeny, znaky nebo žádné nejsou – velikost sakád a tím pádem i rychlost čtení se sníží [Jošt, 2009, s. 20-22].

Fixace

Doba fixace obvykle trvá 0,2-0,4 sekundy a pouze v této době získáváme z textu informace. Zatímco délka fixace je více méně neměnná, počet fixací na jeden řádek záleží na zkušenosti čtenáře a jeho zrakovém rozpětí. Například u špatných čtenářů se jednotlivé fixace vzájemně překrývají.

Menší rozdíly v délce fixací byly vysledovány při výzkumu, který provedli Manya a Eric de Leeuwovi. Ti zjistili, délky fixací se mírně liší u jednotlivých sledovaných čtenářů. Ti rychlejší z nich měli fixace o něco delší. Pravděpodobně proto, že jejich zorné pole bylo širší a vnímali více znaků [Papík, 1992, s. 49; Richaudeau, 1984, s. 89-91].

Percepční rozpětí

Percepční pole oka se měří podle toho, kolik písmen je čtenář schopný rozeznat při jedné fixaci. Percepční rozpětí je nestejněměrné. Při čtení zleva doprava jsme schopni vnímat nalevo od fixačního bodu 3-4 písmena, napravo až 15 písmen. Jde o naučenou schopnost, která se objevuje po začátku čtenářského výcviku. V kulturách, kde jsou texty tradičně čteny zprava doleva je asymetrie percepčního rozpětí opačná.

V zásadě to znamená, že na jednu fixaci je pomalý čtenář schopen pochytit 1-2 slova, rychlý čtenář 5-10. Ovšem vždy záleží na jejich délce.

Vzhledem k tomu, že je levá část percepčního rozpětí kratší než jeho pravá část, je důležité, aby se v ní nacházel celý začátek slova a aby byl tento začátek jasně rozeznatelný [Jošt, 2009, s. 19-20; Richaudeau, 1984, s. 41].

Okulomotorické modely

Okulomotorické modely vysvětlují základní vztahy mezi čtením a očními pohyby.

Kromě okulomotorických modelů existují ještě *modely procesní*. Tyto modely souvisejí přímo s jazykovou percepcí textu. Oči se pohybují v závislosti na tom, jak čtenář slovo analyzuje a jak jej pochopí v souvislosti s textem.

Oproti tomu *okulomotorické modely* s jazykovou stránkou textu nesouvisí. V jejich případě jde spíše o vzhled slova a jeho obrazové vydělení z textu. Kromě toho Jošt [2009, s. 22] také uvádí, že okulomotorické pohyby jsou jedním z vodítek, jak se dá už u dětí předškolního věku určit, jak dobří z nich budou čtenáři.

V souvislosti s okulomotorickými pohyby se hovoří o *optimální fixační pozici*. Tato pozice je pro každé slovo jiná, což vyplývá z toho, že optimální fixační pozice vychází z dvoufázového zpracování slova:

- Zpracování vizuální – čtenář musí slovo vydělit z textu, určit délku slova, tvar písmen, atd.
- Zpracování jazykové – čtenář musí slovu přidělit jeho význam a zároveň jej pochopit v souvislosti se smyslem celého textu [Jošt, 2009, s. 22]

Poté, co je fixované slovo zpracováno, oko se pomocí sakadického pohybu přesouvá na další fixační pozici.

Vzhledem k tomu, že optimální fixační pozice se pro jednotlivá slova liší, oko se do ní vždy netrefí. V takovém případě je pozice oka zkorigována pomocí tzv. „vnitroslovních sakadických pohybů“. To, že oko nedokáže správně rozeznat slova na první vizuální úrovni zpracování, je podnětem k dalšímu sakadickému pohybu oka. Správné rozeznání a pochopení slova je pak podnětem k další, tentokrát mezislovní sakádě, která přenesení oko do nové fixační pozice [Jošt, 2009, s. 24].

Okulomotorické pohyby a sakády se u dětí dají samozřejmě cvičit. Svoboda [2004, s. 4] ve své knize, která určena pro trénink očních pohybů dětí, uvádí, že „*Při dešifrování ... slova musí řešitel zacílit svůj pohled přesně tam, kde většinou končí krátké fixace prokládající jednotlivé sakády, tj. u standardně dlouhých slov někde mezi 2. a 3. písmenem. Dítě se tak učí zaměřovat svůj bezděčný pohled na nejdůležitější oblast slova.*“

Tato jeho cvičení spočívají v tom, že čtenář je nucen zadáním úlohy (např.: číst pouze druhá písmena z uvedených slov) zaměřovat svou pozornost na konkrétní místo ve slově. Zároveň ale musí ignorovat význam slova, v němž hledá (viz příloha č. 1).

2.3 Rozdíly ve čtecích taktikách

Styl čtení u jednotlivců ovlivňuje mnoho faktorů jak vnějších (náročnost textu, cíl čtení) tak vnitřních (vyspělost čtenáře).

Obecně se dá říci že vyspělejší čtenáři mají delší sakády, kratší čas fixací a méně často se v textu vracejí.

Samozřejmě existují rozdíly u dětí, které začínají číst, a u vyspělejších čtenářů. Při počáteční výuce čtení jsou sakády malé, fixace časté a dlouhé, což by mohlo vyplývat faktu, že mozek se teprve učí rozeznávat jednotlivá písmena a spojovat je do slov, rozeznávat je jich tvary a určovat jejich hranice.

Dalším významným faktorem je obtížnost textu. Pokud je jeho obtížnost vysoká, sakády se opět zkracují, čas fixace se prodlužuje a čtenář se častěji vrací v textu. Naproti tomu vliv fontu písma na styl čtení není zas tak veliký [Jošt, 2009, s. 25].

Kromě okolností, na které samotný čtenář vliv nemá (vyspělost čtenáře, obtížnost textu, okolnosti čtení), ovlivňuje čtení i to, jakou taktiku nebo styl si sám čtenář zvolí.

Jošt [2009, s. 24-25] uvádí ve své knize několik různých dělení taktik čtení:

J. K. O'Regan rozlišil dva různé styly:

- *Pečlivá strategie* – čtení slovo od slova. Oko se soustředí na jednotlivá slova, často se refixuje (snaží se nalézt optimální fixační pozici), sakády jsou malé. Tento styl má výhodu v tom, že text je plně pochopen, ale rychlost čtení je pochopitelně malá.
- *Rizikantní strategie* – sakády jsou velké, regrese žádné. Čtení je velice rychlé, ale v případě, že čtenáři unikne význam, je tato strategie dočasně nahrazena strategií pečlivou, na řadu tedy dodatečně přicházejí regrese až k místu, odkud čtenář nepochopil.

Další možné rozlišení stylů čtení je na *dříče* (plodder) a *průzkumníka* (explorer).

- *Dříčův styl* se vyznačuje velkým množstvím krátkých sakád, které jsou většinou dopředné a málokdy regresivní, a delší dobou fixací.
- Styl *průzkumníka* je přesně opačný – sakády jsou velké, dopředné i regresivní, čtenář mnoho slov jen přeskakuje.

2.4 Shrnutí

Základními očními pohyby, které jsou pro proces čtení nezbytné jsou tedy sakády a fixace.

Sakády jsou nejrychlejšími očními pohyby a mají za úkol přesouvat oko od jednoho fixačního bodu k druhému. Sakády se dají rozdělit na intraslovní (korektivní) a mezislovní, na dopředné a regresivní.

Regresivní sakády nejsou nezbytně špatnou věcí. Pokud se jedná funkční regrese, tedy je-li tento pohyb vědomě cílený do určitého místa, jde o jeden ze znaků dobrého čtenáře.

Fixace oka mají za úkol udržet vnímaný objekt na místě nejostřejšího vidění na sítnici, na žluté skvrně (tj. fovea). Při fixaci můžeme rozlišit tři vizuální pole oka: foveální, parafoveální a periferní sektor, přičemž první dva jsou při vnímání slova nejdůležitější.

Při fixaci oka na konkrétní bod jsme schopni vnímat 3-4 písmena nalevo od fixačního bodu a až 15 písmen napravo. Toto je nazýváno percepční rozpětí a jeho asymetrické rozdělení je dáno směrem čtení (v kulturách, kde se čte zprava doleva je percepční rozpětí rozděleno opačně). Existuje tzv. optimální fixační pozice oka, při které je oko schopné nejlépe rozeznat celé slovo.

Samotný proces čtení se dá popsat pomocí okulomotorických pohybů. Oko při začátku pohybu nalezne optimální fixační pozici a slovo je zpracováváno, což se odehrává na dvou úrovních: nejdříve je slovo vyděleno z textu, jsou nalezeny jeho hranice a jeho tvar, pak je analyzován jeho význam a jak tento význam zapadá do smyslu celého textu. Poté se oko přesune sakádou do další fixační pozice. Pokud tato pozice není shledána optimální, pokračuje pohyb dalšími vnitroslovními sakádami, a to tak dlouho, dokud není ideální pozice nalezena. Pak následuje opět fixace.

Rychlost čtení závisí např. na čtenářově vyspělosti a obtížnosti textu. Pokud se jedná o začínajícího čtenáře nebo špatného čtenáře a nebo obtížný text, velikost sakád se zmenšuje, fixace jsou častější a delší a regresivní sakády se objevují častěji. To vše znamená, že rychlost čtení se snižuje.

Co se týče stylů čtení, dají se rozlišit dva základní: pomalý & pečlivý a rychlý & povrchní. V tomto případě je rychlost u prvního stylu záměrná: čtenář se textem „prokousává“ a regrese nejsou tolik časté a nebo tak velké, jako jsou u druhého stylu. Ten je sice rychlejší, ale pokud čtenář přeskóčí klíčové slovo nebo něčemu neporozumí, musí se vracet velkou část textu nazpět. Rozdílnost těchto stylů se dá dobře využít při různých typech textů (obtížný, jednoduchý) a nebo při různých cílech čtení (zjistit smysl, čtení pro radost).

3. EFEKTIVNÍ ČTENÍ

3.1 Dobré čtenářské návyky

Existuje několik základních dobrých čtenářských návyků, které výrazně urychlují a usnadňují čtení. Tyto návyky vyplývají z textu předchozí kapitoly a některé v ní už byly zmíněny.

1. Potlačení artikulace a subvokalizace

Náš poznávací proces ještě pořád zařazuje mezi psaný text, oko a myšlenkové zpracování okliku přes hlasivky a sluch (kdy si slovo, které čteme, vyslovíme a představíme si, jak zní). I výuka čtení na základních školách končí tím, že se děti naučí číst plynule nahlas.

Protože rychlost mluveného slova se pohybuje mezi 150-200 slovy za minutu, čtenář, který si při čtení přeřikává text, nikdy nepřekročí hranici rychlosti 250 slov/min.

Toto přeřikávání se dá rozdělit na 2 typy:

- Čtení nahlas nebo tiché pohyby úst a svalů krku
- Mentální přeřikávání si (uvědomování si, že se slovem, které čteme, je spojen nějaký zvuk) neboli *subvokalizace*

Aby čtenář zjistil, zda se dopouští prvního druhu artikulace a aby se jej zbavil, může si vložit mezi rty tužku nebo kapesník (jestli pohybuje ústy) nebo si přiložit prst zlehka na krk (pohyb svalů krku) [Richaudeau, 1984, s. 80; Papík, 1992, s. 72].

Někteří autoři zastávají názor, že tohoto typu artikulace je nemožné se zbavit. Oproti tomu Zielke [1988, s. 56] tvrdí, že pokud se čtenář dosáhne vyšší rychlosti čtení než 300 slov/min, subvokalizace vymizí sama. Dalším možným způsobem, jak se subvokalizace zbavit, je představovat si přečtený text rovnou v obrazech, nebo při čtení tiše počítat nebo opakovat nějakou frázi [Richaudeau, 1984, s. 33; Zielke, 1988, s. 54; Papík, 1992, s. 73].

2. Rozšiřování zrakového rozpětí a snižování počtu fixací

Doba sakadického pohybu oka mezi dvěma fixacemi a délka fixací jsou u pomalých, neškolených a rychlých čtenářů více méně stejná. Rozdíl je v tom, že zrakové rozpětí neškoleného čtenáře se pohybuje pouze okolo 9 znaků na jednu fixaci. Tyto fixace se navíc v jeho případě vzájemně překrývají (na řádku je jich 7-9).

Školený čtenář může na jednu fixaci pochytit až 20 znaků a jeho počet fixací na řádek se pohybuje okolo 3. U dobrého čtenáře navíc dochází k fixacím rytmicky a pravidelně. [Papík, 1992, s. 61; Richaudeau, 1984, s. 89-90; Zielke, 1988, s. 67].

3. Regresivní pohyby

Richaudeau uvádí tři příčiny, proč dochází k regresím v textu:

- Text je obtížný, jsou v něm neznámá slova nebo odborné termíny. V takovém případě je nezbytné se vracet.
- Zmatený je buď text (špatně, nelogicky poskládané věty) nebo čtenář (pletou se mu slova).
- Špatné zvyky „stydlivých“ čtenářů, kteří se bezdůvodně vrací v textu a ověřují si, co už četli [Richaudeau, 1984, s. 100-101].

Tyto důvody jsou prakticky totožné s těmi, které byly uvedeny v kapitole 2.2. Na základě těchto příčin se dají regrese rozdělit na dva typy: funkční a nefunkční.

Funkčních regresí se dopouští dobrý čtenář. Ten ví, z jakého důvodu vrací k předchozímu textu a kam přesně je potřeba se vrátit. Vzhledem k tomu, že texty jsou z velké míry redundantní, není potřeba vracet se okamžitě poté, co čtenář narazí na něco, co nechápe. Je velká šance, že to bude vysvětleno později [Papík, 1992, s. 73].

Naopak nefunkční regrese je chaotická, čtenář se ztrácí v textu a neustále „ztrácí nit“. K těmto regresím dochází z důvodu nedostatečného soustředění nebo kvůli špatným motorickým návykům. Gruber [1990, s. 10] mluví v této souvislosti o tzv. *neurotické smyčce*. Čtenář se bojí číst rychle, aby mu neutekl smysl textu, tím pádem se hůře soustředí, hůře čte, smysl mu uniká, to ho ještě více znervózňuje, a tak čte ještě hůře.

3.2 Co je to efektivní čtení

Abychom mohli popsat zásady efektivního čtení, je v první řadě potřeba tento pojem definovat. Efektivní čtení má souvislost s následujícími termíny:

- Racionální čtení
- Aktivní čtení
- Rychlé čtení (nebo také rychločtení, supersonické čtení)
- Racionální studium

3.2.1 Efektivní čtení

Výraz *efektivní čtení* není nijak exaktně definován. Ve většině zdrojů, které se o něm zmiňují, je míněn jako soubor vlastností a dovedností, které usnadňují a urychlují čtení, zvyšují pochopení textu a díky kterým si je čtenář schopen z textu zapamatovat více informací.

Například jmenuje-li se Mistríkova kniha *Efektivně čítanie*, samotný tento pojem je v ní zmíněn a použit pouze v předmluvě [Mistrík, 1996, s. 7-8], kde je navíc tento termín a termín *rychlé čtení* užitý jako synonymum.

Papík [1992, s. 76] zmiňuje efektivní čtení také, ale pouze jako označení pro různé čtecí techniky a blíže daný termín nerozvádí.

Pojem efektivní čtení se dále vyskytuje v díle Jadwigy Šanderové [2005, s. 37]. V kapitole pojednávající o tomto způsobu čtení ale kromě samotného nadpisu pojem *efektivní čtení* opět není zmíněn. Jsou zde ale definovány základy čtení odborné literatury z praxe čtenáře.

Odborník z praxe podle Dufkové nemá potřebu znát podrobně všechna díla vydaná v jeho oboru. Je důležité znát asi tři klíčová a se zbytkem se jen letmo seznámit. Jako prostředek takového seznámení jsou uvedeny dva druhy čtení – *letmé* neboli *informativní čtení* (100-150 stran/hod) a *běžné čtení* (30-40 stran/hod)¹. Je potřeba zaměřit se hlavně na závěr, úvod a pro čtenáře klíčová místa dokumentu. Dalším důležitým bodem efektivního čtení je podle Dufkové vedení si záznamů o textech, se kterými se čtenář takto seznámil. Stačí pouze stručné poznámky a to i v případě, že daný dokument o problému, který se čtenář zabývá, nepojednává – alespoň pak ví, že se k němu nemá vracet a proč.

Kump [1999, s. 188] popisuje jako nejefektivnější způsob čtení ten, kdy se po každém přečteném textu čtenář pokusí vybavit si nová fakta. Buď přeříkáním nahlas nebo zapsáním si poznámek. Podíl získaných informací se tak výrazně zvětší.

Vzhledem k tomu, že klasické zdroje pojem *efektivní čtení* vysloveně nedefinují, byl proveden krátký výzkum slovního spojení *efektivní čtení* na internetu.

V materiálech Kurzů práce s informacemi, přednášeným na Masarykově univerzitě v Brně, je efektivní čtení zmíněno. V textové opoře pro přednášku *Jak efektivně číst odborné texty a správně psát seminární a diplomové práce?* je efektivní čtení zmíněno jako aktivní přístup k textům, „...*umění si vybírat, co je nutné důkladně pročíst.*“. Jako jedna z metod pro efektivní čtení je uvedena metoda SQ3R² [Presová, 2011, s. 3].

Dalším internetovým odkazem, který obsahuje techniky efektivního čtení, je článek v elektronickém magazínu *Dreamlife*. Samotný článek v sobě sice přímo heslo *efektivní čtení* neobsahuje, ale techniky, které popisuje, do této oblasti spadají. Čtenář by si podle něj měl nejprve knihu prohlédnout a stanovit si důvod, proč ji chce číst a co od ní očekává. Následuje krátké seznámení, poté rychlé pročtení a následně zvýraznění důležitých myšlenek

---

¹ O těchto způsobech čtení je více pojednáno v kapitole 1.2.3.

² SQ3R má pět fází: S=survey (udělej si přehled), Q=question (ptej se), R=read (čti), R=recite (rekapituluj), R=review (zpětně kontroluj) [PRESOVÁ, PAZDESKÝ, ŠKYŘÍK, 2011, s. 3]. Tato metoda vznikla ve 40. letech a je dílem Francise Pleasanta Robinsona, který ji popsal v knize *Diagnostic and remedial techniques for effective study* (New York : Harper & Brother, c1941).

v jednotlivých kapitolách. Pak si má čtenář vytvořit vlastní obsah knihy, vypsát si nejdůležitější myšlenky z jednotlivých kapitol a poté hlavní myšlenky celé knihy. Následuje využití těchto myšlenek v praxi. Článek se zmiňuje i o podtrhávání v textu a vpisování vlastních poznámek do knihy [Gogolín, 2009].

Dalším nalezeným relevantním dokumentem byl *Kurz osobnostní a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ* s názvem *Jak se učit efektivně*. Efektivní čtení je zde vysvětleno pomocí jednotlivých strategií:

- Strategie použitelné před samotným čtením: přehled, myšlenková mapa (co je čtenáři o daném tématu už známo), formulace otázek (co se potřebuji z textu dozvědět)
- Strategie používané během čtení a po čtení: hledání klíčových slov, náčrtek (jak by se to dalo nakreslit), co je důležité, srovnávání (čemu se to podobá, od čeho se to odlišuje), vyjasňování (co není čtenáři jasné), vymýšlení vlastních příkladů, schéma učiva (myšlenkové mapování), shrnutí vlastními slovy, ohlédnutí se zpět (co už čtenář ví, co ještě ne, jaké má nové otázky, apod.) [Srbová, 2007, s. 69]

Dále bylo v internetových zdrojích efektivní čtení zmiňováno v souvislosti s cizojazyčnými texty a jejich čtením nebo například s efektivním učením.

3.2.2 Racionální čtení

Termínem, který je často uváděn jako synonymní k *efektivnímu čtení*, je *racionální čtení*.

V České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy (dále jen TDKIV) je racionální čtení definováno jako „*způsob recepce textu (kombinace metod čtení), který aktivizuje všechny rozumové a čtenářské schopnosti jedince k efektivní vnímání a úplnému porozumění informací obsažených v textu* [Vášová, 2009b]“.

Gruber [1990, s. 7.] definuje racionální čtení jako „...*soubor zásad pro vnímání textu bez hrubých zlozvyků...Zrychluje, prohlubuje a všestranně zefektivňuje všechny praktické způsoby čtení od nejrychlejších (např. hledání v seznamech, slovnících) přes střední (např. administrativní texty, noviny...) po nejpomalejší (např. studijní texty, cizojazyčné texty). Rozšiřuje paletu původních čtecích způsobů.*“ Mezi metody racionálního čtení dají počítat i techniky čtení jako *kurzorické* nebo *selektivní čtení* [Papík, 1992, s. 18].

Dalo by se tedy říci, že racionální čtení je souhrnem čtecích dovedností a schopností, díky kterým čtenář text rychleji a lépe vnímá a více si z něj pamatuje. Kromě toho je také souborem čtecích taktik (nebo způsobů čtení), které čtenář ovládá a ze kterých dokáže vybírat v závislosti na cíli čtení a druhu textu, který má před sebou.

3.2.3 Aktivní čtení

Pasivní čtenář podle Zielkeho [1988, s. 50] „...není myšlenkově dosti intenzívně zaměřen na daný materiál. Čeká – pasívně – na to, že text bude časem zajímavější, že se v něm objeví něco, co bude důležitější.“ Pasivní čtenář tedy text pouze přijímá, ale jeho mysl s ním nijak aktivně nepracuje. Čtenář není soustředěný, klesá jeho výkonnost a celkový přínos samotného čtení.

Aktivní čtenář se do textu „vžívá“ a pracuje s ním jako s celkem, nenechává se jím vést, ale předvídá jej. Zielke [1988, s. 51-56] uvádí několik znaků aktivního čtení:

- Čtení různými technikami – dobrý čtenář je schopen posoudit z toho, jaký text čte a co se z něj potřebuje dozvědět, jakou čtecí techniku nejlépe zvolit. Nečte stále jedním způsobem, ale čtecí styl mění i v rámci jednoho dokumentu.
- Soustředění – při čtení je nutné, aby se čtenář soustředil na to, co dělá, a nenechal se rozptylovat svým okolím nebo nevykonával zároveň jinou činnost. Čím vyšší úroveň koncentrace je schopen dosáhnout, tím rychleji a s lepšími výsledky dokáže text zpracovat.
- Proniknutí do textu – dobrý čtenář dokáže předem odhadnout stavbu textu, jeho osnovu, to, kde se s největší pravděpodobností budou nacházet nejdůležitější informace. Opravdu dobrý vytrénovaný čtenář se dokáže sladit s autorem do takové míry, že je schopen předvídat, co bude v textu následovat.
- Postřehnutí souvislostí – dobrý čtenář díky tomu, že dokáže vnímat na jednu fixaci větší část textu, tuto část i rychleji pochopí. Proto je schopen postřehnout význam celé věty dříve, než čtenář, který se textem prokousává slovo po slově. Díky tomu je také schopen rychleji se zorientovat v myšlenkovém toku textu.
- Čtení bez zbytečných pohybů – ke správnému čtení patří také správné držení těla. Dobrý čtenář se navíc neunavuje zbytečnými pohyby. Tak u nich nedochází k předčasné tělesné a duševní únavě.

Richaudeau dělí způsoby čtení na *čtení integrální*, kdy čtenář sleduje autorův sled myšlenek, a pouze je pasívně vnímá, a *čtení flexibilní*³ (la lecture sélective), které umožňuje čtenáři v textu předvídat a chápat jej rychleji. Toto čtení je podle něj čtením aktivním.

Mezi znaky flexibilního čtení patří:

- vyhledávání klíčových slov
- předběžnou souhrnnou analýzu

---

³ Originální výraz *la lecture sélective* byl přeložen jako flexibilní čtení, z toho důvodu, že termín *selektivní čtení* má v českém jazyce specifický význam a jeho rozsah je užší, než který popisuje Richaudeau.

- vybírání důležitých faktů (*écrémage* – viz kurzorické čtení)
- zorientování se (*réperage* – viz selektivní čtení)
- uspořádávání poznatků [Richaudeau, 1984, s. 130]

Dufková [2005, s. 22-32] definuje tři základní otázky, na něž aktivní čtenář musí umět odpovědět:

1. Jakým problémem se autor zabývá?
2. K jakým závěrům dospěl?
3. O co své závěry opírá? [Dufková, 2005, s. 24-25]

Aby čtenář dokázal odpovědět, je potřeba se nejdříve seznámit s textem a vytipovat pasáže, ve kterých odpovědi nalezne. Zde Dufková podtrhuje důležitost práce s klíčovými slovy v textu. Čtenář je musí identifikovat a vědět, co znamenají. Pokud to neví, je nutné se obrátit na jiný zdroj (např. odborný slovník nebo odborníka z oboru). Jakmile je čtenář s textem obeznámen, přichází na řadu kritické čtení, tedy polemika s autorovými argumenty, srovnávání s jinými díly, promýšlení jiných východisek.

Aktivní čtenář pokládá autorovi otázky, diskutuje s ním nebo s ním přímo nesouhlasí. Předem od textu něco očekává a jeho četba má jasně daný cíl ve formě otázek, na které chce získat odpovědi. Aktivní čtenář se zaměřuje na obsah textu a ne na jednotlivá slova nebo věty. Dokáže rychle rozeznat, zda se v textu nacházejí odpovědi na jeho otázky či nikoliv, a podle toho si vyhledává další prameny. Je také schopen tyto prameny zkombinovat dohromady a vyvodit z nich závěry.

V tomto smyslu je aktivní čtení tedy spíše postojem ke čtecímu procesu jako takovému. Aktivní čtení využívá čtecích technik, racionálního a rychlého čtení, ale je spíše o aktivním postoji čtenáře k dokumentu a tématu.

3.2.4 Rychlé čtení

Existuje mnoho definic rychlého čtení. Většinou se liší definicí hranice rychlosti nebo procentuální mírou chápavosti textu:

- Rychlé čtení je v TDKIV definováno jako „Čtení vyšší rychlostí, než je rychlost běžného čtení ... Průměr dosažený dospělými necvičenými čtenáři je cca 100 slov za minutu, průměr zběhlých čtenářů 250-300 slov za minutu, po absolvování kurzu rychlého čtení cca 500 slov za minutu a po intenzivním výcviku mohou dosáhnout až 800 slov za minutu [Vášová, 2009a].“

- Podle Zielkeho [1988, s. 15] je průměrná rychlost čtení necvičeného dospělého čtenáře mezi 90-160 slovy za minutu. Průměrná rychlost čtenářů, kteří se zúčastnili kurzu rychlého čtení je 500 slov/min.
- Gruber [1990, str. 7] definuje rychlé čtení jako „... *vnímání textu rychlostí nad 400 slov za minutu bez přeskakování se splněním čtenářského cíle na více než 60 procent.*“
- Papík [1992, s. 19] cituje G. R. Wanwrighta, který rychlé čtení vymezuje jako „...*techniku čtení, jež umožní dosáhnout míry chápavosti 70-80% při rychlosti 300 až 800 slov za minutu.*“

Z výše uvedených definic lze vyvodit, že při rychlém čtení nejde jen o samotnou rychlost. Ta musí být nezbytně doprovázena chápavostí a zapamatováním. Jak vysoká rychlost čtení je ještě přínosná a který už připravuje čtenáře o informace z textu, záleží na jeho individuálních schopnostech a textu.

Rychlé čtení samozřejmě není typem čtení vhodným pro každý dokument a každou příležitost. Je vhodné jej nasadit v případě, že je nutné seznámit se s množstvím dokumentů v relativně krátkém čase. Nebo tehdy, když čtenář potřebuje v textu zachytit jen hlavní myšlenky.

Richaudeau [1984, s. 127] tvrdí, že čím rychleji čteme, tím rychleji a lépe chápeme. Při rychlém čtení se nové informace v mozku zpracovávají rychleji, což vede k lepšímu předvídání textu, což zpětně zvyšuje chápání.

Gruber [1990, s. 10] uvádí několik důvodů, proč je možné si při rychlém čtení zapamatovat více, než při čtení klasickém. Prvním argumentem je tzv. *záporný zájem*, tedy vědomí, že právě kvůli rychlosti je potřeba více se soustředit. Druhým argumentem je, že při pomalém čtení musí myšlenkové zpracování informací z textu počkat, až se čtenář dostane na konec věty nebo odstavce. Při rychlém čtení jsou rychlejší i porozumívací procesy mozku.

Existují ale i opačné názory. Například Dufková [2005, s. 39] nedoporučuje rychlé čtení jako metodu odborné práce. Vychází přitom z argumentů H. Selyeho, který odborné texty doporučuje buď jen prolistovat, nebo číst pro nás normálním tempem. Příliš rychlé čtení je podle něj „...*na úkor kvality a kromě toho nás okrádá o požitek z úvah a snů.*“ Selye dále tvrdí, že rychlým čtením se šetří čas, ale čtenář přijde o souznění s autorem. Podle něj by člověk, pokud mu jde o úplné pochopení textu, neměl nikdy číst rychleji, než je mu přirozené. Zároveň ale sám uvádí, že tento postoj vychází z jeho vlastních osobních zkušeností a proto může být předpojatý [Selye, 1975, s. 424-425].

3.2.5 Racionální studium

Racionální studium je souhrnem metod, které umožňují člověku co nejvíce zefektivnit proces studování s co nejlepšími výsledky. Disciplíny efektivního čtení a racionálního studia se obě zabývají zkoumáním dokumentů, extrahováním důležitých informací z textu a obě obsahují návody, jak si tyto informace co nejlépe uložit v paměti nebo poznačit v samotném dokumentu, takže později není problém se k nim vrátit.

Samozřejmě racionální studium pokrývá daleko více než efektivní čtení, ale v některých oblastech se shodují.

Při racionálním studiu by měl čtenář přečíst daný dokument několikrát. První čtení je seznamovací, čtenář si projde předmluvu, závěr, obsah a knihu si prolistuje, aby se v ní později orientoval.

Druhé čtení je s tužkou v ruce. Čtenář si lehce zatrhává části, o kterých si myslí, že jsou důležité, ale ještě se jim podrobněji nevěnuje. Teprve až při třetím čtení se důkladně soustředí na označené části. V této fázi používá barvy – např. červeně označuje nejdůležitější slova a myšlenky, jinou barvou ty méně důležité, vyznačuje klíčové pojmy. Hlavně se ale snaží pochopit text jako celek a zároveň všechny jeho myšlenky [Toman, 1984, s. 70-72].

Další společnou ideou je *aktivní učení*. Člověk musí být motivovaný, musí mít jasný studijní cíl a musí být vytrvalý. Důležité je také správně klást otázky a správně je řetězit (tedy kdo, co, kde, kdy, k čemu, jak). Studijní proces je pak Zielkem [1977, s. 44] popsán jako sled pěti etap: studijní příprava, získávání vědomostí, porozumění (chápaní), zapamatování si a zvládnutí látky.

3.2.6 Shrnutí

Předchozí text rozebíral definice a vlastnosti pojmů, často se vyskytujících v souvislosti s efektivním čtením.

Základní rozdíl mezi rychlým a racionálním čtením je ten, že zatímco rychlé čtení je naučenou schopností čtenáře zpracovávat text rychleji, racionální čtení zahrnuje více dovedností. Při rychlém čtení jde převážně o rychlost zpracovávání textu, a i když pochopení zde musí být nezbytně přítomno, hlavní důraz na něj kladen není. Při racionálním čtení čtenář získává z textu maximum pro něj relevantních informací. Gruber [1990, s. 7] popisuje rychlé čtení jako praktické cvičení, zatímco racionální čtení je podle něj více o výběru, koncentraci a zapamatování si faktů. Rychlé čtení je zároveň jednou z dovedností racionálního čtení. A všechny čtecí metody mají dobrý základ v metodách a návycích rychlého čtení.

Aktivní čtení je na rozdíl od předchozích pojmů více soustředěno na duševní aktivitu čtenáře. Aby čtenář mohl číst aktivně, musí mít předchozí znalosti dané problematiky. K aktivnímu čtení patří bezpochyby kritické myšlení. Čtenář musí umět jasně definovat, co od textu očekává, a pokud se jeho očekávání nesplní, musí umět najít jiný zdroj informací. Aktivní čtení je tedy soustředěno hlavně na čtenáře, jeho znalosti, schopnosti a motivaci.

Jak racionální čtení, tak i aktivní čtení úzce souvisí s metodami čtení (nebo také čtecími technikami) – informačním, kurzorickým, selektivním a statarickým čtením. Dobrý čtenář (ať už aktivní nebo racionální) si musí umět vybrat správnou techniku čtení podle textu, který má před sebou, a cíle, které čtením sleduje.

Každý z výše uvedených termínů má trochu jiný význam, ale všechny se významově překrývají.

Co se týče pojmu *efektivní čtení*, po prostudování všech zdrojů musela autorka konstatovat, že toto žádným zavedeným termínem není. Je pouze opakovaně používaným označením souboru vlastností a dovedností, které umožní čtenáři seznámit se s daným textem co nejrychleji a odnést si z něj co nejvíce. Efektivní čtení je tedy situace, kdy čtenář čte efektivně. K tomu se dá využívat nepřeberné množství technik a postupů, z nichž některé byly již představeny a jiné budou teprve budou uvedeny v následujících kapitolách.

Proto bude pro potřeby této diplomové práce termín *efektivní čtení* použit jako zastřešující pro všechny formy a druhy technik, které zrychlují a zefektivňují vnímání textu.

3.3 Způsoby čtení

Způsob čtení každého textu závisí na dvou hlavních faktorech:

- Jaký text čteme
- Jaký je cíl naší četby a co od textu očekáváme

Dobrý čtenář by měl být schopen odpovědět na tyto dvě otázky a podle svých odpovědí následně zvolit vhodný způsob četby daného dokumentu.

3.3.1 Informační čtení neboli prvotní informace

Také *letmé čtení*.

Ať už má čtenář v ruce jakýkoliv dokument, je nejprve potřeba, aby se s ním seznámil. Díky tomu může formulovat základní očekávání a otázky, které k textu bude mít. Může pak také snáze identifikovat tu část textu, ve které nejpravděpodobněji nalezne relevantní informace.

Mezi nejdůležitější místa, kterým by měl čtenář při informačním čtení věnovat pozornost patří:

- Název – často, zvláště u vědeckých publikací, vypovídá dostatečně přesně o obsahu knihy
- Jméno autora – pokud už autora známe, může nám napovědět, jak je kniha koncipována, na co je především zaměřena, apod.
- Informace na obálce nebo deskách knihy – podávají stručný přehled o obsahu, lze na nich nalézt stručná biografie autora nebo autorů, mohou obsahovat zmínky o dalších knihách na podobné téma (např. v rámci jedné edice)
- Tiráž nebo rub titulního listu – zde lze nalézt všechny autory, kteří se na knize podíleli, informace o vydání knihy, o edici, ve které vyšla, o copyrightu, krátký bibliografický záznam knihy, apod.
- Předmluva – autor v ní často informuje o důvodu vzniku knihy, o tom, jaký má k dané tematice postoj, o cílech, které má jeho práce splnit
- Úvod – obsahuje strukturu díla, jaká témata budou řešena v jaké části, a stručně uvádí do problematiky
- Obsah – stručné představení, co kniha obsahuje a jak je členěná
- Zvláštní části textu – marginálie, poznámky pod čarou – obsahují dodatečné informace, odkazy na další zdroje, apod.
- Grafické části dokumentu – obrázky, schémata, grafy, nákresy – mohou pomoci čtenáři s rychlejším pochopením problému
- Závěr – je shrnutím celé knihy, obsahuje hlavní myšlenky a závěry a může obsahovat otázky, kterým se kniha nevěnovala a které jsou otevřeny do budoucna
- Rejstříky a seznamy – autorské a věcné rejstříky, seznamy zkratk a glosáře (seznamy odborných výrazů) – jsou abecedně řazeným přehledem o tom, co kniha obsahuje, zároveň jsou podrobnější než například obsah
- Bibliografie, seznam doporučených zdrojů – nasměruje čtenáře k dalším podobným dílům, které se zabývají tou samou nebo příbuznou tematikou [Zielke, 1988, s. 104-106]

Pokud čtenář věnuje dostatečnou pozornost těmto údajům, je schopen předem říci, zda dokument stojí za přečtení, které jeho části jsou nejdůležitější a co v něm pravděpodobně nalezne.

Informační čtení je taky základním prozkoumáním textu. Čtenář se snaží zorientovat v jejím obsahu a základních myšlenkách a seznamuje se s tím, o čem vlastně dokument je.

3.3.2 Kurzorické čtení

Také *diagonální čtení*, *skimming* nebo *lecture d'écremage*.

Jde o velice rychlé procházení textu od začátku do konce. Oko se při něm pohybuje diagonálně, od levého horního rohu stránky k pravému dolnímu. Při tomto způsobu čtení může čtenář dosahovat rychlostí i několik tisíc slov/min.

Oko se v textu pohybuje bez regresí a bez významného zpomalování. Čtenář se snaží zachytit hlavní body textu, sled autorových myšlenek. Jde o celkové pochopení dokumentu. Tento způsob čtení je vhodný pro základní seznámení se s problematikou [Papík, 1992, s. 77-79].

Čtenář může při čtení s dokumentem pracovat: vpisovat poznámky, podtrhávat části, ke kterým se bude chtít ještě vrátit, vkládat záložky. Poté, text projde pomocí kurzorickým čtením, by měl být schopen ho rozdělit na několik částí. Ty, kterými se ještě bude zabývat, ty, které je potřeba si zapamatovat, a vydělit ty, které jsou zbytečné a které se dají zcela vynechat [Zielke, 1988, s. 107-108].

Francouzský autor F. Richaudeau ve své knize *Méthode de lecture rapide Richaudeau* uvádí metodu čtení *la lecture d'écrémage*⁴ (výběrové čtení). Cílem tohoto čtení je „...snížení počtu čtených slov, aniž by tím téma textu nějak utrpělo....Nejde o to, číst co nejrychleji, ale eliminovat zbytečnou práci a soustředit úsilí tam, kde je největší potřeba porozumět [Richaudeau, 1984, s. 144].“ Jde tedy o ten samý typ čtení jako je *kurzorické čtení*.

Hlavní zásady tohoto typu čtení jsou následující: najít hlavní myšlenky, přečíst nejdůležitější fráze, nakonec rychle projít detaily.

Na rozdíl od předchozích autorů ale Richaudeau nijak neurčuje pohyb oka po stránce. Čtenář se po ní může pohybovat cikacak, nebo držet jednoho z vertikálních okrajů. Další rozdíl je v tom, že u tohoto typu čtení kolísá rychlost. Zatímco u klasického kurzorického čtení se oko pohybuje pokud možno stejnou rychlostí v rámci celého textu, Richaudeau povzbuzuje čtenáře, aby v důležitých částech zpomalili a text přečetli pozorně a celý [Richaudeau, 1984, 143-163].

3.3.3 Selektivní čtení

Také *scanning*, *skipping* nebo *lecture de repérage*.

Jde o druh čtení, při kterém čtenář hledá konkrétní informaci. Nejde tedy doslovně o čtení textu, spíše o jeho „skenování“. Oči čtenáře se v textu pohybují velice rychle a hledají konkrétní klíčová slova. Je tedy nutné, aby se čtenář v problematice, o které dokument

---

⁴ Slovo *écrémage* má ve francouzštině význam *sbíráání smetany, odstřed'ování, odtučňování*. Odtud tedy odvozen překlad *výběrové čtení*.

pojednává, předem orientoval a věděl, co hledá (narozdíl od kurzorického čtení, při kterém se čtenář s novým tématem teprve seznamuje).

Termín *skipping* pak označuje specifický druh selektivního čtení, jakým je například vyhledávání hesel ve slovníku, hledání jména v telefonním seznamu, apod. [Papík, 1992, s. 82]. V tomto případě už vůbec nejde o čtení, ale spíše o orientaci v posloupnosti písmen nebo čísel.

Richaudeau [1984, s. 165-182] uvádí tento styl čtení pod názvem *lecture de repérage*⁵. Toto čtení se podle něj vyznačuje hlubokým porozuměním, ale pouze té části textu, kterou si čtenář před určí a pak vyhledá. Důležitou pomocnou roli při tomto způsobu čtení hrají nadpisy, názvy kapitol a rejstříky. Pokud je čtenář v knize nenajde, může si vytvořit vlastní rejstřík na volných stránkách nebo si v knize zakládat důležitá místa. I Richaudeau se zmiňuje o důležitosti toho, že čtenář je předem dobře obeznámen s tématem, a může tedy v textu najít klíčová slova.

3.3.4 Statarické čtení

Také *close reading*.

Je druh důkladného čtení. V TDKIV je definován jako „*Důkladné pročitání textu, při němž je rychlost čtení je závislá na obtížnosti textu, úrovni poznatků čtenáře a jeho čtenářskými a recepčními schopnostmi* [Vášová, 2009c].“

Zielke [1988, s. 108-109] se o něm zmiňuje jako způsobu čtení, který „...*bude uplatňován při učení, bude-li čtenář chtít důkladně vniknout do dané látky a osvojit si ji.*“ Hlavními rysy jsou dokonalé pochopení tématu (čtenář nesmí postoupit dále, pokud nepochopil vše, co přečetl), bohatý poznámkový aparát (značky, komentáře, záložky) nebo vypracování výtahu z knihy. Právě výtahu z obsahu knihy, neboli excerpování, věnuje Zielke značnou pozornost, protože v případě, že čtenář dokáže popsat vlastními slovy obsah textu, znamená to, že mu přinejmenším částečně porozuměl.

Mistrík [1996, s. 83-87] uvádí tento druh čtení pod názvem *ruptúrovité* neboli *trhané* čtení. Objevuje se především u odborných textů a rozlišujeme při něm počáteční, středové a závěrečné tempo. Na začátku je tempo čtení nejpomalejší, protože čtenář se seznamuje s novými pojmy, středové tempo je nepravidelné, záleží na tom, jak velké problémy má čtenář s pochopením jednotlivých částí, a závěrečné tempo je nejrychlejší, protože myšlenkový obsah se zde většinou opakuje.

---

⁵ *Repérage* má ve francouzštině význam *zjišťovat, sledovat, odhalovat, značkovat*.

S trhaným čtením spojuje Mistrík také potrhávání a poznámky v textu, samotné „optické čtení“ je podle něj jen začátek. Jádrem trhaného čtení je dialog autora a čtenáře nebo monolog samotného čtenáře.

I u statarického čtení lze využívat metody rychlého čtení, je ale nutné, aby čtenář vždy chápal text, který přečetl.

3.3.5 Kontrolní čtení

Zielke jej popisuje jako čtení, které slouží ke zpětnému zorientování se v textu (nebo pokud porovnává text jednoho autora s jiným, apod.) a kombinuje statarické a kurzorické čtení dohromady.

Pokud si čtenář po čase potřebuje po čase osvěžit myšlenky z textu, měl by postupovat tak, že začne kurzorický čtením. V textu pak postupuje tak dlouho, dokud nenarazí na myšlenku, kterou si pamatuje špatně nebo vůbec. Tuto část textu pak projde statarickým čtením.

3.3.6 Kombinované čtení

Mistrík [1979, s. 91-92] uvádí pojem *kombinované čtení*. Podle něj se různé způsoby čtení téměř vždy kombinují. Čtenář například začne informačním čtením v rejstříku, najde výraz, který jej zajímá, a pokračuje selektivním čtením kapitoly, dokud jej nenajde. Pak nasadí statarické čtení, aby jej zcela pochopil. Dále Mistrík uvádí, že pro náročného a vzdělaného čtenáře je lepší přečíst text dvakrát rychle než jednou pomalu.

3.3.7 PhotoReading

Zakladatelem PhotoReadingu je Paul R. Scheele, který tuto metodu čtení vyvinul v roce 1985.

Tento čtecí styl pracuje s tzv. *mentálním fotografováním*. Po správném tréninku by měl být text čtenářem vnímán pouze skrze podvědomí. Poté následuje jakási inkubační doba, kdy je obsah textu vstřebáván (nejméně 20 minut, ale klidně i celý den). Znalost textu pak čtenář aktivuje tím, že jej znovu zběžně prohlédne a do hloubky se ponoří pouze v případě, že je mu něco neznámé. Hörner [2007, s. 72] tvrdí, že touto metodou je možné dosáhnout čtecí rychlosti až 25 000 slov/min a knihu se 160 až 180 stránkami lze zpracovat za 30-35 vteřin.

Metoda, jakou se navnímá text do podvědomí, je tzv. *měkké čtení* (také *fotofokus*). Jak jej dosáhnout je popsáno následovně: „*Položte si materiál ke čtení před sebe a soustřed'te se na jeden bod, svou zadní část hlavy. Položte si tam imaginární mandarinku a zavřete oči ... Nyní si v duchu uvědomte záměr, který s četbou spojujete ... představte si, jak se vaše zorné pole*

pozvolna rozšiřuje.“ Tento stav nazývá Hörner *stavem alfa*. Vidění čtenáře je rozostřené a díky tomu by měl být schopen vnímat obě stránky naráz.

Poslední fáze této metody čtení, při které si čtenář aktivuje informace uložené v podvědomí, nazývá Hörner *Rapid Reading*. Čtenář při ní pouze přelétává text v případě, že informace zná, zdají se mu jednoduché nebo když pasáž není důležitá. Naopak zpomalí pokud jsou v textu nové informace, text je příliš komplexní nebo je potřeba do tématu proniknout hlouběji. Z definice se zdá, že tato fáze PhotoReadingu je stejná jako výše zmíněné Zielkeho *kontrolní čtení*.

3.4 Podmínky čtení

Efektivní čtení nezávisí jen na schopnostech a dovednostech čtenáře. Ke správnému čtení je nezbytné, aby byly zajištěny i vhodné okolní podmínky. Čtenářský výkon podléhá fyzikálním, fyziologickým i psychologickým vlivům a ty všechny mohou mít na čtení negativní efekt. Proto je potřeba upravit si správně nejen své okolí, ale třeba i čtený text.

Pokud se má čtenář soustředit na text, je v první řadě žádoucí, aby jeho duševní stav byl klidný a vyrovnaný. V případě, že je čtenář nervózní, text a myšlenky z něj se mu obtížně vnímají (viz *neurotická smyčka*, kap. 2.2, aktivní čtení). Gruber [1990, s. 10] považuje za nejdůležitější věc při čtení *koncentraci*. Pokud se jedinec soustředí, dokáže se hlouběji uvolnit a lépe vnímá text. Zároveň se nejlépe soustředíme na ty věci, které nás zajímají, tudíž další nezbytnou vlastností při čtení je *zájem o dané téma*. Ten může z části nahradit *motivace* – pokud je čtenář motivován cílem své činnosti, lépe se soustředí a víc si pamatuje.

Čtenář by také měl být odpočínutý a ne unavený. To se týká nejen jeho psychické kondice, ale i té fyzické. Pokud jsou oči unavené ze čtení, mnoho autorů doporučuje tzv. *oční gymnastiku*.

První metodou, jak zklidnit unavené oči je *palming*. Ve chvíli, kdy čtenář cítí, že jsou jeho oči unavené a suché, měl by přestat číst, zaměřit svou pozornost na nějaký jiný bod v místnosti, pak oči zavřít a přiložit na ně dlaně, aniž by na ně příliš tlačil. Teplo z dlaní působí relaxačně a uvolní oči. Celý proces by měl trvat asi 20 vteřin [Richaudeau, 1984, s. 9].

Vzhledem k tomu, že zrak čtenáře je dlouhou dobu zaměřen na jeden poměrně blízký bod, je vhodné, aby čas od času „přeostřil“ zrak na vzdálenější předměty v místnosti nebo ven z okna.

Další relaxace očí souvisí s rozpohybováním mimických očních svalů. Jedná se např. o vytahování obočí, jemná masáž obličejových svalů nebo promnutí očí. Existují i čisté obrazové a duševní techniky k relaxaci očí [Richaudeau, 1984, s. 9; Papík, 1992, s. 69-70].

Další z podmínek efektivního čtení je osvětlení. Jako nejlepší světlo ke čtení se počítá přirozené osvětlení, při kterém se oči méně unaví. Pokud se jedná o světlo umělé, Richaudeau [1984, s. 8] doporučuje mít v místnosti 2 zdroje světla. Jedno hlavní světlo, které zajistí viditelnost v místnosti a druhé, které je situováno přímo nad pracovním místem (dále jako světlo pracovní). Dále doporučuje, že nejlepší místo pro pracovní světlo je za levým ramenem.

Aby bylo osvětlení dostačující, Richaudeau doporučuje počítat s 10 až 15 wattů na m² u hlavního světla a 25 wattů na m² u světla pracovního. V nedávné době se navíc v tisku objevily zprávy o tom, že na český trh se dostala lampa s polarizačním stínítkem. Filtr na lampě propouští pouze polarizované světlo, které je příjemné pro dlouhodobou práci a šetří oči. Výrobce uvádí, že filtr 50-80% nepříjemných odlesků. Zlepšuje se tedy viditelnost textu (papír se méně leskne, barvy jsou snáze rozlišitelné) a oko je méně obtěžováno nepohodlnými odrazy světla [Zahrádka, 2010].

Aby jedinec mohl četbě věnovat, je potřeba, aby i jeho okolí splňovalo určité podmínky. Jak přesně by mělo vypadat, záleží na jednotlivci, protože každý se cítí dobře v jiném prostředí a pro každého se podmínky, ve kterých se soustředí nejlépe, liší. Dá se ale vysledovat několik základních obecných podmínek.

Místo ke čtení by se mělo nacházet v prostorné světlé místnosti, která je dobře klimatizovaná. Čtenář by se měl cítit pohodlně a příjemně. Pokud však je čtenářovo okolí příliš pohodlné a relaxované, nepovzbudí čtenáře k činnosti, ale naopak jej spíše unaví. Dále je vhodné, aby prostředí bylo klidné a tiché a teplota v místnosti se pohybovala okolo 18°C.

Co se týče času nejvhodnějšího ke čtení, už kvůli dennímu světlu by optimální dobou byl den. Různí čtenáři ale mají různé návyky a někteří z nich (například „sovy“⁶) jsou více aktivní v noci. Toto tedy záleží zcela na rozhodnutí každého zvlášť [Richaudeau, 1984, s.7; Hörner, 2007, s. 25].

I pozice, kterou čtenář při čtení zaujímá, by měla být pohodlná. Text, který leží na stole, nutí čtenáře, aby se k němu shrbil. Proto je lepší mít jej na nakloněné ploše (na pultíku, stojánku na čtení) nebo jej držet v rukách tak, aby text byl postavený v úhlu 45°. Páteř by při čtení neměla být zkřivená (viz příloha č. 2) a ramena by měly být uvolněná. Pokud člověk sedí, je vhodná židle s vysokým, pevným opěradlem. Hlavu by měl čtenář držet rovně a text by měl být od obličeje vzdálený asi 25-35 cm. Jakákoliv nepohodlná pozice vede k dřívější

---

⁶ „Ranní typy, tzv. „skřivani“ jsou aktivnější ráno, proto je jejich křivka výkonnosti posunutá o 1-2 hodiny dříve (obvykle první výkonnostní vrchol nastává mezi 9. a 11. hodinou dopoledne), ale večer kolem 21. hodiny jsou již unavení a ospalí. Oproti tomu tzv. „sovy“ jsou neaktivnější večer, svěžest jim vydrží i přes půlnoc, zatímco ráno jsou aktivní mnohem později [Sovy a skřivani, 2011].“

čtenářově únavě a nesoustředěnosti [Hörner, 2007 s. 7; Zielke, 1988, s. 44-45; Kump, 1999, s. 16-17].

Papír s textem, kterým se čtenář zabývá, by měl být nejlépe jen mírně zbarvený a nehlazený. Na bílých hladkých papírech se nejvíce odráží světlo a oči se tak rychleji unaví. Jasné podkladové barvy také způsobují dřívější únavu očí (viz příloha č. 3).

Nejmenší velikost písmene, které ještě může oko normálně přečíst je 1 mm, optimální velikost písmen je do 4 mm a největší velikost, kterou lze ještě pohodlně přečíst je 8 mm [Mistrík, 1979, s. 27].

Někteří autoři uvádí, že patkové písmo brzdí pohyb oka, jiní, že patky pomáhají držet linii písmen a navigují oko. Experimenty však dokázaly, že na čitelnost písma má největší vliv to, na které je čtenář nejvíce zvyklý. V současnosti se nejvíce používá Times Roman a jeho odvozeniny [Mistrík, 1996, s. 20]. Na internetu jsou naopak nejpoužívanějšími druhy písmen ta bezpatková.

Co se týče pomůcek při čtení, názory na ně se dají rozdělit na dva tábory. První mají za to, že pomůcky zpomalují rychlost čtení, a druzí, že pomáhají v lepší orientaci v textu.

Například podle Richaudeaua [1984, s. 80] sledování řádku prstem nutí oči následovat jeho pohyb a tedy výrazně zpomalit. Zielke [1988, s. 54] uvádí, že čtenář, který si ukazuje na řádku prstem nebo čímkoliv jiným, jednak omezuje rychlost čtení na rychlost pohybu a jednak se zbytečným fyzickým pohybem více vyčerpává.

Oproti tomu Kump [1999, s. 17], jehož metodika vychází z kurzů E. Woodové⁷, uvádí čtení s ukazováním si na řádku za jednu z technik rychlého čtení. Podle něj tato metoda pomáhá eliminovat regrese, fixuje oko na stránce a průměrně zrychluje čtení o 10% až 20%. Pohyby ruky na stránce dělí na 2 typy:

- Pohybuje se celá ruka, ale jednotlivé prsty zůstávají nehybné – jednoduché sledování řádku jedním prstem nebo tzv. „oprašování“ (v originále *dusting*), kdy je ruka volně položená na textu, prostředníček je zhruba uprostřed řádku a jednotlivé prsty jsou mírně od sebe. Poté se začne ruka na stránce rychle pohybovat ze strany na stranu (jako by smetávala prach) a zároveň se pohybuje směrem dolů (viz příloha č. 4) [Kump, 1999, s. 65-66].
- Pohybují se prsty i ruka – mezi tyto pohyby patří například sledování řádku dvěma prsty (na každém řádku se mění prst který ukazuje, buď ukazováček nebo prostředníček – viz příloha č. 5) nebo pohyb, kdy prostředníček ukazuje řádek zleva doprava a

---

⁷ Evelyn Nielsen Wood (1909-1995) – v roce 1958 na univerzitě v Utahu představila svou vlastní metodu rychločtení, *Reading Dynamics* [Krejčí, 2008, s. 2].

prostředníček zprava doleva diagonálně dolů přes 4-5 řádků (viz příloha č. 6). Posledním pohybem je pohyb cik-cak přes stránku – nejprve prostředníčkem zleva doprava diagonálně dolů několik řádků, pak ukazováčkem zprava doleva několik řádků diagonálně dolů [Kump, 1999, s. 156-158].

V některých zdrojích (např. Wikipedia) je ukazování si v textu prstem představeno jako prostředek pro odstranění subvokalizace [Speed Reading, 2010].

Efektivní čtení také záleží na druhu dokumentu, který čtenář čte. Tyto druhy se liší strukturou, použitým slovníkem, atd. a proto vyžadují od čtenáře různé přístupy. Obecně se dají rozlišit dva základní typy textů: věcné (novinářské, odborné, administrativní texty) a umělecký text [Papík, 1992, s. 107]. Většina autorů se shoduje na tom, že pro čtení uměleckých textů není vhodné používat zvláštní techniky (vyjma situací, kdy čtenář hledá něco konkrétního). Například Mistrík [1979, s. 88-91] nazývá tento druh čtení *rekreačním*. Tempo se zde záměrně zpomaluje, aby měl čtenář z textu co největší užitek.

Novinářský text má pravidelnou a předvídatelnou strukturu, je tedy vhodným k nacvičování a aplikaci rychlého a jiných druhů čtení. Nejdůležitější informace jsou zpravidla na začátku a na konci. Kromě toho delší texty zpravidla obsahují tzv. mezititulky, které jsou shrnutím toho, co text pod nimi obsahuje [Papík, 1992 s. 106-107; Richaudeau, 1984, s. 193].

Odborná díla se stylem četby více blíží ke slovníku, než k beletrii. To znamená, že čtenář se v nich většinou snaží najít konkrétní informaci. Problémy v podobných textech většinou dělají poznámky pod čarou, tabulky, grafy a vyobrazení.

V administrativních textech se zase často objevují zastaralé výrazy a obraty a čtenář se v nich ztrácí. Při četbě takového textu je nutné v něm nejdříve najít nejdůležitější body, kterými jsou podmět, přísudek a předmět. Ty si má čtenář podtrhat a pokusit se přeložit větu do srozumitelnější podoby [Richaudeau, 1984, s. 183-195].

4 ČTENÍ Z OBRAZOVKY A ELEKTRONICKÝ TEXT

4.1 Co je to čtení z obrazovky?

Čtení z obrazovky je termínem, který je v této diplomové práci používán jako protiklad klasického čtení z papírových materiálů. V podstatě se jedná o jakoukoliv obrazovku, ať už je součástí počítače, tabletu, chytrého mobilního telefonu nebo elektronické čtečky knih.

V českém prostředí není termín *čtení z obrazovky* nijak zvlášť rozšířen. V TDKIV se nevyskytuje, v katalogích českých knihoven také není zmíněn. Literatura se o něm však zmiňuje.

Když v roce 1990 vydal David Gruber [1990, s. 10] učební text ke kurzu racionálního čtení, věnuje se v ní i Wolfgangu Zielkeovi, německému odborníkovi na rychlé čtení. Při hodnocení jeho práce neopomíjí skutečnost, že v Zielkeově knize se nepíše nic o čtení z displejů. Samozřejmě, protože jeho kniha vyšla v sedmdesátých letech. Sám Gruber se pak ovšem o čtení z obrazovky dále nezmiňuje.

Papík [1992, s. 108] se o čtení z obrazovky už zmiňuje více. Podle něj je „...*pomalejší, méně přesné, únavnější a proces chápání je také částečně nižší...současné grafické systémy však umožňují spolu s dalšími prostředky...zpříjemnit a udělat čtivější informace přijímané z obrazovek počítačů.*“

Zadáme-li termín čtení z obrazovky do vyhledávače Google, vyhledané odkazy se dají rozdělit do několika skupin:

- Nejčastěji se vyskytují odkazy, které souvisí se čtením z obrazovky jako s takovým. Mezi tyto témata patří úprava webových stránek, dopad čtení z obrazovky počítače na zdraví, apod.
- Druhou nejpočetnější skupinou jsou odkazy související se čtečkami elektronických knih a jejich prodejem
- Odkazy související s produkty firmy Adobe
- Mezi vyhledanými výskyty se objevují také počítačové softwary určené pro zrakově postižené, které převádějí písmo přes hlasovou syntézu

Z výše uvedeného výčtu jde poznat, že zatímco v klasické literatuře ještě není tento termín reflektován, na internetu už lze vysledovat jeho použití a to ve velké většině v relevantním významu.

Do angličtiny se termín *čtení z obrazovky* překládá jako *screen reading*. V odborných databázích ani v knihovních katalogích není tento termín zahrnut do věcného třídění, ale

články o tomto fenoménu se vyskytují poměrně hojně. Screen reading má dokonce i své heslo na anglické verzi Wikipedie – článek je sice velmi krátký, ale odráží skutečnost, že toto téma je stále častěji frekventováno a zájem o něj roste.

Po zadání termínu screen reading do anglické jazykové verze Googlu se odkazy daly v zásadě rozdělit na dvě hlavní skupiny:

- Čtení z obrazovky jako takové, většinou spojené s použitelností webových stránek
- V souvislosti s termínem *screen reader*. Screen readersy jsou softwarové aplikace, které umožňují převádět text na zvuk. Na rozdíl od českého webového prostředí je však tato druhá skupina daleko početnější než první. Odhadem by se dalo říci, téměř 2/3 vyhledaných odkazů se týkají těchto specializovaných softwarů.

Hledání tohoto termínu v odborných elektronických databázích přinese poněkud jiné výsledky. V tomto případě je většina vyhledaných abstraktů a plných článků skutečně relevantní pro čtení z obrazovky. Objevují se převážně studie zaměřené na vzdělávání a využívání elektronických textů a elektronických knih v akademickém prostředí. Samozřejmě že druhou velkou tematickou skupinou objevených záznamů jsou ty, které se týkají zrakově postižených a usnadnění jejich přístupu k odborným textům.

Dá se tedy říci, že zatímco ve formálních českých zdrojích prozatím není pojem *čtení z obrazovky* reflektovaný, na českém webu se již poměrně hojně vyskytuje. Anglicky psaný web v souvislosti s tímto termínem většinou odkazuje na stránky spojené se softwarem pro zrakově postižené. Tato tematika se hojně vyskytuje i v odborných databázích, ale zde je větší množství relevantních článků.

4.2 Podmínky čtení z obrazovky a jeho zdravotní rizika

Podmínky pro čtení z klasických materiálů, z obrazovky čtečky, tabletu a nebo mobilu se poněkud liší od podmínek, které musí být zajištěny v případě, že jedinec čte z obrazovky počítače.

Čtení ze čtečky je v podstatě to samé, jako čtení z klasické knihy. Zajištěno je to technologií e-ink (viz kapitola 5.2), díky které má obrazovka čtečky hodně podobné vlastnosti jako papír, zvláště pokud se jedná o její čitelnost. Čím více světla na obrazovku čtečky dopadá, tím lépe je písmo vidět.

Dotykové obrazovky mobilních telefonů a tabletů používají v současné době převážně technologii IPS, která sice nabízí lepší viditelnost z krajních úhlů, ale v přímém světle mírně ztrácí na jasnosti.

U těchto typů zařízení je tedy třeba stejně jako u knihy zajistit především správné světelné podmínky a kromě nich také další, které už byly uvedeny v kapitole 3.4.

V případě, že čtení probíhá z obrazovky počítače, je nutné zajistit mnoho dalších podmínek, aby netrpělo čtenářovo zdraví. Zvláště pokud je sezení u počítače záležitostí několika hodin denně.

Hörner [2007, s. 26] cituje výzkum Institutu pro pracovní a sociální hygienu (Institut für Arbeits- und Sozialhygiene) v Karlsruhe, který uvedl, že ze 14 000 pracovišť s počítači bylo pouze 8% v pořádku, zbytek byl zdraví nebezpečný.

Správné a zdraví neškodné pracovní místo u počítače by tedy mělo splňovat několik podmínek. Správná pozice sezení je taková, že paže a předloktí, holeně a stehna svírají úhel 90° a páteř by měla být napřímená. Monitor by měl být ve vzdálenosti 50-70 cm a horní řádek textu by se měl nacházet ve výšce očí. Velikost úhlopříčky celé obrazovky by měla být nejméně 17" (u CRT monitorů, u LCD stačí i 15"). Velikost písma na monitoru by pak měla být nejméně 3 mm (10b). Je také nutné dodržovat zásady tzv. dynamického sedu – tedy měnit polohy tak, aby svaly nezatrnuly. Důležité je také občas je procvičit a protáhnout. Přestávky by měly být nejméně jednou za dvě hodiny na 5-10 minut a celková doba práce s počítačem by neměla překročit 6 hodin denně. Pracovní místo by mělo být uklizené a vhodně, vzhledem k charakteru práce, uspořádané.

Mezi časté postižení pohybového aparátu při práci s počítačem patří obtíže rukou a prstů, v důsledku jednostranného a dlouhodobého používání myši a klávesnice. Tento problém se dá částečně řešit výběrem vhodného vybavení – tedy ergonomicky tvarované myši, podložky po ni s opěrkou pro zápěstí a ergonomicky tvarovanou klávesnicí. U obyčejné klávesnice je nutné vytáčet zápěstí do stran, v případě „půlených“ klávesnic (viz příloha č. 7) je umístění rukou a jejich pohyb daleko přirozenější.

Podle průzkumů provedených Státním zdravotním ústavem, si na potíže se zrakem při práci s počítačem stěžuje 75% lidí. Mezi jejich hlavní příčiny patří časté střídání pohledu na obrazovku, dokumenty a klávesnici, dále také oslňování odlesky z obrazovky ale také individuální stav zraku.

Z výše uvedených důvodů by přirozené světlo na monitor nemělo dopadat přímo, ani by jeho zdroj neměl být za ním. Okna by měla být vybavena regulovatelnými stínidly. Zároveň by mělo být možné korigovat jas a kontrasty na monitoru, aby jej bylo možné přizpůsobit světelným podmínkám [Hlávková, 2008; Hörner, 2008, s. 26-27; Liška, 2008, s. 52-53].

4.3 Elektronické dokumenty a elektronické knihy

Čtení z obrazovky má samozřejmě velice úzkou souvislost s elektronickými texty a elektronickými knihami.

TDKIV definuje pojem *elektronická kniha* (nebo také e-kniha nebo e-book) třemi významy. „1. Kniha v digitální podobě, tedy vytvořená na počítači nebo převedená do digitální podoby. - 2. Jednoúčelové fyzické přenosné zařízení umožňující jednoduchou manipulaci s textem dokumentu (nahrávání, čtení, vytváření poznámek apod.). - 3. Elektronickou knihou se někdy rozumí kniha v digitální podobě vydaná na fyzickém nosiči (např. na CD-ROM) [Celbová, 2009].“

Jako elektronická kniha se tedy v nejširším slova smyslu této definice dají chápat texty původně digitálně vytvořené, texty digitalizované, samotná zařízení, na kterých se tyto texty dají číst a případně i nosiče s těmito texty.

Česká verze Wikipedie definuje elektronickou knihu o něco jednodušeji: „*Pojem E-Book (elektronická kniha, eBook, ebook, digitální kniha) se nejčastěji používá pro označení digitálního ekvivalentu tištěné knihy. Někdy se pojmem E-Book označuje zařízení, které je speciálně upravené pro čtení takovýchto souborů.*“

V zásadě se tedy dá říci, že pojem *elektronická kniha* se dá chápat ve dvou souvislostech:

- Jako digitální dokument (v jakémkoliv formátu)
- Jako zařízení, kterým lze tento dokument zobrazovat

V druhém případě je však vhodnější označovat tato zařízení jako *ebook reader* nebo *čtečku elektronických knih*. Do tohoto pojmu se totiž dají zahrnout i čistě softwarové čtečky.

Samotný pojem *elektronická kniha* se tedy v této diplomové práci bude užívat pouze jako označení digitálního, popř. digitalizovaného dokumentu.

Byl podniknut menší průzkum k otázce, který termín se v českém jazyce používá pro označení takového digitálního dokumentu. Ten má několik variant: elektronická kniha, ekniha/e-kniha, ebook/e-book. Výzkum byl proveden pomocí vyhledávače Google a jeho výsledky byly následující:

<i>pojem</i>	<i>počet výsledků vyhledávání</i>
e-kniha	11 800 000
ebook	1 310 000
elektronická kniha	1 260 000
e-book	1 200 000
ekniha	36 800

Pořadí se mírně mění podle toho, zda do vyhledávání vložíme termín v jednotném nebo množném čísle a zda u českých termínů omezíme hledání pouze na stránky v českém jazyce (v takovém případě počet výskytů poklesne, ovšem vše záleží na tom, které stránky Google vyhodnotí jako české a které ne). Pořadí ale zůstává víceméně zachováno. Zdá se tedy, že nejpopulárnějším výrazem na českém internetu je *e-kniha*, *ebook* nebo *elektronická kniha*.

Zařízení, na kterých se dají elektronické dokumenty a elektronické knihy číst, se dají rozdělit do tří hlavních kategorií:

- Počítače – osobní počítače, notebooky, netbooky nebo tablety
- Čtečky elektronických knih
- Ostatní zařízení – palmtopy, mobilní telefony, mp3 a mp4 přehrávače

V zásadě se dá říci, že elektronický text lze číst na čemkoliv, co má dostatečné softwarové vybavení a dost velkou obrazovku, aby text bylo vidět.

4.4 Výhody a nevýhody elektronického textu

Elektronický text je neslučitelně spjat se médiem, na které se zobrazuje. Z toho důvodu jsou v následujících bodech vyčteny jak výhody a nevýhody samotných elektronických textů, tak i zařízení, na kterých se čtou.

Výhody:

- Jedny z nejdůležitějších výhod poskytují elektronickému textu jeho přenosná média a čtecí zařízení. Elektronická kniha se dá přenášet jako soubor dat. Může se posílat emailem, nosit sebou na flash disku, umístit a následně stáhnout na internetu. Kromě toho se stejně jako jejich papírové protějšky dají číst za pohybu prakticky na čemkoliv, co má displej.
- Další výhodou přenosných zařízení je velká paměť. Lze na nich přenášet i desítky svazků, což by v jejich tištěné podobě nebylo možné. Ze čtecích zařízení (kromě elektronických čteček s technologií e-ink) se navíc dá číst i potmě.
- Velice důležitou výhodou elektronického textu je možnost pracovat s ním. Lze si dělat poznámky, vkládat odkazy a záložky nebo zvýrazňovat určité pasáže textu, a to vše bez jeho trvalého poškození. Jde měnit velikost písma nebo si nechat text předčítat nahlas. Celkově si můžeme text daleko snáze přizpůsobit svým požadavkům.
- V elektronických knihách se dá lehce vyhledávat. Umožňují snadné nalezení potřebné pasáže nebo klíčového slova. Důležité je také to, že elektronické dokumenty často nabízejí hyperlinkovaný obsah, který se dá zobrazit zároveň s textem, což přispívá k ještě snazší orientaci čtenáře.

- Elektronické knihy jsou ekologičtější, nespotřebovávají ani papír, ani energie.
- Jsou lehce dosažitelné a obnovitelné. Čtenář může přeskakovat mezi jednotlivými texty, aniž by ztrácel čas.

Nevýhody

- Mezi nevýhody čtecích zařízení (a tedy i samotných elektronických textů) patří už samotný fakt, že jsou elektronické. Dají se snadněji rozbít a potřebují baterie. Jedna z výhod tištěného textu spočívá v tom, že jej lze zničit jen fyzicky, zatímco e-booky lze poškodit i jinak (podle toho, co vše působí destruktivně na jejich nosiče).
- Elektronický text existuje v nepřeberném množství různých formátů a je tedy potřeba vždy jiný program, který jej zobrazí a nebo program, který dokáže jednotlivé formáty převádět mezi sebou. Technologie se navíc rychle mění a některé formáty už díky tomu mohou být natrvalo ztracené.
- Problém přenositelnosti souvisí hlavně s chráněnými elektronickými texty. Pokud je text stažený na počítači a je jej potřeba přenést na jiné médium (čtenář jej potřebuje studovat ve škole, na pracovní cestě, apod.) nemusí se to povést. Pokud si zakoupený text smažete (náhodou nebo třeba při formátování svého zařízení), v mnoha případech si jej musíte koupit znova.
- Problémem je i získávání elektronických textů, pokud je čtenář chce získat legálním způsobem. V letošním roce se objevilo několik nových internetových knihkupectví, která prodávají beletrii v češtině v elektronických formátech, ale získat odbornou literaturu v češtině je stále ještě problém.

Celkově se dá říci, že dokumenty v elektronické formě jsou uživatelsky příjemnější z hlediska přizpůsobení parametrů textu a práce s ním, ale zároveň jde o nestabilní formát, alespoň ve srovnání s dokumentem papírovým.

Z toho také vycházejí výhody čtení z obrazovky – uživatel má daleko větší možnosti práce s textem, ale zároveň si musí nějakou dobu na nový formát zvykat, ať už se jedná o práci se softwarem nebo hardwarem.

4.5 Vnímání textu na obrazovce a rychlost čtení

Jednou z hlavních otázek, která se týká screen readingu, je ta, zda čtení z obrazovky ovlivňuje nějakým způsobem rychlost čtení a vnímání a zapamatování textu.

Už od 80. let byly prováděny nejrůznější výzkumy a testy. Jedná se například o výzkumy Mutera (proveden v roce 1982), Goulda a Grischkowskeho (1984). Tyto výzkumy většinou

sledovaly rychlost čtení z obou médií (tedy elektronického a papírového) a jejich výsledky potvrzovaly, že z papíru se čte rychleji, než z elektronického média.

Na druhou stranu už v té době existovaly průzkumy, které žádné rozdíly mezi oběma druhy čtení nevypozorovaly, např. Askwall (1985), Cushman (1986). Tyto výzkumy se kromě čtení zaměřovaly i na porozumění textu [Garland, 2004, s. 43; Kol, 2000, s. 69].

Dá se tedy říci, že už od začátku byly tyto výzkumy protichůdné a existovaly důkazy, které podporovaly jak jeden tak i druhý názor. Je několik možných důvodů, proč se testy prováděné v průběhu let tolik liší výsledky. Většinou se jedná o testy na specifických a úzce vyměřených skupinách. Důležité faktory nejsou správně kontrolovány nebo jsou úplně přehlíženy, testy také nemají jednotnou formu a jsou při nich používány odlišné metody. Z těchto důvodů se jejich výsledky často liší a nedají se srovnávat [Dillon, 1992].

V roce 2000 byl proveden průzkum, který měl ve světle nových technologií (obrazovky s vyšším rozlišením, digitální knihovny, atd.) znovu přehodnotit předchozí výsledky.

V pilotním průzkumu bylo zjištěno, že studenti, kteří nebyli počítačově zdatní, měli problémy s efektivním čtením elektronického textu, nicméně jejich pochopení textu bylo stejné, jako u druhé skupiny studentů, která četla z papíru. Bylo proto rozhodnuto pokus zopakovat, ale nejprve studenty naučit používat vlastnosti a funkce elektronického textu.

Studenti se měli naučit selektivní čtení (tedy hledání konkrétní informace), kurzorické čtení (udělat si rychlý přehled o textu) a statarickému čtení.

Tyto pojmy byly autorkami výzkumu předdefinovány pro účely čtení z obrazovky takto:

- Selektivní čtení → schopnost efektivně využít funkci *Hledat*
- Kurzorické čtení → schopnost využívat hyperlinkovanou osnovu a odkazy v textu namísto posunování pomocí lišty
- Statarické čtení nebylo potřeba předdefinovat, protože jeho cíl zůstává neměnný nezávisle na médiu

Studenti byli rozděleni na dvě skupiny. Obě tyto skupiny byly seznámeny s metodami efektivního čtení, ale studenti, kteří měli číst z obrazovky, dostali navíc 4 hodiny tréninku využití elektronického textu. Obě skupiny pracovaly se stejnými texty.

Ve studii se ukázalo, že výsledky obou skupiny si byly velice podobné a nebyly mezi nimi žádné větší rozdíly. Výsledky původního pilotního výzkumu, který ukazoval, že skimming z papírových materiálů je rychlejší, se zde nepotvrdil. Test, ačkoliv byl proveden na malé skupině studentů (47), ukázal, že pokud je čtenářům poskytnuta průprava v technikách efektivního čtení, není velký rozdíl mezi papírem a obrazovkou [Kol, 2000, s. 69-75].

Drobíková [2011] uvádí výsledky průzkumu mezi pedagogy Evangelické teologické fakulty UK, který se týkal toho, jaké výhody a nevýhody v elektronickém textu vidí. Mezi přednostmi bylo uvedeno např. snazší vyhledávání nebo možnost mít otevřených více oken najednou. Mezi nevýhodami převažoval např. špatný přehled o textu, že jej nelze číst kdekoliv nebo vliv na zdraví, konkrétně zrak.

V návaznosti na tento výzkum pak uvádí ještě jeden, který byl proveden na absolventech kurzu racionálního a rychlého čtení. Pro absolventy nebyl po ukončení kurzu rozdíl mezi čtením z obrazovky nebo z papíru.

Výzkumů, zaměřených na toto téma, bylo provedeno víc, nicméně všechny mají více méně stejné výsledky: rychlost a pochopení při čtení z obrazovky se výrazně neliší od rychlosti a pochopení při čtení z plného textu. Je však třeba naučit čtenáře postupům efektivního čtení a porozumět charakteristickým rysům elektronického textu.

4.6 Faktory ovlivňující čtení z obrazovky

Existuje několik hlavních faktorů, které ovlivňují čtení z obrazovky a které také mohou patřit mezi hlavní důvody, proč se jednotlivé průzkumy liší ve výsledcích.

4.6.1 Technologie

V minulosti byly testy prováděny na obrazovkách typu CRT, na kterých se obraz přepíše 60x až 100x za vteřinu. Pokud je frekvence přepisu nižší než určitá hranice, blikání obrazovky je viditelné. Lidské oko se potřebuje k fixaci nejméně 0,2 sekundy, aby mohl být obraz správně vnímán a přenesen. Podle výzkumu Monteguta (1997) 60 Hz frekvence přepisování obrazu (asi každých 16 milisekund) zpomaluje rychlost čtení o tři procenta. Přepisování také způsobuje kolísání podsvícení obrazovky, což také může vyústit v problémy s vnímáním a pochopením textu. Různé průzkumy dokázaly, že tyto faktory opravdu ovlivňují mozkovou činnost [Garland, 2004].

Kromě přepisování obrazovky a kmitání obrazu, mohly být rozdíly ve výsledcích způsobeny také nedostatečnou kvalitou zobrazování textu na obrazovce, popřípadě rozlišením obrazovky (malé obrazovky hůře zobrazují text), podsvícením nebo kontrastem pozadí a písma, který je na obrazovce jiný než u papírového dokumentu.

Na druhou stranu málokdo dnes má ještě CRT monitory. Všechny přenosné počítače (se kterými studenti pracují rozhodně častěji, než se starými počítači s CRT obrazovkami) mají obrazovky LCD, které se nepřepisují a zaručují tak stabilní neblíkající obraz bez barevných skvrn nebo poruch geometrie.

LCD monitory navíc mají další výhody. Narozdíl od CRT vyzařují pouze zlomkové množství elektromagnetického spektra a riziko ohrožení zdraví nebo zraku je zde tedy minimální. Ve spojení s CRT monitory byly vysledovány vlivy na zdraví uživatele – bolesti hlavy a závratě, nespavost, podráždění očí, stres, problémy s dýcháním a se srdcem nebo problémy s koncentrací. U LCD obrazovek tyto možné negativní dopady nehrozí [Liška, 2008, s. 38-39].

4.6.2 Uspořádání textu

Hlavním a zcela nejdůležitějším rysem elektronického textu je jeho uspořádanost a struktura.

Každý text musí být uspořádán do slov, vět, odstavců a kapitol, aby byl pro čtenáře dobře čitelný, ale u elektronického textu je tato vlastnost ještě důležitější. Zvláště uvážíme-li, že elektronický text jako nehmotná entita ztrácí na jednom rozměru, a to své fyzické přítomnosti.

V roce 2010 provedla Ellen Rose na univerzitě v New Brunsvicku pomocí nestrukturovaných rozhovorů průzkum týkající se názorů studentů na čtení z obrazovky. V tomto průzkumu se ukázalo, že jedním z hlavních problémů, který studenti při práci s elektronickým textem zakoušejí, je změna přesunování se v textu. Zatímco klasický dokument je jasně rozdělen a strukturován svými stránkami, v jeho elektronické verzi toto rozdělení skoro zaniká. Stránky následují okamžitě za sebou a jak se čtenář posunuje shora dolů, jeden z indikátorů textu mizí. Problémem se zdá být i rozdělení textu do sloupců, zvláště nejsou-li oba sloupce na stránce zobrazené celé. Potřeba neustále se přesouvat v textu nahoru a dolů je rušivá [Rose, 2011, s. 518-519].

Z mnoha průzkumů vyplývá, že čtenář nemá rád fyzickou nepřítomnost textu. Není na ni zvyklý. Ztěžuje mu čtení. Pokud text ještě navíc není dobře strukturován, jeho četba je téměř nadlidským úkolem. Dillon [1994, s. 28] cituje Garlanda⁸, který říká „...ale kniha je kniha je kniha. *Uklidňující, s vlastní vahou a pocitem „klidně dej si na čas“...*“ Tento povzdech shrnuje mnoho čtenářských argumentů proti elektronickým textům a čtení z obrazovky.

Na rozdíl od klasického papírového dokumentu, elektronický text zůstává čtenáři vždycky z části skrytý. Čtenář nemůže vidět jeho celkovou podobu a jeho rozdělení, alespoň dokud si jej neprojde celý. Klasické dokumenty poskytují v tomto ohledu výhodu, když samotnou svou formou mohou čtenáři napovědět, kde se nacházejí nejdůležitější myšlenky. Proto je potřeba čtenáři, už tak zahlcenému novým médiem, neztěžovat situaci a poskytnout mu vodítka ke struktuře textu.

---

⁸Garland, J. *Ken Garland and Associates, Designers: 20 years work and play*. London : Ken Garland and Associates, 1982.

Ve výše zmíněném průzkumu, který provedly Kolová a Scholniková (viz podkapitola 4.5), byl předefinován význam kurzorického čtení, tedy skimmingu. Tento fenomén byl nově nazván *screen skimming* a vymezen jako „...čtení hyperlinkované osnovy, klikání na jednotlivé body a rychlé procházení daného textu, zvýrazňování důležitých částí a skrolování a pročitání zvýrazněných částí a hlavních myšlenek textu.“ Užívání hyperlinkované osnovy má jasné výhody před popojížděním v textu nahoru a dolů a je šetrnější k očím. Prolinkovaná osnova na jeho začátku vlastně poskytuje čtenáři alternativu k fyzické podobě dokumentu [Kol, 2000, s. 70-71].

Vzhledem k tomu, že elektronické texty lze číst na celé řadě zařízení s různě velkými displeji různým poměrům stran, bylo provedeno množství výzkumů o správné délce řádku a zalamování textu a také o tom, zda je lepší klasický pohyb mezi stránkami (tj. zleva doprava) nebo skrolování (seshora dolů). Nanavati a Bias uveřejnili v roce 2005 přehled průzkumů a experimentů, které byly na toto téma provedeny. V závěru svého článku je shrnují do několika doporučení a pokynů.

Čtení z obrazovky není v první řadě stejné jako čtení z papíru. Co tedy platí pro délku řádku a uspořádání textu v klasické formě, nemusí platit pro formu elektronickou.

Co se týče délky řádku, nesmí být ani příliš dlouhý, ani příliš krátký. U příliš širokého textu je pro oko problematický přechod z jednoho řádku na druhý. Regrese je příliš velká a oko může jeden nebo více řádků přeskóčit. Dlouhá mezera také může způsobit přerušování toku myšlenek – čtenář se snaží najít začátek nového řádku a zapomene, co četl v předchozím. Nežádoucí také je, aby čtenář u příliš dlouhých řádků nepohyboval jen očima, ale také hlavou. U příliš krátkého řádku se zase zvyšuje počet a prodlužuje čas jednotlivých fixací. Podle průzkumu, který provedli v roce 1996 Grabinger a Osman-Jouchoux, čtenáři preferují řádky dlouhé 8 až 10 slov (nebo 45-60 znaků). Dalším doporučením je, aby délka řádku byla asi 30-ti násobkem velikosti písma. Čím větší je čtenářova vzdálenost od obrazovky, tím delší mohou být řádky.

Dobře vnímatelné jsou také sloupce, které, pokud jsou správně dlouhé, umožňují čtenáři provádět sakadický pohyb nikoliv horizontálně, ale vertikálně.

Jednoduché řádkování textu znamená také víc delších fixací na řádek, proto je lepší širší řádkování. Je také dobré zarovnávat text doleva. Pokud je zarovnaný do bloku, je třeba, aby slova na koncích řádku nebyla dělená. Řádek by měl končit celým slovem nebo větou.

Problematické může být volné místo na obrazovce v případě, že řádky jsou příliš krátké nebo obrazovka je příliš široká. Volné místo, zvláště je-li bílé nebo má jinou jasnou barvu, může čtenáře oslnovat a znepríjemňovat mu čtení. Proto je potřeba buď roztáhnout text na

celou obrazovku, nebo věnovat pozornost pozadí a zabarvit jej do neutrálních, pro oko příjemných tónů. V případě, že obrazovka je příliš široká pro jeden sloupec, je dobré jich udělat víc. Jednotlivé sloupce zároveň musí od sebe být odděleny dostatečnou mezerou, aby nedocházelo ke překrývání v očních pohybech [Nanavati, 2005, s. 140-142].

HCI neboli *human-computer interaction* je „Druh komunikace, při níž dochází k přenosu informací mezi člověkem a počítačem, která spočívá v interakci programátora, operátora či uživatele s počítačem na základě přesně stanovených pravidel. Vstupní informace jsou počítači předávány např. pomocí klávesnice, hlasového vstupu apod. Výstupní informace předává počítač člověku pomocí monitoru, tiskárny, hlasového výstupu apod. [Jonák, 2009]“

Kromě toho je to také disciplína, která se zabývá uživatelským rozhraním mezi člověkem a počítačem. Snaží se analyzovat chování lidí při styku s počítačovým programem a vytvořit použitelné, efektivní a intuitivní prostředí [Human-computer interaction, 2011].

Na Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy bylo na toto téma napsáno několik závěrečných prací.

Nejmladšími nalezenými jsou Návrh *optimalizace přenosu informací k uživateli v prostředí WWW* od Pavla Pokorného a *Aspekty vztahu „člověk – počítač“ s důrazem na uživatelské rozhraní* od Martiny Součkové. První práce je věnována aspektům, které by mělo rozhraní mezi uživatelem a počítačem mít, zajímá se o barvy, vhodná slova a rozmístění textu. Druhá práce se věnuje spíše samotné disciplíně a chování uživatele. Obě práce byly obhájeny v září roku 2003.

Další dvě práce jsou z roku 2005. Jedná se o diplomovou práci *Chování uživatelů při vyhledávání informací* od Jana Páchy a bakalářskou práci *Počítačová hra jako nedílná součást vývoje informační společnosti* od Jaroslava Faltuse. Obě práce ale se čtením z obrazovky souvisí jen okrajově. První se zaměřuje zejména na rozhraní vyhledávacích systémů a druhá na uživatelské rozhraní v počítačových hrách.

V roce 2006 byla obhájena bakalářská práce Richarda Pelcla *Základní metodické postupy při tvorbě uživatelského rozhraní*. Tato práce se zaměřuje zejména na přehled metodik pro vytváření uživatelského rozhraní.

Prozatím poslední prací je bakalářská práce od Gabriely Ferbarové *Persony jako efektivní způsob modelování uživatele pro návrh uživatelských rozhraní* z roku 2010.

4.6.3 Schopnosti a zvyk

Další okolností, která může ovlivňovat rozdílné výsledky průzkumů, je zvyk. Všichni jsme už od školy navykáni na čtení z papíru a čtení z obrazovky počítače je pro nás i naše schopnosti něčím novým. Na výše uvedeném průzkumu lze vidět, že když byla studentům

v jedné skupině dána možnost vyzkoušet si efektivní čtení z obrazovky předem a zvyknout si na něj, výsledky se ve srovnání s druhou skupinou nijak zvláště nelišily.

Výzkum byl prováděn na univerzitních studentech, což je specifická skupina, vzhledem k tomu, že studenti se setkávají s elektronickými zdroji velice často, jsou na ně tudíž zvyklí a vědí, jak s nimi pracovat (alespoň částečně).

Způsob, jakým je čtenář zvyklý číst text papíru, nebude efektivní v případě toho elektronického. Je potřeba naučit se rozdíly mezi oběma médii.

Samozřejmě, zásadní roli zde hraje zvyk. Zvykne-li si čtenář na elektronický text, už mu nepřijde tak složitý a neobratný a je schopen se v něm pohybovat daleko instinktivněji.

4.7 Rozdíly mezi čtením elektronického a klasického textu

Čtení elektronického textu probíhá jinak, než četba textu tištěného. To se zvláště týká hyperlinkovaných textů. Jak píše Slatin [1990, s. 874] „...čtením hypertextu se rozumí *diskontinuální nebo nelineární proces, který je, stejně jako myšlení, ve své podstatě asociativní, jako protiklad k posloupnému procesu, který představuje konvenční text.*“ Pro čtení hypertextu je nutné, aby čtenář rozuměl a pochopil myšlení autora a aby byl schopen na text aplikovat své vlastní racionální myšlení. Hypertext je samozřejmě jen jedním druhem elektronického textu, nicméně pravidla vztahující se k jeho čtení se dají aplikovat i na ostatní digitální interaktivní texty.

Rozdíl mezi elektronickým a klasickým dokumentem je i v tom, jakým způsobem, jej čtenáři využívají. Tištěný dokument většinou bývá tím koncovým zdrojem, ke kterému se uživatel snaží dostat. U elektronickým dokumentů to ale nemusí platit. Studie, která byla provedena na University of Strathclyde ve Skotsku, se snažila zjistit, jak studenti vnímají a reagují na elektronické knihy (NetLibrary, Ebrary, Oxford Reference Online, atd.) [Noorhidawati, 2008, s. 2].

Z původního internetového výzkumu vyplynulo, že nejvíce studentů se snažilo v e-boocích najít relevantní obsah, tedy „kus“ informace, které potřebovali k vypracování práce, nebo kvůli výzkumu. Druhá největší skupina studentů využívala elektronické knihy ke klasické četbě (*extended reading*), tedy jako učebnice ke kurzům nebo doporučenou literaturu. Nejméně bylo těch studentů, kteří v nich hledali specifickou informaci. V průzkumu se objevily i komentáře studentů, kteří tvrdili, že číst z obrazovky po delší dobu bylo nepohodlné. Tento rozpor ve faktech se dá vysvětlit tím, že některá povinná literatura k přednáškám zřejmě nebyla dostupná v klasické podobě.

Na tento výzkum navazovala studie, která se snažila podrobněji zjistit, jak studenti hodnotí lehkost nebo těžkost vyhledávání v elektronických textech, jak moc je pro ně užitečný fakt, že v sítích jako Ebrary lze prohledávat celou sbírku naráz (tzv. *collection browsing*). Ze studie také vyplynulo, že většina studentů, 94% dává přednost tištěnému formátu, pokud jde o klasické čtení. Naopak největší převahu měly e-booky při vyhledávání konkrétních formací, kdy je preferovalo 67% studentů [Noorhidawati, 2008, s. 9].

Elektronické knihy jsou také často využívány jako jakási zkouška, jestli si student má koupit její tištěnou verzi nebo ne. Tento fakt je ovlivněn tím, že elektronické texty mají hypertextové obsahy a rejstříky, a tak se v nich může student snadno zorientovat a zjistit, jestli obsahují to, co potřebuje [McCarty, 2001, s. 47].

Většina průzkumů, které byly na toto téma provedeny, i přímého pozorování potvrzuje, že na elektronické knihy není pohlíženo jako na náhradu za klasické papírové texty. Jejich funkce je jiná. Staly se z nich referenční materiály, ve kterých se hledají informace, ale neslouží ke klasické četbě. To prozatím dosvědčuje i fakt, že nejrozšířenějším elektronickým textem je článek [Noorhidawati, 2008; McCarty, 2001].

4.8 Souhrn

Čtení z obrazovky je odlišné od klasického čtení. Zatímco při klasickém čtení je často jedinou čtenářovou pomůckou pro čtení kniha, při čtení z displeje je nutné mít právě ono zařízení s displejem a najít vhodný text ve správném formátu. Čtenář navíc musí umět používat program, ve kterém daný text čte. Pokud čte na počítači, je potřeba upravit podmínky čtení tak, aby dopad čtení na zdraví byl co nejmenší.

Elektronické texty mají své nesporné výhody. Jsou přenosné, nevyžadují mnoho paměti, jsou lehce dosažitelné a dají se jednoduše sdílet. Záleží na formátu textu, ale čtenář má většinou mnoho možností, jak si text upravit, aby se mu četl lépe. A jednou z jejich největších výhod je jednoduché prohledávání.

Mezi nevýhody elektronických textů patří to, že potřebují energii nebo baterie, dají se relativně lehčeji poškodit, než papírové dokumenty, existuje mnoho variant formátů a často je potřeba jeden konkrétní program, aby se dal text otevřít. Elektronické texty jsou snadno přenosné, pokud ovšem nejsou v chráněném formátu. Pokud si jsou náhodou smazány nebo je potřeba je přenést na jiné zařízení, většinou je nutné koupit je znova. Problém získávání elektronických textů je v současné době v Česku o něco menší, neboť bylo otevřeno několik nových online knihkupectví s elektronickými knihami.

Od doby, kdy se objevily první osobní počítače, proběhlo mnoho výzkumů, které se snažily určit, zda je čtení z jejich obrazovky horší než čtení z papíru. První výzkumy zcela pochopitelně prokázaly, že ano. Ovšem novější výzkumy z posledních let začínají ukazovat něco jiného. Rychlý technický vývoj zajistil, že čtení z počítače už není tak nepohodlné. Obrazovky už neblíkají, dá se nastavit jejich jas a rozlišení a pokud uživateli svítí při čtení do očí, může si počítač (pokud se jedná o notebook) vzít a odnést si jej jinam. Kromě technologie jsou dalšími činiteli, kteří ovlivňují čtení z displeje, především uspořádání textu a zvyk. U některých formátů textu si čtenář může jejich vzhled upravovat sám tak, aby mu vyhovoval. U jiných je potřeba, aby jejich tvůrce znal uživatelské preference a dokázal je vytvořit příjemné ke čtení. Zvyk si musí každý uživatel vypěstovat sám. Pomáhají k tomu ovšem kurzy počítačové gramotnosti a racionálního nebo efektivního čtení. Pokud se uživatel dozví, jak může s programem pracovat a jak pracovat s textem, aby si jej lépe pamatoval a více z něj měl, čtení z obrazovky se stává daleko efektivnějším a stejně rychlým jako čtení z papíru.

Poslední úvahou na konec může být, že všechny průzkumy uvedené v této kapitole byly o čtení z displeje počítače. Ani jeden z nich se nezaměřoval na tablet nebo čtečku. Je otázkou, jak podobné nebo odlišné by byly jejich výsledky.

5 ZPŮSOBY PRÁCE S FYZICKÝM A ELEKTRONICKÝM TEXTEM

5.1 Způsoby práce s klasickým textem

Práce s textem je velice důležitou součástí četby. Mnoho autorů se shoduje, čtení je opravdu efektivní až s tužkou v ruce. Ať už čtenář podtrhává a dělá si poznámky přímo v knize nebo si její obsah vypisuje na papír.

Způsoby práce s fyzickým textem jsou na pomezí efektivního čtení a racionálního studia. Z jakéhokoliv čteného dokumentu je vždy potřeba něco si vzít, uchopit některou jeho myšlenku, jinak je čtení zbytečné.

Práce s textem spadá mezi metody čtení jen částečně, pro jeho efektivitu je však nezbytná. Nečastěji je zmiňována v souvislosti se čtením aktivním a statarickým.

Například Zielke je zastáncem dvojího čtení. Nejprve je na řadě rychlé přelétnutí textu a poté následuje pozorné čtení. V této fázi doporučuje použít metodu *analýzy materiálu*. Tato analýza je podle něj nezbytně prováděna s tužkou a papírem. Čtenář graficky znázorní hlavní myšlenky textu a jak se jim podřizují ty vedlejší [1988, s.116-119].

Dále se práce s textem objevuje například v díle Françoise Richaudeaua. Zde hlavně v souvislosti se čtením selektivním (*lecture de repérage* – viz podk. 2.3.3), kde doporučuje čtenáři zakládat si stránky nebo vytvářet si vlastní rejstříky, pokud v knize nejsou přítomné [Richaudeau, 1984, s. 165-182].

Také Mistrík se zmiňuje o důležité roli práce s textem zvláště u statarického čtení (u Mistríka jako *ruptúrovité* – viz podk. 2.3.4). Zvláště se zaměřuje na to, že kniha není artefakt, ale aktivní uživatelův nástroj, do něhož by měl vkládat své myšlenky a dojmy z textu a kterou by měl obohatit o „...*inštrukce o jej pespektívnom využívaní – ako vlastného pracovného prostriedku* [Mistrík, 1996, s.84].“ Dále za důležité považuje vlastnoručně vytvořené zápisky o obsahu knihy, ať už jsou ve formě konspektu, anotace, rešerše, excerptu nebo digestu.

Zielke ve své knize *Jak racionálně studovat* [1977, s. 152] popisuje schéma optimální práce s knihou:

1. Rychlé pročtení textu, díky kterému čtenář zjistí základní informace
2. Shrnutí obsahu několika málo slovy
3. Důležité pasáže jsou důkladně přečteny znovu. Čtenář podtrhává nové pojmy, myšlenky a údaje, části textu, které vyžadují bližší studium (jsou potencionálně

problematické, jména, cizí slova, vzorce a poučky, zajímavé části, stojící za zapamatování

4. Důležitý text je prostudován znovu a označen po okrajích (značky záleží na každém čtenáři zvlášť)
5. Nové prohlédnutí podtržených míst, shrnutí textu, zachycení vlastních myšlenek o dané problematice

Práce s textem může mít mnoho podob. V zásadě se dá rozdělit takto:

Plán četby

Richaudeau ve svém díle navrhuje, aby si každý čtenář udělal plán četby. Nejen pro dokumenty, které přečíst musí, ale hlavně pro dokumenty, které přečíst chce, ale nespěchá na ně. Tyto dokumenty mají tendenci se časem hromadit a čtenáře tak ochromovat už jen svým množstvím. Aby se tomuto vyhnul, navrhuje Richaudeau postup, jak zefektivnit svou denní četbu.

Začíná čtením denního tisku. Nejdůležitější články mají největší nadpisy a tudíž jsou lehce rozeznatelné. Přečíst celé noviny však trvá zbytečně dlouho. Tento čas se dá zkrátit několika způsoby. Buď je předem určeno téma, o kterém bude čtenář číst, nebo čas, po který bude číst. Dále je možné rozdělit čtení novinových rubrik do dvou dnů, jeden den číst jednu polovinu, druhý tu druhou (to proto, že jedno hlavní téma se často objevuje i několik dní po sobě).

Při čtení magazínů a časopisů se mnoho lidí nechá zlákat k prolistování a čte podle toho, jaký obrázek je kde zaujme. Toto čtení je však zmatené. Proto Richaudeau doporučuje číst podle témat a jednotlivým rubrikám věnovat třeba i celý den.

Při čtení knih je nejúčinnějším postupem sestavit si plán četby. Zorientování se v knize je nejlepší podle jejího obsahu (čtenář se ale nemusí držet pořadí kapitol), je možné použít také rejstřík a ostatní přílohy – tabulky, časové osy, atd. Pak se může čtenář rozhodnout, kolik času které kapitole věnuje, které si chce přečíst celé a které je třeba jen zběžně projít. Na závěr si sestaví časový plán. Výběr samotné metody četby nechává Richaudeau na čtenáři [Richaudeau, 1994, s. 205-214].

Práce s doplňky textu

Sem se řadí např. používání rejstříku, slovníku cizích slov a obsahu. Práce s obrázky a grafy přítomnými v textu. I když se to může zdát jako primitivní rada, tyto pomůcky velice zrychlují a usnadňují orientaci v dokumentu a jeho pochopení.

Poznámky a záložky

Záložky si čtenář vkládá do textu ze dvou důvodů. Buď aby si poznačil, kde skončil, nebo aby si připomněl, na kterých stránkách našel něco důležitého.

Záložky se dají využít i pokud čtenář nechce psát přímo do knihy. Do knihy se vloží pruh papíru a na něj se připisují poznámky a značky k textu, se kterým souvisí. Pruhy jsou označeny čísly stránek.

Se záložkami se dá pracovat i barevně nebo tvarově. Např.: červená záložka nebo záložka zastříhnutá na šikmo znamená, že čtenář má tuto část textu okopírovat, apod.

Poznámky v knize mohou mít celou řadu podob. Čtenář si může poznamenat souvislost textu s jinou částí knihy nebo jinou knihou. Může zapisovat dojmy, které při čtení měl a které mu pomohou snáze si vybavit obsah. Čtenář může zapisovat repliky mířené na autora, třeba s ním polemizovat. Na okrajích stránek může vytvářet vlastní formulace nadpisů a obsahu knihy pro svou snazší orientaci.

Místo se slovy může čtenář pracovat jen se značkami, písmeny nebo číslicemi. Nejjednodušší je orientace podle silného/slabého podtržení nebo zatržení. To může mít různé styly – jednoduchou čáru, přerušovanou nebo vlnitou. Různé barvy mohou mít různé významy, např.: červená pro důležité pojmy, zelená pro podstatné fráze, černá pro pasáže, o nichž máme pochybnosti. Pomocí vykřičníku se dají označovat místa a slova, kterým je potřeba věnovat pozornost nebo jsou důležité, pomocí otazníku ty, které je potřeba vysvětlit [Zielke, 1977, s.155-157; Mistrík, 1996, s. 84].

Práce se znalostmi získanými z textu

Sem patří například **výpisky z textu**. Obsah textu je vhodné si nějak zaznamenat zvláště u odborných knih a dokumentů. Slouží to jednak k zapamatování dané problematiky, ale také k případnému osvěžení znalostí po delší době. I když čtenář zjistí, že daný dokument se zcela netýká jeho tématu, je vhodné udělat si z něj udělat několik poznámek. Po čase je totiž možné, že čtenář zapomene, proč ten daný text nechtěl a bude tak ztrácet čas jeho novým pročítáním. Navíc se dané téma může hodit v budoucnu k něčemu jinému.

Výpisky z textu se dají dělat mnoha formami. Může to být stručný obsah díla nebo jen několik slov, která zachycují to hlavní, může to být jen několik doslovných citátů. Vždy záleží na čtenáři a jeho paměti, jaký typ textu a jak uspořádaný mu pomůže nejlépe vybavit si, o čem dokument byl, a na účelu, za jakým dané dílo čte.

Jedním ze způsobů, jak uchovávat tyto výpisky, je **kartotéka**. Na menší lístky (A5-A6) si čtenář poznamenává buď obsahy knih, cizí slova, nápady, citáty, vzorce nebo cokoli jiného a

třídí je podle nejrůznějších hledisek. Zielke [1977, s. 120-125] doporučuje kartotéku lístkovou, v současné době je však možné založit si podobný katalog v elektronické podobě.

Dalším možným způsobem práce se znalostmi z textu jsou **myšlenkové mapy**. Je to grafické znázornění hlavních pojmů daného tématu a vztahů mezi nimi. Myšlenkové mapy by měly kopírovat nelineární myšlení mozku a snadněji a přehledněji tak zachytit podstatné vztahy [Papík, 1992, s. 96-97].

Myšlenkovým mapám se velmi blíží **grafické přehledy**, které ale nejsou obvykle tak náročně zpracované. Zachycují nicméně hlavní pojmy a jejich vztahy tak, jak si je čtenář vybavuje.

5.2 Čtečky elektronických knih

Na otázku, co jim vadí na elektronických textech, odpovídají lidé mnoha způsoby. V zásadě se jejich námitky dají z velké většiny shrnout do několika bodů:

- Elektronické texty se nedají číst všude (v křesle, v posteli, ve vlaku, ve frontě...)
- Špatný vliv na zdraví – bolí z nich oči/hlava/záda
- Málo přenosné
- Špatná orientace a manipulace s textem
- Není to kniha – cit, vůně, pocity ze čtení, jsou nedostupné, jejich cena, atd.

Na první čtyři stížnosti, které jsou v odpovědích zastoupeny nejčastěji, existuje odpověď – čtečka.

V současné době jsou čtečky elektronických knih lehce dostupné i v Česku. Její velikost se pohybuje mezi formátem A4 (např. Kindle DX) a A5 (většina čteček) a váha těch menších se pohybuje mezi 200 a 300 g.

Hlavní výhodou čteček je jejich obrazovka. Ta ve valné většině využívá technologie elektronického inkoustu, i když se už objevily čtečky s LCD displejem.

Displeje založené na elektronickém inkoustu mají nízkou spotřebu energie a vynikající kontrast barev. V současnosti jsou tyto displeje pouze černobílé, schopné zobrazit několik stupňů šedi. V listopadu 2010 však bylo oznámeno, že byl vyvinut barevný E-ink displej [Trott, 2011, s. 326].

Technologie je založena na mikrokapslích (jedna má zhruba průměr lidského vlasu), které obsahují bílý a černý pigment. Tyto mikrokapsle jsou uloženy mezi elektrodami a vystaveny elektrickému poli. Ve chvíli, kdy má pole záporný náboj, černý pigment klesne na spodek kapsle, bílý je „odpuzen“ nahoru a stane se viditelným. A naopak, pokud jsou vystaveny

kladnému elektrickému poli, viditelným se stane jen černý pigment – viz příloha č. 8 [ZONER Software, 2011].

Čtečky s technologií elektronického inkoustu tedy spotřebují velice málo energie a mohou tak být lehké a kompaktní. Navíc energii spotřebovávají pouze tehdy, když se přepisuje obrazovka. Proto se k jejich výdrž často uvádí, kolik otočených stránek vydrží. Díky této technologii jsou displeje velice dobře čitelné na přímém světle. Čím více světla mu na čtečku dopadá, tím lépe se čtenáři čte, na rozdíl od LCD displejů.

Mezi zápory této technologie patří, že obrazovky, které ji využívají, nejsou podsvíceny. Pokud si tedy čtenář chce číst v noci, je třeba rozsvítit si lampičku.

Při každém přepsání obrazovky se mění každý pixel, obrazovka tedy na chvíli celá zbělá a zčerná, než se objeví nová stránka. Tato technologie tak neumožňuje rychlé změny obrazu, nedokáže tedy například přehrávat video [ZONER Software, 2011; Griffey, 2010, s. 7-8].

V současné době jsou na trhu i čtečky s LCD obrazovkami. Ty se funkcí blíží spíše tabletům. Kromě čtení elektronických knih jsou uzpůsobeny hlavně procházení internetu a prohlížení multimediálního obsahu. Mezi jejich nevýhody patří špatná čitelnost na přímém světle a omezená výdrž baterie (zvláště ve srovnání se čtečkami s technologií elektronického inkoustu).

Jaké čtečky jsou na českém trhu?

V současné době se čím dál tím častěji objevují čtečky, které jsou spojené s některým z velkých knihkupectví. Mezi dva nejznámější příklady patří čtečka Kindle od internetového prodejce Amazon.com a čtečka NOOK od Barnes & Noble. Patří sem také čtečka Kobo od stejnojmenné firmy, ta však není na českém trhu dostupná.

Mezi velké výhody těchto čteček patří, že se dají propojit s uživatelským kontem v daném obchodě. Kupování elektronických knih a jejich správa je tak o hodně jednodušší než pro uživatele s jinou čtečkou. Obchody navíc nabízejí pro majitele svých čteček mnohé výhody, například možnost půjčování knih, převádění dokumentů, synchronizace knih, atd.

Druhá skupina čteček je produkována klasickými výrobci zábavní elektroniky, například firmou Sony nebo iRiver.

V Česku se dá sehnat celá řada čteček. Jejich cena se pohybuje mezi 2 000,- Kč až k 11 000,- Kč. Je zajímavé, že v nejlevnější kategorii od 2 do 3 tisíc se dají pořídit čtečky s barevným LCD displejem. Čtečky s technologií elektronického inkoustu se cenově pohybují až od tří tisíc výše.

Na českém trhu jsou dostupné zejména čtečky následujících značek:

Značka	Typy s barevným displejem	Typy s displejem s technologií elektronického inkoustu
Archos	Archos 70B	
Amazon Kindle		Amazon Kindle Wi-fi, Amazon Kindle Wi-fi + 3G, Amazon Kindle DX
Bookeen Cybook		Bookeen Cybook Gen3, Bookeen Cybook Opus
Energy Sistem Book	Energy Sistem Book 1052, 1058, Energy Sistem Tablet i504	Energy Sistem Book 1160, Energy Sistem Book 2160, Energy Sistem Book 1060, Energy Sistem Book 3050, Energy Sistem Book 4050, Energy Sistem Book 2061
DPS	DPS E700	DPS E800
Jinke Hanlin		Jinke Hanlin V3+, Jinke Hanlin V5, Jinke Hanlin V60, Jinke Hanlin A6
iriver		iriver Story EB02, iriver Cover Story EB05
Next Papyrus		Next Papyrus PageOne
NOOK	Tablet NOOK Colour není v Česku prozatím dostupný, je však možné si jej objednat ze stránek výrobce	NOOK
PocketBook	PocketBook IQ 701	PocketBook 360, PocketBook Pro 602, PocketBook Pro 603, PocketBook Pro 902, PocketBook Pro 903
PRESTIGIO	Prestigio Libretto PER3052B	Prestigio Libretto PER3152B, Prestigio Libretto PER3162B ,

		Prestigio Libretto PER5162B, Prestigio Libretto PER5162W
Sibrary		Sibrary G10
Sony		Sony PRS-300, Sony PRS- 350, Sony PRS-950

Nelze vyloučit, že v předešlé tabulce jsou chybí některé modely, které jsou v Česku dostupné, nicméně by měla pokrývat velkou většinu nabízených produktů.

Hodnocení funkčnosti čteček

Z předchozí kapitoly o čtení z obrazovky vyplývá několik funkcí, které by měly elektronické čtečky, ať už klasické nebo softwarové, mít. Tyto funkce umožňují čtenáři lepší orientaci v textu a usnadňují mu práci.

Mezi hlavní parametry, které by měly čtečky splňovat patří:

- **Hledání** – vyhledávání v uložených knihách i v textu, zobrazování výsledků
- **Navigace** – lišty pro posunování se v textu, orientace v obsahu, možnosti listování, zobrazení obsahů, náhledů na stránky, atd.
- **Poznámky** – vkládání poznámek a záložek, zvýrazňování textu, zobrazení poznámek a práce s nimi
- **Přizpůsobení** – čtečky, obsahu na čtečce a samotných textů – tedy délka řádku, možnosti změnit uskupení textu, barvu pozadí, typ a velikost písma, atd.
- **Propojení čtečky** – možnost vyhledávat v jiných zdrojích, např. slovníky, encyklopedie, internet

Jednotlivé čtečky, které budou představeny v dalším textu, budou zhodnoceny podle toho, jaké nástroje a řešení nabízejí v daných oblastech.

5.2.1 Kindle

Kindle je vlastní čtečka elektronických knih amerického knihkupectví Amazon. Stejný název nese přístroj i softwarová čtečka (viz kapitola 5.3.2).

Kindle první generace byl na trh uveden v roce 2007, v roce 2009 jej následovala generace druhá a v druhé polovině roku 2010 generace třetí. Společně s druhou generací se začal vyrábět i Kindle DX, což je přístroj s daleko větší dotykovou obrazovkou.

Kindle 3 (označení třetí generace) je dostupný ve třech verzích.

- Kindle Wi-fi (na domovských stránkách knihkupectví Amazon není tento přístroj označen pomocí čísla generace) má rozměry 19,1 x 12,2 x 0,9 cm (viz příloha č. 9) a váhu 240 g. Disponuje obrazovkou s úhlopříčkou 15,2 cm a výrobce uvádí, že baterie vydrží (bez zapnuté Wi-fi) až 2 měsíce. Paměť má 4 GB, z toho čtenář může využívat 3 GB, které se rovnají asi 3 500 knihám.
- Kindle 3G + Wi-fi má proti předchozímu modelu možnost připojení se ke 3G sítím. Jeho rozměry jsou stejné, pouze váha je o několik gramů vyšší (247 g). Ostatní parametry jsou stejné jako u verze bez 3G.
- Kindle DX má rozměry 26,5 x 183 x 1 cm a váží 536 g. Jeho dotykový displej má úhlopříčku 24,6 cm (což je stejná jako najdeme např. u tabletu iPad) a bez zapnuté Wi-fi by měl na jedno nabití vydržet 2-3 týdny. Ostatní parametry jsou stejné jako u předchozích verzí [Kindle 3G, 2011].

Kindle podporuje formáty AZW (vlastní formát Amazonu), PDF, TXT, PRC a nechráněný formát MOBI. Na čtečce lze také přehrávat hudbu ve formátu Audible nebo MP3 a zobrazí i formáty JPG, BMP, PNG a GIF.

Ostatní formáty je nutné nejprve převést na výše uvedené. To lze provést pomocí služby, kterou poskytuje Amazon každému zákazníkovi v rámci jeho účtu. Dokumenty ve formátech DOC, DOCX, RTF, HTM, HTML lze odeslat na specifickou adresu každého zařízení Kindle a text je pak automaticky převeden na formát, který je čtečka schopná zobrazit [Alza.cz, 2011; Amazon.com, 2011].

Kindle 2 a Kindle 3

Kindle třetí generace byl oproti svému předchůdci vylepšen po několika stránkách. Výrobce uvádí, že nová generace je o 21% menší (při zachování stejné obrazovky) o 15% lehčí (viz příloha č. 10). Na displej byla použita nová technologie E-ink Pearl, díky které je kontrast písma vyšší. Zvlášť se to projeví při prohlížení obrázků – bílá je jasnější a černá je více definovaná. Paměť zařízení je dvakrát větší (ze 2GB se zvětšila na 4GB). Možná také díky tomu jsou operace prováděné na nové generaci Kindlu celkově rychlejší (rychlejší otevírání, otáčení stránek).

Uživatel také může také procházet webové stránky pomocí integrovaného webového prohlížeče. U Kindlu druhé generace se stránky zobrazují nešikovně a spíše jako text. Webový prohlížeč Kindlu třetí generace se už chová jako standardní prohlížeč, který zobrazuje veškerou grafiku (stránky se dají zvětšit podobně jako je to níže popsáno u PDF dokumentů, v nastavení je lze naformátovat tak, aby se na čtečce dobře četly).

Autorka měla možnost krátce se seznámit s novou generací Kindlu a porovnat jej s generací druhou. I když obě čtečky se liší velikostí, váhou a rozmístěním tlačítek, jejich možnosti manipulace s textem a čtení stránek jsou odlišné jen minimálně (a to spíše v popiskách jednotlivých vlastností než ve funkcionalitě). Proto je následující analýza této čtečky založena na Kindlu 2, ke kterému měla autorka snazší přístup.

Funkce čtečky Kindle 2

Po zapnutí čtečky se objeví vždy poslední zobrazená obrazovka. Pokud tedy uživatel Kindle vypnul uprostřed čtení knihy, ta samá stránka se mu objeví při jeho dalším zapnutí.

Na úvodní obrazovce, která se dá kdykoliv vyvolat stisknutím tlačítka *Home*, se objevují uložené knihy a sbírky. Na stránce se vždy nachází deset názvů sbírek nebo dokumentů. Který je v dané chvíli aktivní a se kterým tedy čtenář pracuje je naznačeno podržením.

Na liště v horní části displeje se vlevo zobrazuje název zařízení (např. xxx's Kindle) a vpravo zda je zapnutá síť Wi-fi, jaký má signál a jaký je stav nabití baterek.

Knihy lze na čtečce řadit podle názvu, autora, sbírek nebo podle naposledy přidanych souborů. Pod horní lištou vlevo se zobrazuje celkový počet dokumentů a vpravo způsob jejich řazení. V dolní liště je vidět celkový počet stran dokumentů (na kolika stranách se nacházejí) - např. *Page 1 of 6*.

Hlavní nabídka se vyvolá pomocí tlačítka *Menu*, ve kterém se nacházejí možnosti *Turn Wireless On* (zapnout Wi-fi), *Shop in Kindle Store* (nakupovat v Kindle obchodě), *View Archived Items* (zobrazit archivované položky), *Search* (hledat), *Create New Collection* (vytvořit novou sbírku), *Sync & Check for Items* (synchronizovat a zkontrolovat položky), *Settings* (nastavení), *Experimental* (pokusné).

Pomocí první volby se lze připojit k síti Wi-fi, druhá možnost slouží k procházení a nakupování na Amazon.com. Pokud je připojení k dispozici, lze stahovat nejen celé knihy, ale i bezplatné ukázky. Ty jsou pak vpravo od názvu označeny jako *sample*.

Funkce *View Archived Items* odkazuje k *Your Kindle Library*, kterou má každý zákazník založenou zároveň s kontem⁹. Pokud se některý dokument nenachází na zařízení, ale je vložený v knihovně, lze se si jej odtud kdykoliv stáhnout.

Search umožňuje prohledávání na několika úrovních. Nabízí fulltextové prohledávání dokumentů v zařízení (*search my items*), prohledávání online obchodu (*search kindle store*),

---

⁹ Každý Kindle zakoupený na Amazon.com je automaticky registrován na účet zákazníka. Pokud jej uživatel koupí jinde, lze se zde registrovat a účet si založit. Účet umožňuje spravování obsahu Kindlu a poskytuje další dodatečné služby – například převod formátů, posílání dokumentů na jiné Kindly, apod.

vyhledávání na Googlu (*search google*), vyhledávání ve slovníku (*search dictionary*), vyhledávání na Wikipedii (*search wikipedia*) a prohledávání webu (*go to web*).

Při použití první možnosti – vyhledávání v dokumentech na Kindlu – jsou po zadání dotazu zobrazeny názvy všech dokumentů, ve kterých se hledaný výraz nachází, přičemž v závorce vlevo uvede počet výskytů. Poté, co si čtenář zvolí požadovaný dokument, otevře se seznam lokací nalezeného výrazu a teprve skrze lokaci je možné se dostat do samotného dokumentu.

Při prohledávání Googlu nezobrazuje čtečka české znaky, i když při čtení knih s nimi nemá problém.

Hledání ve slovníku se odehrává v *The New Oxford American Dictionary*, který se nachází na každém Kindlu.

Pokud uživatel zvolí funkci prohledávání webu, je vyhledávaný pojem vložen přímo do adresy. Pokud tedy čtenář nenapíše celou adresu, požadovaná stránka není nalezena.

Pomocí funkce *Create New Collection* Kindle umožňuje vytvářet sbírky. Pokud chce čtenář založit novou, po zvolení této možnosti vloží její jméno. Dokumenty se do sbírek přidávají samostatně, jeden po druhém. Texty přidané do sbírek se už nezobrazují v hlavním menu, pouze v dané sbírce (mohou být i ve více sbírkách). Pokud chce uživatel sbírku zrušit, označí ji (objeví se jako podtržená) a posune joystick doprava (na Kindlu 3 se nachází jiný ovladač). Objeví se možnosti *Open Collection*, *Add/Remove Items*, *Rename Collection* a *Delete Collection*. Pomocí první možnosti se sbírka otevře, pomocí druhé lze přidávat nebo odebírat dokumenty, pomocí třetí lze sbírku přejmenovat a poslední se celá sbírka smaže. Smazání sbírky ale nevymaže samotné dokumenty. Ty se pak znova objeví v hlavní nabídce.

Pomocí funkce *Sync & Check for Items* se Kindle spojí se zákaznickým účtem na Amazon.com a automaticky stáhne nové dokumenty.

Pomocí funkce *Settings* je možné změnit některá nastavení čtečky. Je například možné zrušit registraci čtečky k zákaznickému účtu. Zákaznický účet na Amazon.com lze propojit s účty na sociálních sítích a sdílet na nich své poznámky. Skupiny uživatelů mohou vzájemně sdílet skrz Amazon své poznámky pomocí funkce *Popular Highlights*. Uživatel si také může na svůj účet zálohovat veškeré své poznámky a sbírky. Je možné zde také nastavit heslo ke Kindlu, které pak bude požadováno při každém zapnutí. Lze zde také uložit kontakt pro případ, že by se Kindle ztratil.

V nabídce *Experimental* lze procházet internet, je zde také možnost pustit si uložené audio a je zde také upozornění na funkci *Text-to-Speech*.

Čtení na čtečce Kindl

Při čtení dokumentů je znovu důležité tlačítko *Menu*. První dvě možnosti jsou stále stejné (*Turn Wireless On*, *Shop in Kindle Store*), ale po nich už následují možnosti, které se týkají vždy daného dokumentu.

Funkce *Go to...* umožňuje pohybovat se v dokumentu. Je možné skočit na obálku (*cover*), na obsah (*table of contents*), na začátek (*beginning*), nebo přímo na určitou lokaci (*location*)¹⁰.

Pokud je dokument zároveň uložen na uživatelské účtu i na Kindlu, je možné je pomocí funkce *Sync to Furthest Page Read* synchronizovat tak, aby se oba otevřely vždy na poslední přečtené stránce, ať už byl dokument naposledy otevírán z účtu nebo na Kindlu.

Pomocí funkce *Add a Bookmark* lze přidávat záložky (horní pravý roh se jakoby „ohne“). Pomocí funkce *Add a Note or Highlight* lze v textu označovat a přidávat poznámky.

Pokud čtenář přidává poznámku do textu, zobrazí se možnosti *cancel*, *clear*, *save & share* a *save note*. První možnost zruší psaní poznámky, druhá smaže, co už bylo napsáno a čtvrtá poznámku uloží. Zajímavá je třetí možnost, která dovoluje uživateli odeslat poznámku do sociálních sítí, které má propojeny s účtem na Amazon.com.

Veškeré záložky, označení a poznámky v dokumentu lze zobrazit pomocí *View My Notes & Marks*. Položky zde lze mazat a poznámky a zvýraznění lze opět sdílet na sociálních sítích.

Pomocí tlačítka *Aa*, které se nachází vpravo u mezerníku (u obou generací Kindlu) lze vyvolat menu, které uživateli dovolí přizpůsobení textu.

Lze vybírat z osmi velikostí písma, od 2 mm do 9 mm. Uživatel také může nastavit počet slov na řádku pomocí *Words per Line*. Při možnosti *fewest* (nejméně) je text vzdálen od obou okrajů obrazovky asi 2 cm, přičemž nezáleží na velikosti písma. Lze zde také nastavit rotaci obrazu na displeji. Je možné číst text ve všech čtyřech směrech.

Zvláštní možností je *Text-to-Speech*, kdy Kindle čte daný text. Lze určit rychlost čtení – buď defaultní (*default*), pomalejší (*slower*) nebo rychlejší (*faster*) – a zda bude mluvit ženský nebo mužský hlas. Tato funkce lze použít i u českého textu. Problém zde ale je, že česká slova jsou mluvena s anglickou výslovností, tudíž výsledný zvuk se nepodobá ani jednomu jazyku. Na anglickém textu je ovšem tato funkce velice povedená a lze ji použít například k výuce čtení nebo výslovnosti.

Kindle 3 má v této části přidané možnosti změny písma – *regular* (obyčejné), *condensed* (tučné) a *sans serif* (bezpatkové) – a nastavení mezer mezi řádky – *small* (malé), *medium* (střední) a *large* (velké).

---

¹⁰ Kindle 3 obsahuje ještě jednu možnost – skočit na konec (*end*).

Jednou z dalších výhod, zvláště pro anglicky čtoucí uživatele, je možnost ověření si významu slov ve slovníku. Pohybem joysticku nahoru nebo dolů se v textu vyvolá kurzor. Pokud jej uživatel nastaví před neznámé slovo a nechá jej chvíli v klidu, dole na obrazovce se objeví informační box s prvními dvěma řádky definice daného slova ve slovníku. Do slovníku lze následně i přejít.

V nové verzi se také při čtení knih nezobrazuje horní lišta. U druhé generace se zobrazuje a jsou v ní informace o názvu knihy, připojení Wi-fi a stavu baterky.

Čtení PDF dokumentů je trochu jiné, než čtení dokumentů v jiných formátech. Při výchozím nastavení se nezobrazuje horní lišta a dolní ukazuje v kolika procentech a na které stránce z kolika se čtenář nachází. V nabídce *Menu* lze přidávat záložky, ale nelze zvýrazňovat nebo přidávat poznámky.

Čtečka zobrazuje jednu stránku formátu PDF na celý displej. Proto je důležité tlačítko *Aa*, které nabízí uživateli tyto možnosti: *fit-to-screen* (stránka na displej, výchozí nastavení), *150%*, *200%*, *300%* nebo *actual size*.

Zvětšení 150% zhruba odpovídá nastavení *actual size* u formátu A4. Po zvolení možnosti se na obrazovce objeví obdélník s lupou a po stisknutí tlačítka se ohraničený text objeví zvětšený na celé obrazovce. Pomocí joysticku se pak lze na zvětšené stránce pohybovat. Pohyb ale není plynulý, na displeji se objeví vždy nová část textu. Řešení není příliš šikovné, čtení není plynulé a je poněkud neobratné. Lepší je nechat si text na obrazovce zobrazit horizontálně. V takovém případě je na obrazovce vidět vždy nejprve horní polovina stránky (písmo je dostatečně velké pro čtení) a po zmáčknutí tlačítka *Next page* se objeví její dolní polovina.

Při čtení PDF nelze samozřejmě nastavovat velikost písma, počet slov na řádku ani čtení nahlas. Kindle nezobrazí obrázkový PDF formát.

Klady čtečky	Zápory čtečky
vyhledávání ve slovníku	nemožnost rozšíření paměti
vyhledávání v Googlu a Wikipedii	nelze vytvářet vlastní dokumenty
vytváření sbírek	není české jazykové rozhraní
hledání ve všech dokumentech	nešikovná práce s dokumenty PDF
propojení s účtem na Amazon.com	
možnost propojení na sociální síť	
zobrazuje českou diakritiku	
text-to-speech	

Zhodnocení čtečky

- *Hledání* – Na Kindlu je možné fulltextové prohledávání všech dokumentů i jednotlivých vložených textů. Se zobrazenými výsledky je snadné pracovat a vyhledávání je jednoduché zrušit. Přejít na vyhledaný odkaz je okamžitý. Výsledky hledání se ukáží na nové obrazovce, ne v novém okně v textu, jako je tomu u jiných čteček.
- *Navigace* – Listování textem je ve čtečce řešeno pomocí mechanických tlačítek na obou stranách displeje. Nová verze už má tlačítko pro posun na další stránku i pro návrat na předchozí stránku po obou stranách displeje, u starší verze bylo tlačítko pro návrat pouze na levé straně, což činilo manipulaci s ním o něco těžší. Pro snadný přehled lze knihy na čtečce seřadit podle několika kritérií. Čtenář si může vytvářet vlastní sbírky a měnit řazení knih je možné i v nich. Při čtení textu se v dolní části obrazovky objevuje lišta, na které jsou tzv. lokace (*location*), např. 1052 z 5922. Nikde bohužel není naznačeno, co se lokací myslí. Mohou to být čísla odstavců. Čísla stránek to rozhodně nejsou. Posunovat se v textu lze jen pomocí zadání nějaké lokace, případně pomocí obsahu (pokud v knize je) nebo na konec/začátek knihy.
- *Poznámky* – Kindle umožňuje vkládání poznámek, podtrhávání v textu a vkládání záložek. Vkládání poznámek a podtrhávání je možné jak přes menu, tak přímo pohybem kurzoru. V každém dokumentu se dají všechny uživatelem vložené poznámky, záložky a podtržení zobrazit naráz.
- *Přizpůsobení* – Čtenář si může vybírat z 8 velikostí písma a délku řádků je možné regulovat pomocí funkce *Word per line*. Nová generace Kindlu umožňuje měnit i styl písma. Kromě toho si uživatel může nechat přečíst anglický text nahlas. Také jde regulovat rychlost čtení a lze vybírat mezi mužským a ženským hlasem.
- *Propojení čtečky* – Jakýkoliv výraz (ať už při vyhledávání přímo z textu nebo z úvodní stránky) lze vyhledávat v integrovaném výkladovém slovníku čtečky (pouze anglický), na Wikipedii nebo na Googlu. Vyhledávání je poměrně jednoduché a dobře řešené a zvláště práce se slovníkem je pro uživatele užitečná.

Jedním z velkých plus čtečky (i když pravděpodobně ne pro většinu uživatelů v ČR) je její propojení s účtem na Amazonu. Velmi zajímavá je v této souvislosti funkce *Popular Highlights*, která dovoluje sdílet uživatelům poznámky v knihách. Dále je zde možnost napojení na sociální sítě, což někteří uživatelé také shledají velice lákavým. Posledním kladným bodem je pak možnost půjčování některých zakoupených knih jiným čtenářům. Ti nemusejí vlastnit Kindle, stačí si zdarma stáhnout aplikaci softwarové čtečky (více kap. 5.3.2).

5.2.2 iRiver Story EB02

Tato čtečka je jedním ze starších modelů. Její rozměry jsou 20,35 x 12,7 x 0,94 cm a váží 284 g. Má displej s úhlopříčkou 15,2 cm, který využívá technologii E-ink (viz příloha č. 11). Její vnitřní paměť jsou 2GB (o odpovídá cca 1 500 knihám). Na jedno nabití by měla vydržet asi 7000 otočených stránek. Dokáže zobrazit formáty PDF, EPUB, TXT, DOC, PPT a XLS. Z formátů obrázků je čtečka schopná přečíst JPEG, BMP a PNG. Je také schopná poradit si s formátem ZIP.

Čtečka je také schopná přehrávat hudební obsah ve formátu MP3, WMA nebo OGG. Audio lze poslouchat ze zabudovaných reproduktorů nebo po připojení sluchátek (3,5 mm jack).

Čtečka má i několik nestandardních funkcí jako záznam zvuku (maximálně 5 hodin) a diář. Není u ní ale k dispozici možnost připojení se na bezdrátovou síť.

Funkce čtečky iRiver

Při zapnutí čtečky iRiver se nejprve objeví základní obrazovka. V její pravé části se nachází hlavní menu s možnostmi *Knihy*, *Komiksy*, *Moje dokumenty*, *Záložka* a *Karta SD*. Vpravo dole je čas, datum a den v týdnu. V levé části obrazovky se nacházejí dokumenty (na stránce je jich vždy 7), které jsou ve výchozím nastavení seřazeny abecedně.

Na čtečce se nachází klávesnice QWERTY, která obsahuje i funkční tlačítka. V horní řadě jsou to zleva doprava tlačítka *Books*, *Menu*, pak tlačítka na ovládání hlasitosti, *Search*, tlačítko pro zvětšení textu, ovládání přehrávání audia a tlačítko *Options*.

Tlačítkem *Books* se lze odkudkoliv vrátit na úvodní obrazovku. Lupa na šestém tlačítku umožňuje uživateli zvětšovat a zmenšovat text. Vybírat si lze ze 3 velikostí (standardní, větší, největší).

Funkce klávesy *Options* se mění podle toho, v jaké nabídce se uživatel nachází. Na výchozí obrazovce nabízí možnosti *Vyhledat eKnihu*, *Změnit pořadí řazení*, *Spustit oblíbené*, *Přidat k oblíbeným* a *Vymazat soubor*.

Po zvolení možnosti *Vyhledat knihu* se na dole na obrazovce objeví vyhledávací pole. Po zadání a potvrzení dotazu se objeví vyhledané dokumenty. Vyhledávání jde zrušit opět pomocí možností *Options* a *Najít knihu*, poté je nutné vymazat, co bylo zadáno ve vyhledávacím poli. Jinak pouze přechodem na jeden z vyhledaných dokumentů a návratem na hlavní obrazovku. Bez přechodu nefunguje ani tlačítko *Books* ani návrat přes *Menu* a *Moje knihovna*, uživatel se vždy vrátí na seznam vyhledaných dokumentů.

Další možností funkce *Options* je změna řazení dokumentů na úvodní obrazovce. Je možné je seřadit od nejnovějšího, nejstaršího, podle abecedy od A nebo pozpátku od Z.

Mezi dalšími možnostmi je správa „oblíbených“ dokumentů. Označit dokument jako oblíbený lze buď delším stiskem levé strany mezerníku nebo možností *Přidat k oblíbeným*. U takto označeného dokumentu se vpravo objeví hvězdička. Možností *Spustit oblíbené* se zobrazí pouze oblíbené dokumenty. Pokud je tato funkce aktivována, v menu se objeví položka *Vypnout oblíbené* na ukončení této funkce.

Klávesa *Menu* (druhá zleva) obsahuje možnosti *Poslední kniha*, *Moje knihovna*, *Hudba*, *Nahrávky*, *Poznámky*, *Diář* a *Nastavení*.

Pomocí první možnosti se čtenář může vrátit na poslední čtenou stranu posledního dokumentu, který otvíral. Možnosti *Hudba* a *Nahrávky* umožňují uživateli pustit si audio dokumenty uložené na čtečce, popřípadě nahrávat zvuk.

Funkce *Poznámky* umožňuje uživateli vytvářet a ukládat vlastní texty. Manipulace s poznámkami je možná pomocí tlačítka *Options*, které nabídne možnosti *Přidat poznámku*, *Řadit od nejstaršího/Řadit od nejnovějšího*, *Smazat záznam* a *Exportovat poznámku*.

Každá nová poznámka má neomezený počet znaků, ale nelze přidávat českou diakritiku. Zvládá ovšem psaní symbolů a lze psát kapitálkami. Nová poznámka se uloží pomocí tlačítka *BACK*, které uživatele zároveň vrátí na seznam všech poznámek.

Po spuštění funkce *Diář* se objeví současný měsíc s jednotlivými dny. Ke dnům lze přidávat štítky (piktogramy, např. srdíčko, smajlík, dárek, apod.) nebo poznámky. Dny si také lze prohlížet jednotlivě. V tomto zobrazení má uživatel daleko více místa na psaní poznámek.

Nastavení nabízí uživateli kromě klasických i několik zajímavých funkcí. Patří mezi například možnost nastavení klávesových zkratk. Při výchozím nastavení se uživatel pomocí *Y* a *U* dostane na následující stránku, pomocí *R* a *T* na předchozí stránku a po stisknutí *F* lze změnit font. Je možné také nastavit možnosti napájení přístroje, kdy se vypne po 3, 6, 12, 15 nebo 24 hodinách.

Mezi klasické funkce patří možnost změnit jméno přístroje, zadat osobní informace (pro případ ztráty), nastavit datum a čas, jazyk (iRiver nabízí výběr z 15 jazyků: korejština, angličtina, ruština, němčina, francouzština, španělština, italština, japonština, polština, turečtina, švédština, čeština, holandština, tradiční a zjednodušená čínština, rumunština), obnovení původního nastavení (záložky, poznámky a obsah diáře se vymaže, knihy ne) a informace o systému.

Čtení na iRiveru

Při čtení se na obrazovce objevuje pouze text dokumentu a v její spodní části pod tečkovanou čarou na kterých stranách z kolika se čtenář nachází (např.: 28-29/480).

Tlačítko *Options* nabízí možnosti *Posunout stránku*, *Obsah*, *Přidat záložku*, *Režim na šířku*, *Search link* a *Tónování zapnuto/Tónování vypnuto*.

Funkce *Posunout stránku* je vlastně listováním v dokumentu. Po jeho zvolení se objeví pole, do kterého je možné zadat stránku, na kterou chce čtenář skočit.

Po zvolení funkce *Obsah* se v okně na levé straně objeví obsah knihy.

Funkce *Přidat záložku* „ohne“ pravý horní roh stránky. Pokud záložka na stránce už je, místo této možnosti se objeví *Odstranit záložku*.

Při *Režimu na šířku* se text na obrazovce přesune horizontálně. Pokud je režim na šířku zapnutý, objeví se v menu *Režim na výšku*. V klávesnici zvládá tuto funkci tlačítko, které se nachází třetí zleva v poslední řadě.

Funkce *Search links* dokáže v textu najít hyperlinky a přejít na ně.

Funkce *Tónování* se projeví především na obrázcích. Ty jsou pak lépe vykresleny a objevuje se více stupňů šedé.

Při čtení PDF souborů se objevuje speciální funkce *Reflow*, která roztáhne dokument na celou obrazovku (jinak se objevuje jako stránka i s okraji).

Klady čtečky	Zápory čtečky
díář	v textu nelze psát poznámky ani podtrhávat
možnost nahrávání zvuku	není připojení na Wi-fi ani žádnou jinou síť
možnost psát vlastní texty	
české rozhraní + česká diakritika	

Hodnocení čtečky iRiver EB02

- *Hledání* – Vyhledávání z úvodní obrazovky umožňuje uživateli prohledávat pouze názvy knih a jména autorů. Výsledky vyhledávání lze ale zrušit jen dvěma způsoby – buď přejít na jeden z vyhledaných dokumentů nebo vymazat slova ve vyhledávacím políčku. Vyhledávání v dokumentech je stejné.
- *Navigace* – Dokumenty lze řadit podle několika kritérií. iRivera nabízí několik různých „složek“ – *Knihy*, *Komiksy*, *Moje dokumenty* – ale nelze si vytvářet vlastní. To do jisté míry vynahrazuje funkce *Oblíbené*.
- Přičtení knihy se dole na obrazovce objeví, na kolikáté straně z kolika se čtenář nachází. Dále je možné najít v na stránce hyperlink a (pravděpodobně) i na něj přejít. Čtenář si ovšem nemůže nechat v knize zobrazit obsah, je třeba se na něj doklikat.

- *Poznámky* – Čtečka neumožňuje uživateli vkládat v textu vlastní poznámky nebo podtržení, je ale možné vložit záložku.
- *Přizpůsobení* – Pomocí mechanického tlačítka (s obrázek lupy) lze měnit velikost písma, vybírat si však lze jen ze tří velikostí. Text je dále možné zobrazit na obrazovce na šířku. Dokumenty ve formátu PDF lze díky speciální funkci *Reflow* roztáhnout na celou obrazovku.
- Nelze měnit ani styl písma, ani velikost řádků.
- *Propojení čtečky* – Čtečka se nedokáže napojit na žádné síť a nemá ani integrovaný slovník.

Jedním z dalších kladných bodů čtečky je možnost vytvářet vlastní poznámky a je v ní integrovaný diář. To rozšiřuje funkce čtečky do té míry, že ji méně nároční uživatelé mohou využívat i místo PDA.

5.2.3 Sony PRS-900CZ

Čtečka Sony je zástupcem čteček s dotykovým displejem, který ale používá technologii E-ink. V tomto konkrétním případě se jedná o technologii E-ink Vizplex.

Součástí samotné čtečky je černé kožené pouzdro. Rozměry samotné čtečky jsou 20,59 x 12,27 x 1,45 cm, čtečka i s pouzdem má rozměry 20,59 x 12,55 x 1,75 cm. Její váha 360 g, 410 g i s pouzdem (viz příloha č. 12). Výše zmíněný dotykový displej je poněkud větší než u ostatních čteček, jeho úhlopříčka je 18 cm (tedy 7,1 palců oproti standardním 6). Čtečka na jedno nabití vydrží asi 2 a ½ týdne čtení (tj. přibližně 12 000 otočených stránek), se zapnutou 3G sítí asi jen týden.

Vnitřní paměť dostupná uživateli je 1,6 GB, ale lze ji ještě rozšířit paměťovou kartou.

Jak už bylo řečeno výše, čtečka Sony je vybavena dotykovým displejem, který lze ovládat buď pohyby prstů nebo pomocí přiloženého stylusu.

Čtečka zobrazuje formáty EPUB, PDF, LRF, TXT, RTF a formáty PDF a EPUB s ochranou DRM. Dokáže přečíst obrázky ve formátu JPG, GIF, PNG a BMP. Z hudebních formátů přehrává soubory MP3 a AAC.

Funkce čtečky Sony PRS-900CZ

Čtečka má pouze pět funkčních tlačítek. Nacházejí se pod obrazovkou a zleva doprava to jsou: dvě tlačítka na ovládání listování, tlačítko umožňující návrat na úvodní obrazovku, ovládání zvětšení a *Options* pro dynamické menu.

Úvodní obrazovka se dá rozdělit do 4 částí. Zcela nahoře ne nachází popis a název posledního otevřeného dokumentu s pokynem *Pokračovat ve čtení*.

V dolní části obrazovky se nachází čtyři hlavní záložky funkcí čtečky: *Hlavní nabídka*, *Obchod*, *Aplikace* a *Nastavení*. Nad nimi se nachází hlavní menu záložky *Hlavní nabídka*. Uživatel má možnost zvolit si mezi zobrazením periodik, sbírek nebo poznámek.

Poslední čtvrtá část obrazovky ukazuje náhodný výběr knih. Uživatel vidí, kolik dokumentů na čtečce je a má možnost přejít na jejich úplné zobrazení.

Nabídka *Options* na této obrazovce nabízí pouze možnost *Orientace*, která mění orientaci textu na obrazovce (jen do dvou směrů, ne do všech čtyř, jako například u Kindlu).

Pro vracení se zpět lze buď použít tlačítko k návratu na úvodní obrazovku nebo možnost zpět, která se vždy objeví v horní části obrazovky. Pokud se tam tato možnost nenachází, v nabídce *Options* je možnost *Návrat na seznam*.

Záložka *Periodika* nabízí čtenáři jím zakoupená nebo stažená periodika. I když čtečka je schopná připojit se ke 3G síti, využívání datových služeb v Česku u ní není možné¹¹. Zařadit cokoliv do nabídky periodik přímo, po připojení čtečky přes USB, nelze.

Záložka *Sbírk*y obsahuje tři přednastavené možnosti filtrů *Nepřečtené knihy*, *Nepřečtená periodika* a *Zakoupené knihy*. Pod každou z těchto možností se nachází informace, kolik dokumentů k nim spadá. Sbírky nelze nijak upravovat ani k nim přidávat nové.

Záložka *Poznámky* zobrazuje záložky a zvýraznění provedená v dokumentech. Menu *Options* pak umožňuje s nimi manipulovat. Lze je seřadit podle data, titulu, typu nebo komentáře (poznámky jsou abecedně seřazeny podle zvýrazněné části, v případě záložek podle prvního slova na stránce). Dále v nich lze vyhledávat, uživatel je může vymazat nebo změnit orientaci obrazovky. Po pravé straně obrazovky se nachází posunovací lišta, ve které jsou písmena abecedy. Ta, která jsou zastoupena, jsou zvýrazněna černě. To umožňuje uživateli přejít přímo na písmeno, které hledá.

Do sbírky všech knih, které jsou na čtečce, lze vstoupit pouze z úvodní obrazovky. Knihy se zobrazují buď v seznamu, kde je uveden název a autor, nebo jako náhledy. V tom případě je zobrazena obálka knihy (pokud nějakou má), autor a název. Tato nastavení lze měnit pomocí nabídky *Options*. Tam lze také změnit řazení knih (podle data, podle titulu, podle autora nebo podle data čtení), vyhledávat v názvech knih a autorech, vymazat knihu nebo změnit orientaci obrazovky.

Zajímavou funkcí je *Zamknout knihy*. Po jejím zvolení si může uživatel vybrat, které knihy budou uzamčeny. Takto označené dokumenty nelze vymazat.

---

¹¹ Autorka se pokoušela připojit čtečku k síti opakovaně – i na místech, kde bylo možné připojit se s Kindlem, ale pokaždé neúspěšně.

Další záložkou po *Hlavní nabídce* je *Obchod*. Aby se do něj uživatel dostal, je nutné mít připojení k síti. To však v Česku není možné a tato záložka není funkční.

Záložka *Aplikace* nabízí několik možností: *Obrázky*, *Psaní rukou*, *Slovník*, *Zápisník* a *Hudbu*.

Obrázky lze pomocí menu *Options* také třídit podle data, názvu nebo zobrazit v seznamu nebo náhledech. Lze je také vymazat, uzamknout nebo změnit orientaci obrazovky. Po zvolení určitého obrázku je možné zvolit buď zapnutí nebo vypnutí režimu prezentace. Zajímavé je, že ve chvíli, kdy se v menu objeví *Prezentace vypnuta*, obrázky se začnou měnit s frekvencí pěti vteřin. Je možné, že je to způsobeno buď špatným nastavením přístroje nebo chybným překladem pokynů do češtiny.

Psaní rukou je další možností přístroje. Spíše než pro psaní se ale hodí pro kreslení nebo psaní velice krátkých poznámek. V možnostech *Options* lze kresby mazat, uzamknout nebo změnit orientaci obrazovky. Vložit něco nového lze pomocí ikony vlevo nahoře *Nová kresba*. V samotném editoru si uživatel může zvolit mezi tužkou a gumou (pro vymazání čar), otevřením nového obrázku a uložením toho, co nakreslil/napsal.

Pomocí možnosti *Slovník* lze prohledávat *New Oxford American Dictionary*. Ve spodní části obrazovky se objeví klávesnice a vyhledávacím polem. Vedle něj se zobrazí, kolik záznamů bylo nalezeno a na které stránce z kolika se uživatel nachází. Pomocí možnosti *Options* lze pouze měnit orientaci displeje. Klepnutím na heslo se uživatel dostane přímo do slovníku (má jiné zobrazení – dva sloupce – bez klávesnice, kterou lze ale vyvolat pomocí obrázku dole na liště). Ve slovníku se lze pohybovat pomocí odkazů (v textu jsou označeny ukazující rukou).

Kromě psaní rukou umožňuje čtečka vkládat vlastní zápisky pomocí dotykové klávesnice v možnosti *Zápisník*. Pokud uživatel zvolí možnost *Nový zápis*, objeví se před ním editor s klávesnicí. Lze vkládat českou diakritiku a symboly. Psaní je ale pomalé a trochu nešikovné. Uložit poznámky lze pomocí možnosti *Hotovo*. Funkce *Options* nabízí pouze možnosti vymazat nebo zamknout poznámky a změnit orientaci displeje, zobrazení poznámek je automatické podle data vytvoření.

V nabídce *Hudba* lze poslouchat uložené audio. To lze třídit podle názvu nebo autora, zobrazit lze v seznamu nebo náhledu a vybrané skladby je možné uzamknout. Při samotném přehrávání lze v menu *Options* nastavit opakování jedné písně nebo všech nebo nastavit náhodný výběr. Objevuje se zde také možnost *Pokračovat ve čtení*, díky které se uživatel dostane na poslední čtenou stránku posledního otevřeného dokumentu. Zpět na zobrazení hrané skladby se dostane pomocí menu *Options* a možnosti *Přehrává se*. Ovladač hlasitosti se

nachází na spodní straně čtečky, na další skladby lze přeskočit pomocí tlačítek pro posunování stránek.

V nabídce *Nastavení* lze nastavit datum a čas, časovou zónu, formát data a času, zapnout řízení spotřeby, úsporný režim bezdrátového připojení, změnit otáčení stránek pomocí gest (buď tahem zprava doleva – přirozený pro čtení leva doprava, nebo naopak). Dále je zde možnost nastavení prezentace (vypnutá/zapnutá, po kolika vteřinách se obrázky budou střídát), nastavení jazyka menu (k dispozici je angličtina, francouzština, němčina a čeština), zobrazení informací o přístroji a možnost obnovit tovární nastavení.

Kromě předchozích se nabízí ještě záložka *Pokročilá nastavení*, která umožňuje uživateli uzamknout přístroj pomocí číselného kódu, možnost kalibrace dotykového displeje, přenastavení klávesnice (na americkou, britskou, francouzskou, německou nebo českou), lze zde zvolit nastavení slovníku (*New Oxford American Dictionary*, *Oxford Dictionary of English* nebo žádný slovník), vymazat historii kláves, naformátovat paměť nebo vypnout přístroj.

Čtení na čtečce Sony Sony PRS-900CZ

Knihy, které na čtečce ještě nebyly otevřeny, jsou označeny černým plným kruhem s nápisem *New*. Poté, co je nová kniha otevřena, otevře se na úvodní první stránce, pokud má kniha obrázek, otevře se na obrázku¹².

Posunovat se v knize lze buď pomocí tahem prstu po obrazovce zprava doleva, nebo pomocí prvních dvou funkčních tlačítek zleva pod obrazovkou.

Na liště dole na obrazovce se objevuje informace o zapnutí a připojení k síti, na kolikáté stránce z kolika se čtenář nachází, kolik je hodin a stav baterie čtečky.

Funkční tlačítko, které se nachází jako druhé zprava dole pod obrazovkou, nese obrázek lupy. Po zvolení možnosti *Lupa+*, se na obrazovce objeví zvětšovací lišta a posunovací šipky, pomocí kterých se lze na zvětšené stránce pohybovat. Tato funkce je užitečná zvláště u dokumentů ve formátu PDF a u obrázků. Text lze také roztáhnout na celou stránku, což je opět užitečné u formátu PDF. V možnostech se také nabízí různé velikosti písma: XS, S, M, L, XL a XXL. Velikost samotného písma závisí na původním textu, zvětšování nebo zmenšování je proporcionální.

V menu *Options* se nacházejí možnosti *Návrat na seznam*, *Skoč na stránku*, *Historie*, *Obsah*, *Hledat*, *Poznámky*, *Skrýt poznámky*, *Vymazat knihu*, *Info*, *Zobrazit jako 2 stránky a Orientace*.

---

¹² Například na čtečce Kindle se otevře na stráně, která je označena jako titulní. Pokud se uživatel chce podívat na obálku, musí se na ni doklikat pomocí tlačítka na přesunutí na předchozí stránku.

Po zvolení možnosti *Skoč na stránku* se dole objeví nabídka, ve které má uživatel možnost zvolit buď číslo stránky, na kterou se chce dostat, nebo se na ni dostat pomocí posunovací lišty.

Historie vrací čtenáře o krok zpět. Pokud zvětšoval písmo, vrátí ho na předchozí velikost, pokud skákal v knize, vrátí jej na původní stránku, apod.

Možnost *Obsah* otevře čtenáři obsah knihy. Odtud se může dostat na hledanou kapitolu nebo pomocí šipky v horním levém rohu zpět do textu. Tato možnost se ovšem objeví pouze tehdy, když dokument nějaký obsah má.

Funkce *Hledat* prohledává knihu.

Pomocí funkce *Poznámky* lze v textu zvýrazňovat zajímavé části buď podbarvením nebo pomocí „kreslení“ v textu, lze také vkládat záložky (stránka se v horním levém rohu „ohne“). Lišta pro ovládání těchto funkcí se objeví v horní části obrazovky. Lze z ní také přejít na zobrazení veškerých poznámek, které byly v daném dokumentu provedeny. Pokud uživatel nechce poznámky v textu vidět, může použít funkci *Skrýt poznámky/Zobrazit poznámky*.

Funkce *Info* zobrazí informace o dokumentu (název, autora, formát, datum vložení, velikost a umístění).

Možnost *Zobrazit na 2 stránky* automaticky změní orientaci displeje na horizontální a rozdělí jej na dvě stránky. Zrušení této funkce je pomocí možnosti *Zobrazit na 1 stránku* a změnou orientace (ta není už není automatická).

Klady čtečky	Zápory čtečky
součástí čtečky je pouzdro	špatně se na ní píše
možnost rozšíření paměti	nemožnost vytváření sbírek
dotykové ovládání + stylus	nemá reproduktory
české rozhraní + česká diakritika	dlouhý čas reakce
orientace pomocí písmen abecedy	nelze vkládat poznámky do textu
vlastní zápisky	

Hodnocení čtečky Sony PRS-900CZ

- *Hledání* – Vyhledávat lze knihy z hlavní obrazovky i v knihách přímo z jednotlivých textů.
- *Navigace* – Čtečka neumožňuje uživateli vytvářet vlastní sbírky, ani práci s těmi, které v nabídce automaticky jsou. Řazení knih lze měnit podle různých hledisek a je také možné měnit vzhled jejich seznamu. Posunovat v seznamu knih se lze pomocí pohybů prstů na

dotykovém displeji, nebo pomocí lišty na pravém okraji obrazovky, která obsahuje písmena abecedy. To uživateli velmi usnadní pohyb v uložených dokumentech, zvláště pokud jich má hodně. Zároveň to do jisté míry může uživateli vynahradit nemožnost vytvářet vlastní sbírky. Posunovat se v textu je možné pomocí dotykové obrazovky nebo mechanických tlačítek pod ní. Při čtení dokumentu jsou na dolní liště zobrazeny stránky a uživatel má v menu možnost mezi nimi skákat, přejít na obsah nebo změnit orientaci stránky.

- *Poznámky* – V textu je možné zvýrazňovat a pomocí stylusu do něj lze kreslit. Uživatel pak může nechat své poznámky skryt nebo si je zobrazit. Lze si nechat samozřejmě nechat zobrazit všechny vložené poznámky v daném textu, ale čtečka nabízí i možnost zobrazení všech poznámek ve všech dokumentech (záložka *Poznámky* v *Hlavní nabídce*). Do dokumentů ovšem nelze vkládat vlastní text.
- *Přizpůsobení* – Čtečka nabízí 6 možností úpravy velikosti písma (XS-XXL) a roztažení stránky na celou obrazovku. Při zobrazení textu na šířku je možné zobrazit stránku na dvě. Nelze ovšem měnit styl písma nebo velikost řádků.
- *Propojení čtečky* – Čtečka se v České republice neumí připojit na žádnou síť. V jejích možnostech je vyhledávání v anglickém slovníku (uživatel má možnost vybrat si ze dvou), ale ne z knihy, pouze z hlavní nabídky *Aplikace*.

Čtečka Sony má dotykový displej, což umožňuje čtenáři pohodlný pohyb v dokumentech a v menu čtečky. Poněkud nešikovným se ale stává ve chvíli, kdy je potřeba si něco zapsat. Dotyková klávesnice se lépe ovládá stylusem než rukou, ale její reakce jsou pomalé a psaní je neohrabané. Na druhou stranu je zajímavá práce se stylusem přímo v textu, kde čtenář může podtrhávat, kroužkovat nebo škrtat a poté své poznámky ukládat.

5.2.4 iPad a iBooks

iPad a iPad 2

27. 1. 2010 představila firma Apple svůj nový výrobek, tablet iPad. První verze tabletu se začala prodávat 3. dubna téhož roku ve Spojených státech, 28. května v Evropě (ovšem jen v 6 zemích) a až 30. listopadu u vás v Česku. Tablet se mohl chlubit multidotykovou obrazovkou s úhlopříčkou 24,6 cm a váhou 680 g.

Ihned po jeho uvedení trh se objevily dvě znesvářené skupiny: jeho obdivovatelé a jeho odpůrci. Mezi argumenty druhé skupiny patřilo, že :

- Jeho prohlížeč Safari nepodporoval Adobe Flash – aplikaci, pomocí které lze přehrávat většinu videí na internetu

- Neměl kameru ani fotoaparát
- Poměry obrazovky (blížila se 4:3) se více hodí na čtení knih nebo prohlížení webu, ale na práci s videi nebyl dost širokoúhlý
- Neměl ani USB port, ani nebylo možné rozšířit jeho paměť (v klasických možnostech 16, 32 nebo 64 GB) paměťovou kartou
- Nemožnost vyměnit baterii (která měla vydržet až 10 h) za novou nabitou
- Nepřítomnost multitaskingu [Kasík, 2010]

Samozřejmě, že vytýkaných chyb bylo celkově daleko víc, záleželo na tom, co kterému uživateli na tabletu chybělo.

Ovšem jednou z nejčastěji chválených a vyzdvihoovaných vlastností iPadu byla jeho funkce coby čtečky elektronických knih – díky výbornému displeji s dobrým podsvícením a jemnými barvami.

2. března 2011 pak oznámila firma Apple druhou verzi tabletu, iPad 2. U nás je v prodeji od března 2011. Nový iPad se oproti minulému zlepšil v několika věcech, především je lehčí a tenčí (590 g a 8,8 mm), má dvě kamery, přední slouží pro videokonference.

Čtečka iBooks

Co se týče čtení knih na tabletu iPad, vzhledem k tomu, že se nejedná o specializované zařízení, je potřeba mít na něj software. Nejoblíbenější softwarovou čtečkou je iBooks, kterou vyvinula přímo firma Apple.

Čtečka iBooks je momentálně dostupná ve verzi 1.2.2. Ovšem stáhnout ji lze pouze na zařízení, která mají operační systém iOS 4 nebo novější (ta zahrnují iPhone 3 a 4, iPod Touch 3. a 4. generace nebo iPad). Čtečka je schopná přečíst pouze formáty PDF a EPUB.

Aby mohl čtenář do iPadu dostat knihy, které potřebuje, je nutné mít iTunes. Kniha se nejprve vloží do sekce *Library – Books* a pak ve chvíli, kdy připojí svůj iPad, knihy budou automaticky převedeny do čtečky iBooks.

Knihy se pak ve čtečce automaticky rozřadí do dvou kolekcí: *Books* (všechny texty ve formátu EPUB) a *PDFs*. Kolekce je samozřejmě možné editovat, mazat nebo přidávat nové.

Ve chvíli, kdy čtenář chce přesunout knihy do nové sbírky, stačí když zvolí možnost *Edit*, označí dokumenty, které se chce přesunout, a v možnosti *Move* zvolí cílovou složku.

Kolekce mohou být zobrazeny jako seznam s mini náhledem nebo jako animované police s vystavenými knihami (viz příloha č. 13).

PDF soubory může čtenář otevřít buď v náhledu na celou stránku jako *Resume* nebo se mu na obrazovce objeví náhled 9 stránek. Stránky lze libovolně zvětšovat a zmenšovat. Listování

probíhá tahem prstu po obrazovce. Dvojitý poklep způsobí, že se strana mírně zvětší, druhý dvojitý poklep ji vrátí do původní velikosti.

Pokud se na zobrazenou stránku klepne jednou, objeví se nahoře a dole pomocné řádky. V dolním pomocném řádku jsou miniatury stránek, které umožňují rychlé přeskočení na zvolenou stranu. Kromě toho se uživateli vždy zobrazí, na které straně z kolika se právě nachází.

V horní pomocném řádku se pak zobrazují další možnosti práce se souborem. Zleva doprava to jsou:

- *Library* – umožňuje návrat do zvolené sbírky
- Tlačítko na přepínání mezi zobrazením jedné nebo devíti stran na obrazovku
- „Exportní tlačítko“, které nabízí možnost poslat dokument mailem nebo jej vytisknout
- (název souboru)
- Tlačítko pro možnost upravení jasu obrazovky
- Tlačítko pro hledání
- Tlačítko pro přidání záložky

Pokud chce uživatel v dokumentu vyhledávat, klepne na tlačítko hledání. V dolní části obrazovky se objeví klávesnice a v horní části vyhledávací řádek. Klávesnice umožňuje psát velká a malá písmena, vkládat interpunkci (z českých značek pouze háčky a čárky). Vyhledávání probíhá v reálném čase a v boxech pod vyhledávacím řádkem se objeví výskyt hledaného termínu. Přejít na vyhledané místo se dá jednoduchým klepnutím na box. Novým klepnutím na tlačítko hledání se znovu objeví nalezené výskyty. Pod nimi je možnost vyhledávat v Googlu nebo ve Wikipedii.

Když uživatel otevře soubor EPUB, má stejně jako u souborů PDF možnost zobrazit si pomocí jednoho klepnutí horní a dolní pomocný řádek.

Dolní pomocný řádek už nezobrazuje jednotlivé miniaturní stránky, ale polohu v knize udává pomocí graficky řešené lištičky. Pomocí té se dá v dokumentu posouvat, kam uživatel potřebuje (při jejím potáhnutí je objeví jak názvy kapitoly, tak i strany, po kterých se pohybuje). Kromě toho se pod ní objevuje upozornění, kolik stran ještě zbývá do konce kapitoly.

Možnosti v horní liště zůstávají stejné, liší se pouze ve dvou bodech. Místo náhledu devíti stránek na obrazovce se uživateli zobrazí buď *Table of contents* nebo *Bookmarks*, tedy může přepínat mezi zobrazením obsahu nebo vlastních vložených záložek.

Další změnou je přidání tlačítka na přizpůsobení textu. To umožňuje měnit velikost písma (zvolit se dá z 11 velikostí), font (vybírat se dá z 5 patkových – Baskerville, Cochin, Georgia, Palatino, Times New Roman – a 1 bezpatkového – Verdana) a je zde také možnost změnit pozadí stránky z bílé na sémiovou.

Při dvojím klepnutí na stránku se objeví označovací znamínka, pomocí kterých lze libovolnou část textu označit a poté buď kopírovat, najít ve slovníku, zvýraznit, vložit k ní poznámku, nebo jej vyhledat ve zbytku textu.

Barva podtržení označeného textu se dá měnit (na výběr je žlutá, zelená, modrá, růžová nebo fialová) nebo se k němu dá přiložit poznámka. Ta se v textu ukazuje jako datum, kdy byla napsána. Všechny poznámky a podtržení se objevují zároveň se záložkami ve zobrazení *Bookmarks*.

Další čtečky pro iPad

Pokud se kdokoliv podívá na stránkách App Store podívá do sekce Books, zjistí, že nejstahovanější aplikací je čtečka iBooks. Ovšem není jediná. Kromě samotné firmy Apple přizpůsobili své softwarové čtečky pro iPad i jiní producenti.

Z toho důvodu se zde dá najít například:

- Kindle – verze 2.7, aplikace je zdarma
- Marcel Comics – verze 1.2, aplikace je zdarma
- Stanza – verze 3.1, aplikace je zdarma
- Barnes & Noble NOOK for iPad – verze 2.2.5,
- Google Books – verze 1.1.0.2247, umožňuje připojit se na Google Book Library, v současnosti není dostupná pro české iTunes
- PDF Reader Pro Edition for iPad – verze 5.0.1, na českém iTunes stojí 7,99 €, umožňuje práci s chráněnými soubory, přidávání poznámek, tisk, podporuje formuláře...
- eReader, DC Comics, Borders eBooks, Ebook Reader, Iceberg BookShelf, Goodreads, aj.

Klady čtečky	Zápory čtečky
možnost práce s dokumenty pomocí pohybů ruky – zvětšování, listování	není vyhledávání ve sbírkách
vytváření sbírek	nelze vkládat poznámky do formátu PDF
grafické prostředí	není české jazykové rozhraní

výběr z různých fontů a možnost změny pozadí	
dobrá práce s PDF	

Hodnocení čtečky iBooks

- *Hledání* – Hledání v uložených knihách není možné. Zato vyhledávání v textech je velice dobré. Jeho výsledky čtenář neztratí, když je zavře, vyvolat je lze novým klepnutím na možnost hledání. Navíc má čtenář přímo z výsledků vyhledávání možnost hledat i na Wikipedii a Googlu.
- *Navigace* – Zobrazení knih je velice hezky graficky řešeno. Je možné měnit mezi zobrazením seznamu a náhledů obálek. Čtenář může vytvářet vlastní sbírky a knihy volně přesouvat. Velmi dobře řešená je i práce s dokumenty ve formátu PDF, který využívá velikosti displeje a dotykového ovládání tabletu. Dokument PDF si lze zobrazit klasicky, stránku po stránce, nebo jako náhledy stránek. Ty se v dolním pomocném řádku objevují i při prvním zobrazení. Dokumenty EPUB nabízí uživateli místo zobrazení náhledů stránek možnost přejít na obsah knihy (pokud nějaký má). Skákání v textu je umožněno pomocí grafické lišty, která při posunování ukazuje na které stránce a ve které kapitole je.
- *Poznámky* – Poznámky do textu lze přidávat pouze v souborech EPUB. Text lze označovat (uživatel má výběr z několika barev) a vkládat k němu poznámky. Veškeré vložené poznámky a podtržení si lze zobrazit pomocí funkce *Bookmark*.
- *Přizpůsobení* – Texty ve formátu PDF lze pomocí dotykového ovládání libovolně zvětšovat. V dokumentech ve formátu EPUB lze volit z 11 velikostí písma, 6 stylů písma a je zde také možné měnit pozadí.
- *Propojení čtečky* – Čtečka nemá integrovaný slovník, ale při vyhledávání nebo při označení slov je možné přejít na Wikipedii nebo Google.

Čtečka iBooks je jednoduchá a podporuje pouze dva formáty, ale plně využívá grafické možnosti tabletu, ovládání pomocí dotykového displeje a jeho konektivity.

5.3 Softwarové čtečky

Softwarová čtečka elektronických dokumentů je termín, který byl zvolen pro označení programů, které umožňují čtení několika různých druhů formátů textu na počítači.

V současnosti se softwarové čtečky spojují především s velkými internetovými obchody, které prodávají elektronické knihy. Mezi takové se řadí softwarová čtečka Kindle od Amazon.com nebo NOOK od Barnes & Noble. V České republice může je to například

Wooky od rajknih.cz. Tyto čtečky jsou ke stažení zdarma, jen obvykle vyžadují registraci uživatelů v daném obchodě.

Opačným příkladem je například softwarová čtečka Calibre. Ta slouží zároveň jako elektronická knihovna – uživatel má možnost měnit metadata knih (to u softwarových čteček není obvyklé) a může převádět různé formáty.

5.3.1 Adobe Digital Editions

Adobe Digital Editions (dále ADE) je software, který v roce 2007 vyvinula firma Adobe. Tento program umožňuje vytváření a spravování knihovny elektronických knih. Podporovanými formáty jsou EPUB a PDF s ochranou DRM i bez ní.

ADE je software, který umožňuje ukládat i chráněné formáty na více zařízení. K tomu je třeba získat Adobe ID a pomocí něj zaregistrovat zařízení, na kterých chce uživatel elektronické dokumenty číst.

V ADE lze otevírat chráněné dokumenty, které uživatel koupil v kterémkoliv online knihkupectví, dokumenty, které si do něj sám přidá a dají se pomocí něj i půjčovat elektronické knihy z knihoven.

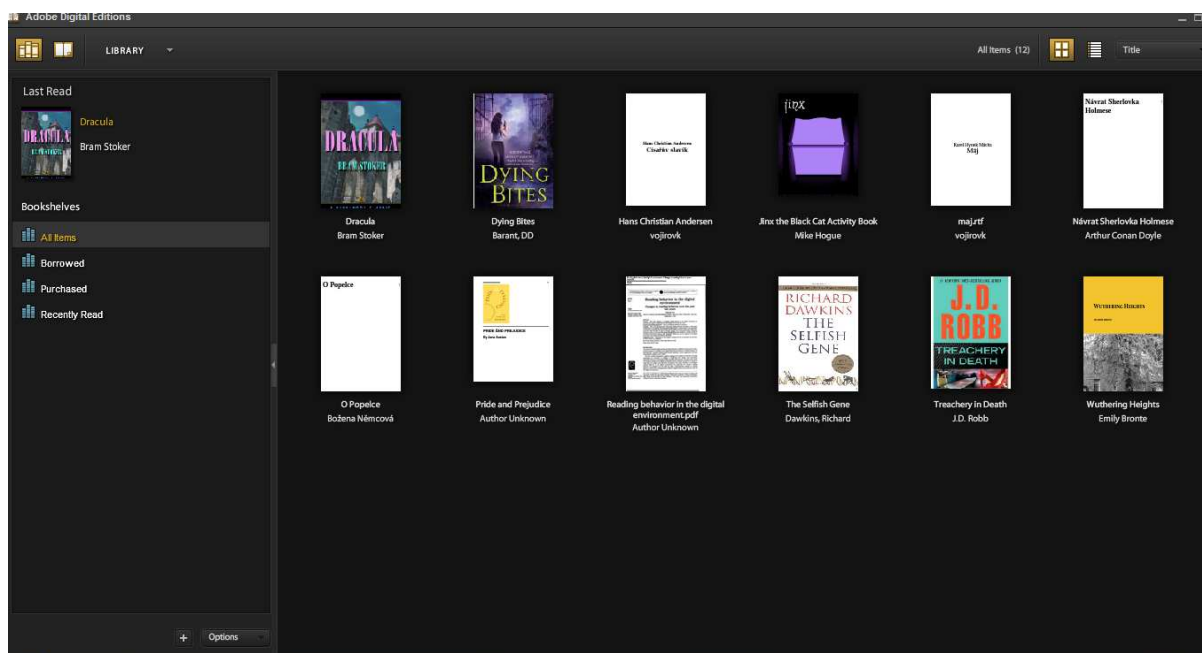
V současnosti je ADE dostupné ve verzi 1.7.2 a dá se zdarma stáhnout například zde: <http://www.adobe.com/products/digitaleditions/>. Tato verze je použitelná pro operační systémy Windows XP a vyšší a Mac OS X v10.4 a vyšší. Program je dostupný v jazykové verzi anglické, francouzské, německé, italské, španělské, holandské, japonské, korejské, v brazilské portugalštině a zjednodušené a tradiční čínštině. Česká jazyková verze bohužel neexistuje.

Funkce Adobe Digital Editions

Grafické rozhraní ADE je velice jednoduché a přehledné. Dá se lehce ovládat a nezahluje uživatele přílišným množstvím informací.

Dvě ikony vlevo nahoře slouží k návratu do knihovny a na poslední čtenou stránku poslední otevřené knihy. Rozklikávací menu *Library* umožňuje uživateli přidat knihy do knihovny (*Add Item to Library*), přepínat mezi náhledovým zobrazením (viz obr. č. 1) a seznamem (*Thumbnail View* a *List View*) a nabízí možnost schovat knihovny – tedy nabídku na levé straně obrazovky (*Hide Bookshelves*). Dále je zde možnost registrovat počítač pomocí Adobe ID (*Authorize Computer...*) nebo podívat se do nápovědy (*Adobe Digital Editions Help*).

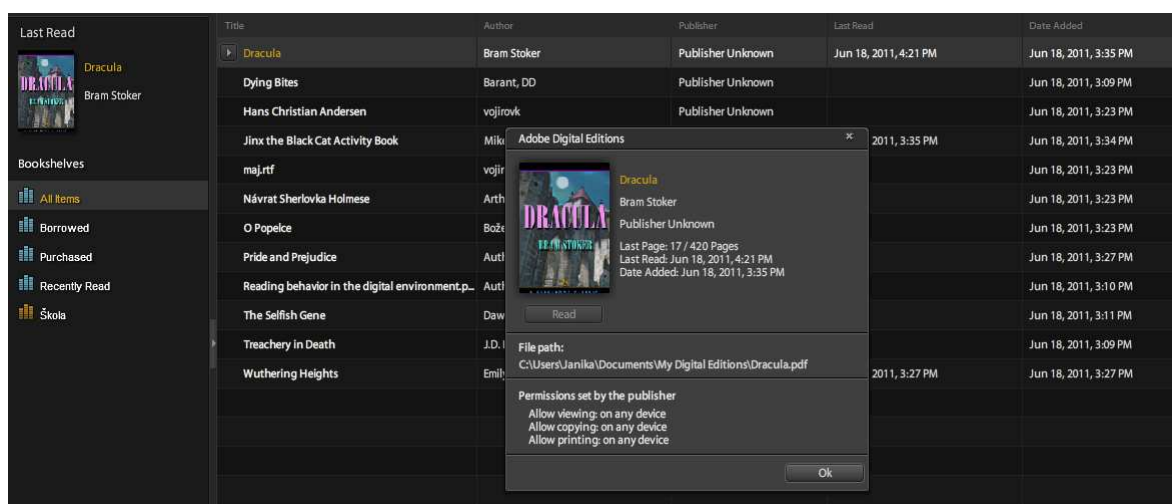
Vpravo nahoře jsou ikony pro přepínání zobrazení (seznam/náhled – viz. obr. č. 2) a možnost setřídit knihy podle názvu, autora, nakladatele, posledního data otevření knihy, data přidání, počtu stránek a nebo statutu.

Obr. č. 1. Úvodní obrazovka Adobe Digital Editions

V nabídce na levé straně obrazovky se na prvním místě nachází poslední čtená kniha. Pod ní jsou seřazeny jednotlivé knihovny. První čtyři jsou výchozí a vytváří si je sám systém: *All Items* (všechny knihy), *Borrowed* (půjčené), *Purchased* (koupené), *Recently Read* (naposledy čtené). Další knihovny si může čtenář vytvářet sám pomocí možnosti *Options*, která se nachází dole na obrazovce. I když samotný program není v češtině, české fonty podporuje, není tedy problém používat českou diakritiku. Přesouvat knihy do nové sbírky lze přímo tím, že volba přidání dokumentu se provede v dané sbírce, nebo přetáhnutím dokumentu do nové sbírky z jiné.

Při obou způsobech zobrazení lze u každého vloženého dokumentu otevřít nabídku, která zahrnuje možnost otevřít jej, vymazat jej nebo se podívat na informace o dokumentu. V informacích se kromě obligátních údajů jako název, autor, nakladatel, datum přidání, nebo datum posledního otevření nachází i údaj o počtu stránek a na které uživatel naposledy skončil nebo údaj o umístění dokumentu. Nejdůležitější je ale seznam práv, která uživatel k dokumentu má – zda je povoleno zobrazování, kopírování a tisk a na kterých zařízeních (viz obr. č. 2).

Obr. č. 2 Informace o dokumentu v ADE (na pozadí je zobrazení ve formě seznamu)

Čtení v Adobe Digital Editions

Při čtení elektronického dokumentu v ADE zůstávají první dvě ikony vlevo nahoře stejné: pomocí *Go to Library View* se dá vrátit do seznamu knih. Rozklikávací položka *Library* se ale změní na *Reading*. V tomto menu se nachází položka *Item Info*, která informuje o dokumentu a dá se zde pomocí možností *Hide Navigation page/Show Navigation Page* schovat menu na levé straně obrazovky. Dále je zde možnost kopírovat označený text (*Copy*) nebo tisknout (*Print*). Po zvolení funkce přidat záložku (*Add Bookmark*) se otevře malé textové okno, do kterého je možné zapsat vlastní poznámky.

Menu na levé straně obrazovky má dvě záložky: *Table of Contents* a *Bookmarks*. První ukazuje obsah dokumentu, pokud dokument nějaký má. Druhá ukazuje všechny zapsané poznámky v dokumentu. Kliknutím na poznámku se uživatel v dokumentu dostane na stránku, kam byla vložena. Poznámku ale nelze připojit ke konkrétnímu odstavci nebo slovu. Poznámky lze mazat pomocí funkce *Delete Selected Bookmark* (smazat vybranou záložku) v nabídce *Options*.

Další skupina možností se týká manipulace s dokumentem a jeho zobrazením. Uživatel si může nechat zobrazit jednu nebo dvě stránky naráz (*Fit Single Page/Fit Double Pages*) nebo si může nechat roztáhnout stránku na šířku obrazovky (*Fit to Width*). Pokud je text nebo obrázek i tak malý, lze zvolit možnost *Custom Fit...* Ta umožňuje zvětšit stránku na jakékoliv měřítko v rozmezí mezi 87% a 919% (viz obr. č. 3). Dokument lze listovat jako klasickým PDF formátem, tedy seshora dolů.

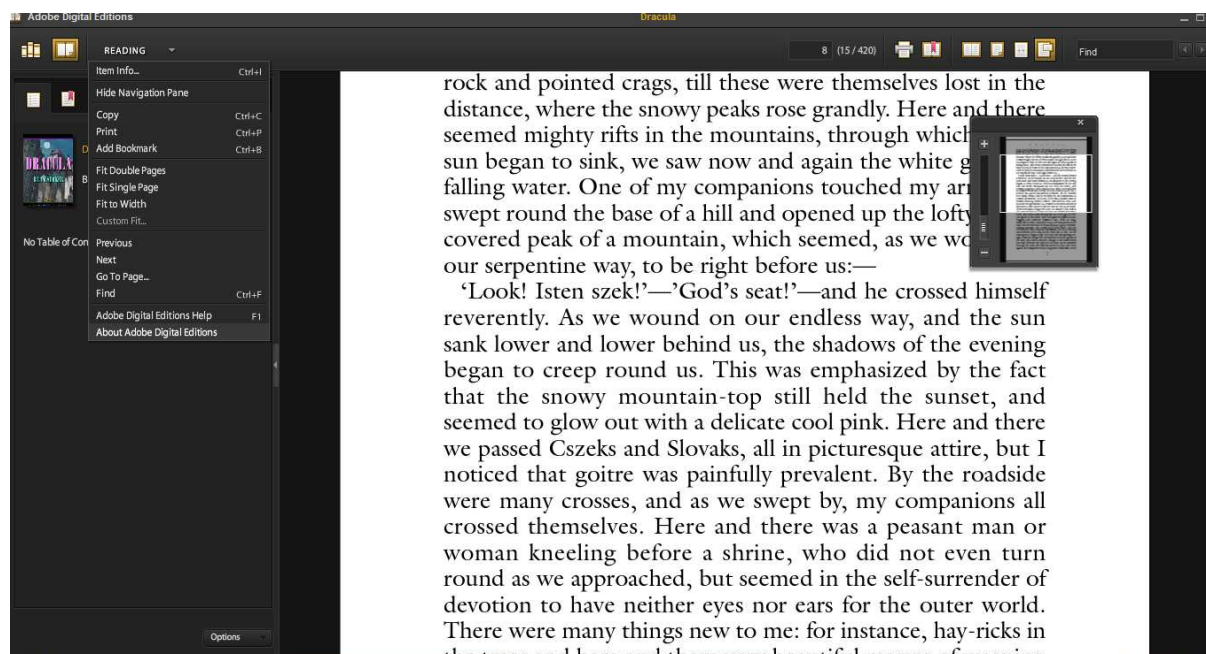
V nabídce je dále možnost posunout dokument o stránku dopředu nebo dozadu nebo přejít na vybranou stránku. Při vyhledávání v dokumentu se lze pomocí dvou šipek u vyhledávací

políčka přesouvat v textu od jednoho výskytu hledaného termínu k druhému. Nikde však není zobrazeno, kolikrát se daný výraz našel.

Ikony s těmi samými možnostmi jako v menu *Reading* jsou také v horní liště nad dokumentem.

Dokumenty ve formátu PDF nemají problémy s českou diakritikou. Ve formátu EPUB se česká diakritika nezobrazuje.

Pro formát EPUB se v nabídce *Reading* objevují jiné možnosti pro manipulaci s velikostí textu než pro formát PDF. Nabídky jsou zde pouze dvě *Decrease Text Size* a *Increase Text Size*. Velikosti písma jsou zde čtyři, nebo lépe řečeno, zvětšit nebo zmenšit se dá text třikrát. Při volbě prvních dvou velikostí se text objevuje na jako dvojstrana, při dvou dalších větších velikostech se objeví jen jedna stránka.

Obr. č. 3 Zvětšení pomocí funkce *Custom Fit*

Klady čtečky	Zápory čtečky
jednoduché ovládání	v EPUB se nezobrazuje česká diakritika
vytváření vlastních sbírek	nedá se zvýrazňovat, podtrhávat, poznámky se nedají přidat ke konkrétní části textu nebo slovu
	není české jazykové rozhraní

Hodnocení softwarové čtečky Adobe Digital Editions

- *Hledání* – Hledání v seznamu knih není možné, hledání přímo v textech ano. Výsledky vyhledávání však nejsou nikde zobrazeny (ani jejich výskyt, ani jejich počet).
- *Navigace* – Lze vytvářet vlastní sbírky a dokumenty v nich řadit podle několika hledisek. Lze také měnit zobrazení dokumentů – buď jako seznam nebo náhledy obálek. V knihách se čtenář pohybuje klasicky, seshora dolů, počet stránek a na kolikáté stránce se nachází vidí v políčku nad dokumentem, nebo se může orientovat pomocí lišty na pravé straně textu. Dále je možné zobrazit obsah knihy (pokud nějaký má) a pohybovat se v něm.
- *Poznámky* – Do textu lze vkládat textové poznámky, ale nelze v něm podtrhávat nebo zvýrazňovat. Vložená poznámky navíc lze přiložit ke konkrétnímu slovu nebo odstavci, ale vždy jen k celé stránce.
- *Přizpůsobení* – Dokumenty ve formátu PDF lze zvětšovat až do 919%. V dokumentech ve formátu EPUB lze písmo 3x zvětšit nebo zmenšit.
- *Propojení čtečky* – čtečka nenabízí propojení ani mezi dokumenty, ani s internetovými zdroji.

5.3.2 Softwarová čtečka Kindle

Kindle je softwarová čtečka, kterou vytvořila a zdarma na svých stránkách (http://www.amazon.com/gp/feature.html/ref=sa_menu_karl3?ie=UTF8&docId=1000493771) nabízí ke stažení firma Amazon.com.

V současné verzi je čtečka dostupná pro iPhone, Windows (XP a vyšší verze), Mac, BlackBerry, iPad, Android a Windows 7 Phone.

Kindle dokáže zobrazit a přečíst pouze dokumenty ve formátu AZW, MOBI a PRC.

Knihkupectví Amazon má novou službu, která u některých knih (záleží na nakladateli) umožňuje jejich půjčování. Majitel knihy ji může na 14 dní komukoliv půjčit, ten má pak sedm dní na to, aby si knihu „vyzvedl“. V době výpůjčky není kniha přístupná svému majiteli. Teprve až po uplynutí 14 dní nebo pokud není kniha po 7 dnech vyzvednuta, najde ji majitel v poločce *Archived Items*.

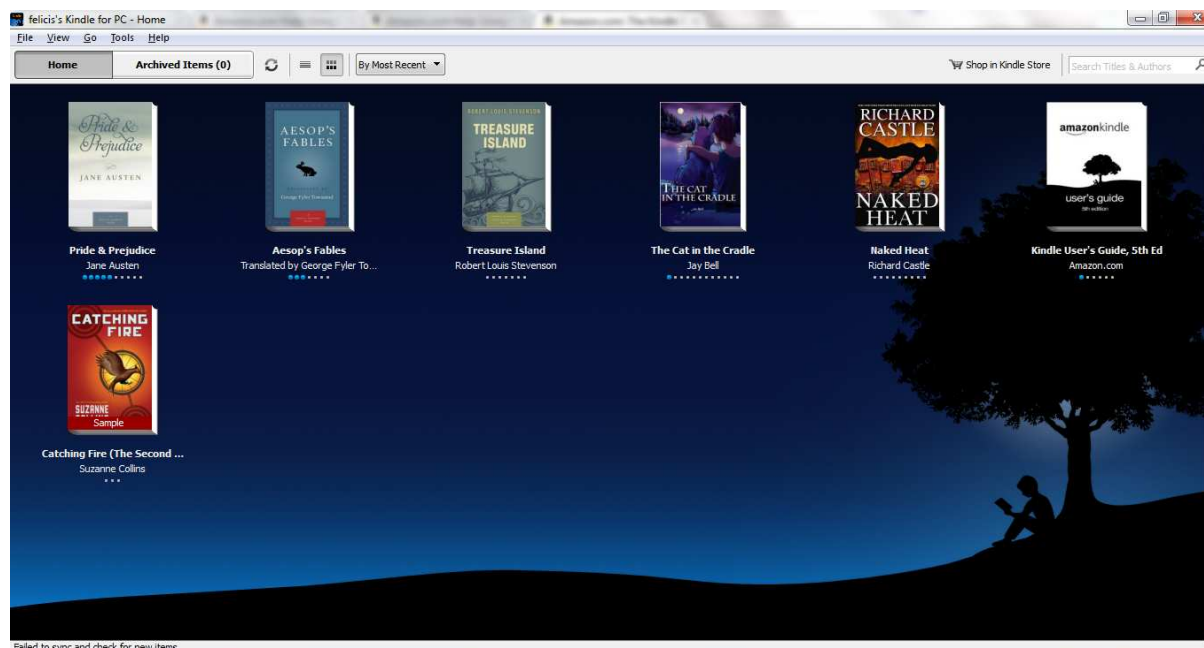
Funkce softwarové čtečky Kindle

Při nainstalování čtečky je uživatel požádán, aby se přihlásil ke svému kontu. Pokud jej na Amazon.com nemá, je třeba si jej založit, aby mohl využívat všechny možnosti, které program poskytuje. Jeho používání je samozřejmě nejefektivnější ve spolupráci se čtečkou Kindle.

Možná jednou z hlavních očividných nevýhod čtečky je, že uživatel v ní nikde nenajde funkci pro vložení knih z uživatelského počítače. Jedná možnost, která se nabízí, je přejít na stránky Amazon.com a elektronický obsah stáhnout tam.

Ve skutečnosti se ale po nainstalování Kindle stane výchozím programem pro otevření všech elektronických dokumentů ve formátech AZW, MOBI a PRC. Knihy tedy přímo z programu přidávat nelze, jde je v něm však otevřít zvenku. Jakmile se ve čtečce jednou otevrou, automaticky se pak přiřadí do knihovny a zobrazují se na úvodní stránce.

Obr. č. 4 Úvodní stránka softwarové čtečky Kindle

Pod lištou se základními funkcemi se nacházejí dva odkazy *Home* a *Archived Items*. Na úvodní obrazovce *Home* se zobrazují veškeré knihy, které jsou v knihovně čtečky. V *Archived Items* jsou dokumenty, které byly zakoupené nebo stažené z Amazon.com. Do čtečky je třeba je přetáhnout až ve chvíli, kdy je chce uživatel otevřít a číst.

Zobrazení knih lze opět nastavit buď jako náhledy nebo seznam. Jejich řazení je také možné měnit podle názvu, autora nebo naposledy přidanych. V pravém horním rohu obrazovky se pak nachází vyhledávací pole a odkaz pro přechod do online knihkupectví.

Na horní liště se nachází několik odkazů: *File*, *View*, *Go*, *Tools* a *Help*.

V nabídce *File* je možné otevřít a zavřít knihu nebo ji smazat, musí ale být označená. Pokud je na obrazovce *Archived Items* lze knihu přidat do nabídky *Home*.

Nabídka *View* je z velké části přístupná až při čtení knihy, ale z úvodní obrazovky se pomocí ní dá měnit pořadí knih.

Nabídka *Tools* umožňuje uživateli pomocí odkazu *Manager Your Kindle* přejít na své internetové konto a spravovat stažený obsah tam. Dále je zde možnost *Sync & Check for Items*, která automaticky stáhne veškerý obsah, který je na uživatelském kontě a není ve čtečce.

Pomocí funkce *Options* je možné spravovat samotný program: instalace aktualizací, registraci, stahování a zálohování poznámek, změna jazyka programu (volba je jen mezi angličtinou a němčinou), změna vzhledu (šedé pozadí nebo klasický motiv Kindlu), atd.

Odkazy v nabídce *Help* směřují z velké většiny na stránky Amazonu. Lze se dostat na help stránky, na novinky, které Amazon plánuje v budoucnu do programu včlenit, je zde i odkaz na zakoupení klasického Kindlu nebo třeba test funkčnosti čtečky (ukáže, zda všechny její části fungují správně).

Při zobrazení knih v náhledu je pod obrázkem každé obálky informace o názvu, autorovi a dále je zde grafické znázornění toho, jak je kniha dlouhá a jak daleko v ní čtenář skončil (viz obr. č. 4). V zobrazení pomocí seznamu je název, autor, přesný čas posledního otevření a typ knihy (zobrazuje zde však pouze to, zda je kniha nově stažená – označení *New* zmizí poté, co je poprvé otevřena).

Čtení na softwarové čtečce Kindle

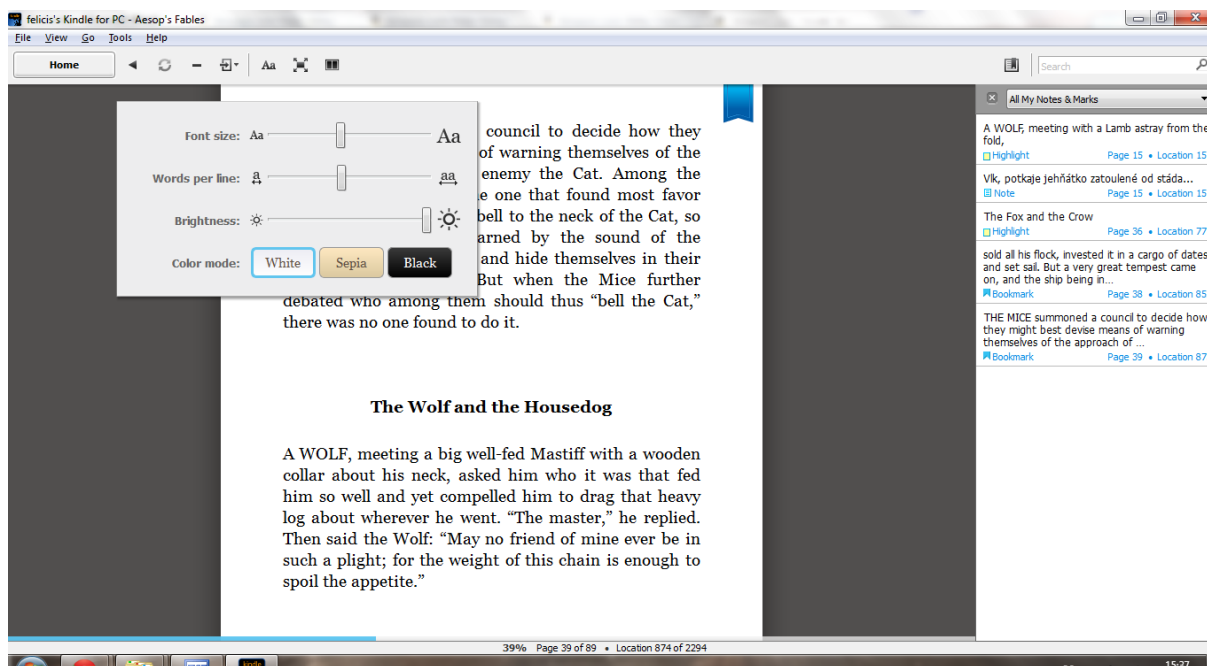
Při otevření nového dokumentu se vedle možnosti *Home* objeví nové ovládací prvky. Jednou z nich je funkce *Sync to the Furthest Page Read*. Ta funguje jen u knih, které má uživatel na více registrovaných zařízeních. Po jejím stisknutí uživateli program oznámí, na kterém zařízení ji dočetla na kterou stránku a na kterou lokaci a zeptá se jej, zda chce na onu stránku přejít.

Znaménko plus slouží k přidání záložky na stránku, na které se uživatel právě nachází.

Další funkce *Go to a location in a book* (Přejdi na lokaci v knize) nabídne uživateli jít na obálku (*Cover*), na obsah (*Table of Contents*), na začátek (*Beginning*) na určitou stránku nebo lokaci (*Page or Location...*) a nebo si uživatel může zobrazit vlastní poznámky, zvýraznění nebo záložky v knize a nebo tzv. *Popular Highlights*¹³.

---

¹³ Zvýraznění, poznámky a záložky v knihách, které zveřejnili ostatní uživatelé.

Obr. č. 5 Úprava zobrazení písma a zobrazení vložených poznámek ve čtečce Kindle

V další nabídce *Change your font size, colour, and words per line* může uživatel měnit velikost písma (pomocí škály, velikost písmen se pohybuje mezi cca 1mm k několika centimetrům), počet slov na řádek (tato funkce prodlužuje řádky – mohou být roztažené přes celou obrazovku, nebo jen úzkém pruhu uprostřed) nebo nastavovat jasnost stránky a pozadí (týká se pouze zobrazeného textu, jas monitoru je nezměněn). Lze také měnit barevnou charakteristiku pozadí a textu – na výběr je bílé schéma (pozadí šedé, stránka bílá, písmo černé), sépiové téma (pozadí šedohnědé, stránka béžová, písmo tmavě hnědé) nebo černé schéma (pozadí černé, stránka černá, jen lehce světle olemovaná, písmo bílé) – viz obr. č. 5.

Další možností je *Full Screen*, které roztáhne stránku na celou obrazovku a zcela schová pomocné lišty. V tomto režimu se nabídka zobrazí v transparentním panelu při pohybu kurzoru.

Poslední možnost dovoluje uživateli zobrazit si text v jednom nebo ve dvou odstavcích (*Multiple Columns*).

V pravém horním rohu obrazovky se nacházejí tlačítko na zobrazení poznámek a vyhledávací pole. Pokuse uživatel pustí do vyhledávání, na pravé straně obrazovky se ukáže sloupec s lokací vyhledaného termínu. Nad ním se objeví počet výskytů. Vyhledaný termín je v textu zvýrazněn. Pokud na něj uživatel dvakrát klikne, zobrazí se definice slova ve slovníku a nabídka na zvýraznění, přidání poznámky a vyhledání pojmu na Googlu nebo ve Wikipedii.

V dolní části obrazovky se nachází posunovací modrá lišta, která uživateli ukazuje, kde se v knize nachází, a díky které se uživatel může v knize posunovat. Jsou na ní zvýrazněny

případné záložky. Pod ní se nachází procentuální vyhodnocení pozice v knize, stránkování a lokace (např.: 38%, page 38 of 89, location 849 of 2294).

Jakékoliv slovo může uživatel v textu zvýraznit, přidat k němu poznámku, přidat na stránku záložku, vyhledávat slovo v knize, ve slovníku (je výběr ze 3: *New Oxford American Dictionary*, *Duden Deutsches Universalwörterbuch*, *Oxford Dictionary of English*), , na Googlu nebo na Wikipedii a nebo nahlásit chybný obsah, ať už se jedná o gramatickou chybu nebo chybu ve formátování.

Kindle nemá problém ve stažených dokumentech zobrazit českou diakritiku.

Klady čtečky	Zápory čtečky
propojení s Kindlem a účtem na Amazon.com	nemožnost vytváření sbírek
záložky, poznámky, zvýraznění, slovník, Wikipedie	není české jazykové prostředí
možnost upravení podoby textu – délka řádku, velikost písma, barva	
česká diakritika	
vyhledávání	

Hodnocení softwarové čtečky Kindle

- *Hledání* – V knihovně dokumentů lze vyhledávat v názvech a autorech knih. Při hledání v dokumentu se objeví na pravé straně obrazovky výskyty hledaného termínu a počet vyhledaných výskytů.
- *Navigace* – Dokumenty lze řadit podle různých hledisek a zobrazit je lze buď jako seznam nebo jako náhledy obálek. V otevřeném dokumentu se uživatel může orientovat pomocí spodní lišty, která opět, stejně jako u klasické čtečky uvádí „lokace“. V některých dokumentech (pravděpodobně těch lépe formátovaných) se na ní ukazují i stránky. Pomocí lišty se v dokumentu dá pohybovat, stejně jako pomocí obsahu (pokud jej kniha má).
- *Poznámky* – Do textu lze přidávat záložky, poznámky a zvýrazňovat v něm slova nebo celé části textu. Označený pojem lze vyhledat ve slovníku , na Wikipedii nebo na Googlu.
- *Prizpůsobení* – Velikost písma lze měnit libovolně podle škály (nejsou předem určené velikosti), lze měnit počet slov na řádku, jas stránky a barevné schéma stránky. Kromě toho lze číst v režimu celé obrazovky, nebo si text uspořádat do dvou sloupců.

- *Propojení* – Čtečka je velice úzce propojená s účtem uživatele na Amazon.com a pokud ji má, i s klasickou čtečkou Kindle. Knihy na účtu, na čtečce a na počítači lze synchronizovat. Dále přímo z textu nabízí propojení na integrovaný slovník (je možné vybrat si ze 3, 2 anglické a 1 německý) nebo na zdroje na internetu.

Softwarová čtečka Kindle je velice povedený doplněk ke klasické čtečce, ale může dobře sloužit čtenáři i bez ní. V možnostech přizpůsobení textu využívá grafických možností počítače. Kromě toho nabízí i několik dalších možností, jako například nahlášení chyby obsahu textu. Stejně jako klasická čtečka umožňuje sdílení poznámek s jinými uživateli Amazon.com.

5.3.3 NOOK for PC

NOOK je další softwarovou čtečkou, kterou vyvinulo velké internetové knihkupectví. Barnes & Noble kromě softwarové čtečky vyvinul a prodává také čtečku klasickou. Tu v současné prodává ve dvou verzích:

- NOOK – je čtečka, která má rozměry 16,51 x 12,7 x 1,2 cm a váží 212 g (např. ve srovnání s Kindlem 3 je menší a lehčí) a má dotykovou obrazovku s úhlopříčkou 15,24 cm s technologií E-ink Pearl. Její vnitřní paměť je 2GB, ale dá se rozšířit pomocí paměťové karty, a na jedno nabití při vypnuté Wi-fi vydrží až 2 měsíce. Dokáže zobrazit formáty PDF, EPUB a PDB a obrázky ve formátech JPG, GIF, PNG a BMP. Toto je už druhá generace tohoto přístroje.
- NOOK Colour – spíše než o čtečku se jedná o tablet. Jeho rozměry jsou 20,57 x 12,7 x 1,2 cm a váží cca 450 g. Má barevný dotykový displej s úhlopříčkou 17,78 cm. Jde si na něm přehrávat hudbu nebo video. Dokáže zobrazit formáty Microsoft Office, dále EPUB, PDF, TXT, JPEG, GIF, PNG a BMP. Přehrává formáty MP3, AAC a MP4.

Softwarová čtečka NOOK je dostupná pro iPad, iPhone, operační systém Android, Mac a PC (čímž se nejspíše myslí operační systémy Windows).

NOOK je schopný poradit si s formáty PDB, EPUB a PDF. Obrázkovému PDF je však potřeba se vyhýbat. NOOK ji sice nahraje, ale nezobrazí a „zamrzne“.

Čtečka také umožňuje synchronizaci čtené knihy nahrané na více zařízeních (otevře se pak na poslední čtené stránce). A stejně jako Amazon.com umožňuje knihkupectví Barnes & Noble půjčování zakoupených knih na 14 dní (pouze od některých nakladatelů).

Funkce čtečky NOOK for PC

Okamžitě po nainstalování je potřeba buď registrovat čtečku k již existujícímu účtu na Barnes & Noble nebo si nový účet vytvořit. Po každém zapnutí čtečky se automaticky sáhnou všechny nově zakoupené knihy.

Hlavní menu se nachází na levé straně obrazovky. Skládá se ze záložek *the daily*, *my library*, *reading now*, *shop*, *settings* a *user guide*.

V záložce *my daily* se dají číst nové příspěvky z internetových stránek. Přednastaveny jsou dvě *Grin & Tonic*¹⁴ a *Today in Literature*. Nikde ovšem není zjevný ovladač, kterým by si mohl uživatel přidat jiné stránky ke sledování.

Druhá záložka *my library* má několik sekcí *all items*, *ebooks*, *eMagazines*, *eNewspapers*, *archive* a *my stuff*.

V *all items* se zobrazí veškeré knihy, časopisy a deníky zakoupené v Barnes & Noble (viz obr. č. 6) V dalších třech sekcích jsou pak zobrazovány podle druhu.

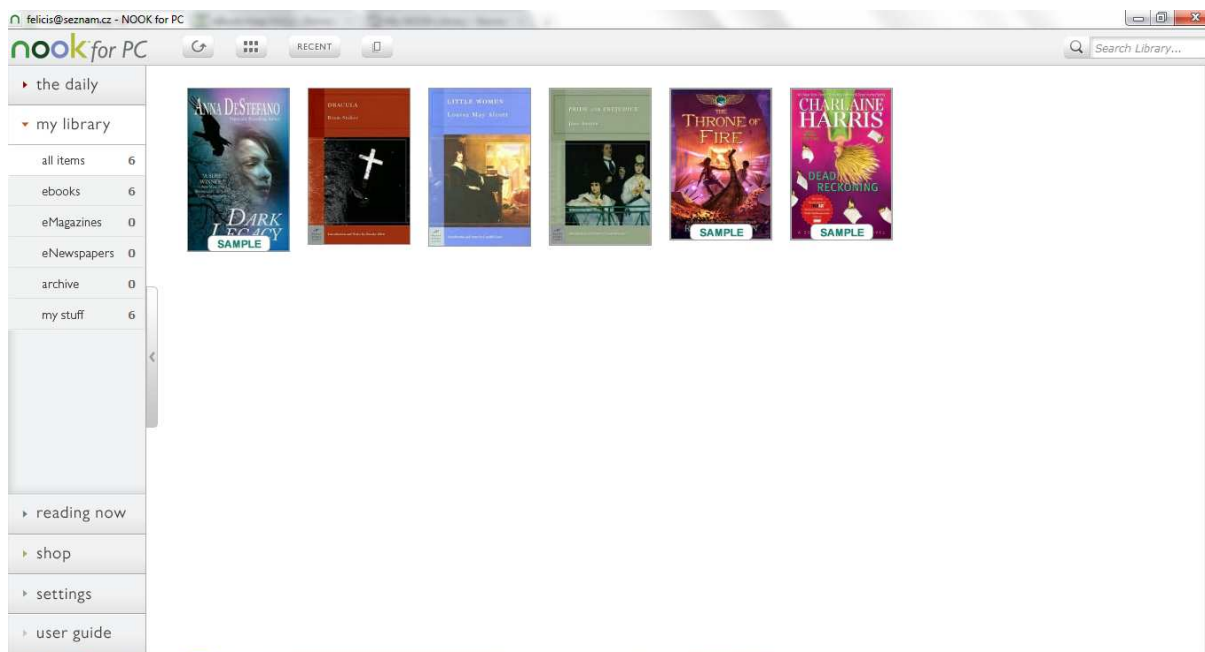
V prvních pěti sekcích (*all items*, *ebooks*, *eMagazines*, *eNewspapers*, *archive*) má uživatel možnost měnit zobrazení dokumentů (pouze náhledy obálek nebo seznam i s podrobnostmi), řadit je podle názvu, autora nebo naposledy přidáných. V pravém horním rohu obrazovky je pak vyhledávací pole.

V těchto sekcích má také uživatel možnost manipulovat se knihami pomocí funkce *Options*, která se nachází u každé z nich. Knihu může začít číst (*Read now*), odstranit ze čtečky (*Remove local copy*), odsunout ji do archivu (*Move to archive*) nebo si nechat zobrazit její detaily (*Details*). V těch je kromě názvu, autora, nakladatele, posledního data otevření a data přidání i anotace knihy.

Do poslední sekce *my stuff* má uživatel možnost přidávat vlastní dokumenty. Ale může je pouze přidávat nebo prohledávat. Nedají se třídit, nedají se upravovat, nedají se mazat.

---

¹⁴ Ta, jak se zdá, přestala být doplňována o nové příspěvky v prosinci 2010.

Obr. č. 6 Zobrazení stažených knih na čtečce NOOK

Záložka *shop* je vlastně hyperlinkovým odkazem, který uživatele dostane na stránky knihkupectví Barnes & Noble do oddělení *NOOK book store*.

V záložce *settings* má uživatel možnost upravit vzhled čteného textu (*reader settings*) nebo nastavení svého účtu (*account settings*). V prvním případě se dá upravit velikost písma (vybírat se dá mezi velikostmi 7 až 50) a nebo délka řádků (na celou šířku obrazovky nebo s mírnými mezerami po stranách). Nastavení účtu se skládá ze tří možností. Uživatel se může odhlásit ze svého účtu u Barnes & Noble, může si navolit automatické stahování nově zakoupených knih anebo si automaticky při čtení dokumentu nechat schovávat hlavní menu.

Když je tato záložka otevřená, v levém horním rohu se objeví odkaz *About reader*. Pokud na něj uživatel klikne, objeví se informace o programu a uživatel si může zkontrolovat, zda neexistují nějaké aktualizace.

Záložka *user guide* je spíše než průvodce po programu reklamním textem.

Čtení na čtečce NOOK for PC

Čtení elektronických dokumentů se odehrává na záložce *reading now*. Pokud na ni čtenář klikne, automaticky se ocitne na první podřízené záložce *last read page*, která otevře poslední čtenou stránku poslední otevřené knihy.

Další záložky *table of contents*, *bookmarks*, *annotations* a *highlights* otevrou vedle hlavní nabídky panel, ve které se zobrazí buď obsah, vložené záložky, poznámky nebo zvýrazněné části textu, podle toho, co si uživatel vybere.

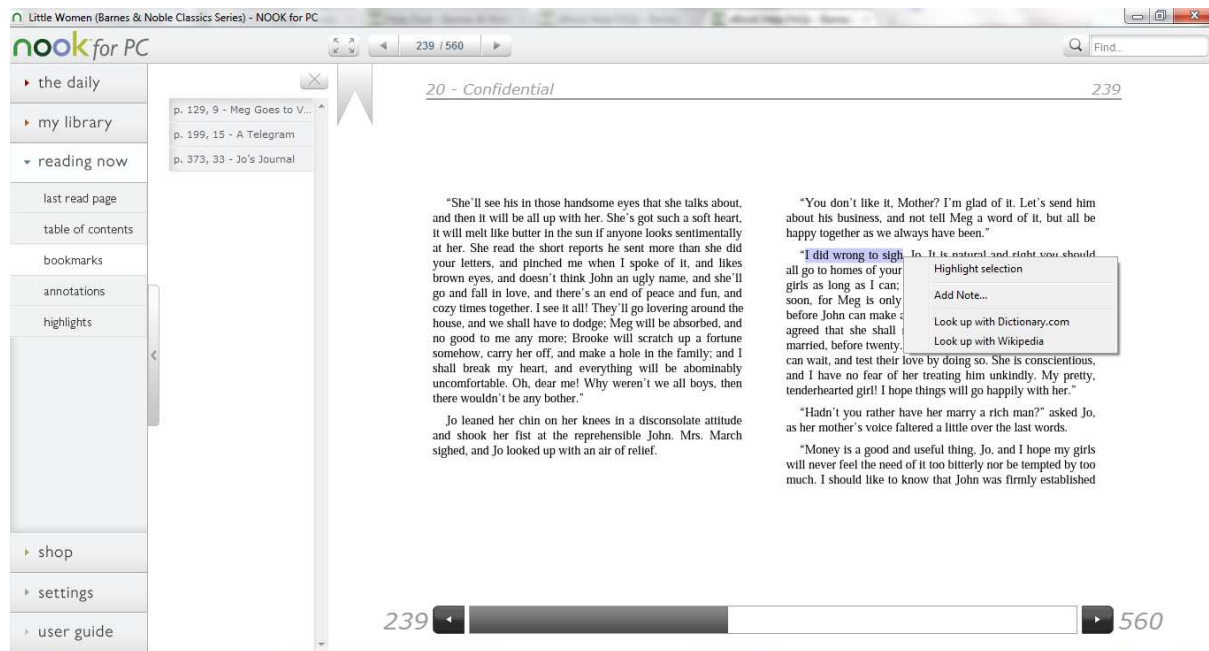
Poznámky a zvýraznění se do textu přidávají tak, že čtenář označí text, který chce zvýraznit a klikne na něj levým tlačítkem myši. Objeví se nabídka, kde je možné kromě předchozích možností zvolit vyhledat dané sousloví na stránce Dictionary.com nebo na Wikipedii. Záložka se vloží tak, že uživatel potáhne myší za stužku, která visí v levém horním rohu stránky.

Problémem je vkládání příliš dlouhých poznámek. Pokud pak uživatel klikne na možnost *annotations*, poznámky se sice objeví ve sloupci vedle menu, ale pouze v jednom řádku a lze tedy vidět jen první tři slova. Poznámku už nelze nijak otevřít. Kliknutím na ni se sice uživatel dostane na danou stránku a uvidí zvýrazněný text, ke kterému poznámka patří, ale celou ji zobrazit nelze – viz obr. č. 7.

Při použití vyhledávacího pole v pravém horním rohu obrazovky se nikde nezobrazí ani lokace nalezeného termínu, ani kolikrát byl nalezen. Mezi jednotlivými výskyty se pak čtenář pohybuje tak, že buď mačká enter nebo tlačítko s lupou vedle vyhledávacího políčka.

Zobrazení čtené knihy jako dvou stránek je pravděpodobně předvolené a nelze změnit.

Lišta v dolní části obrazovky slouží k orientaci čtenáře a uvádí na které straně se čtenář nachází (vlevo od lišty) a celkový počet stran (vpravo od lišty). Pokud se ale uživatel chce dostat na konkrétní stranu, nezbyvá mu nic jiného, než klikat na lištu a stylem pokus/omyl se dobrat ke kýženému cíli.

Obr. č. 7 Otevřený seznam záložek a možnosti přidávání poznámek na čtečce NOOK.

Klady čtečky	Zápory čtečky
propojení s uživatelským účtem na Barnes & Noble	není české jazykové rozhraní ani nezobrazuje české znaky
	velmi špatná manipulace s vlastními vloženými dokumenty
	malé přizpůsobení čtenáři
	úplná absence uživatelského manuálu
	špatná manipulace s dokumentem

Hodnocení čtečky NOOK for PC

- *Hledání* – V knihovně dokumentů lze prohledávat názvy knih a autory. Vyhledávat lze i v samotných dokumentech, lokace nalezeného výrazu ani počet nalezení se však nikde nezobrazí.
- *Navigace* – Zobrazení knih lze měnit buď na seznam nebo na náhledy obálek a knihy lze řadit podle několika hledisek. Pohyb v dokumentech se uskutečňuje pomocí lišty pod dokumentem, která čtenáři ukazuje, na kolikáté straně z kolika se nachází. Lze se v ní pohybovat pouze tak, že čtenář klikne na místo, kde by se podle něj mohla nacházet kýžená stránka, a buď se trefí nebo ne. Jinak se v textu samozřejmě dá pohybovat po jednotlivých stranách. V levém menu má uživatel možnost přejít na obsah knihy.
- *Poznámky* – Do textu se dají přidávat poznámky, záložky nebo zvýraznění. Ty se pak dají zobrazit díky menu na levé straně obrazovky. Práce s poznámkami po jejich vložení je však velice těžká.
- *Přizpůsobení* – Uživatel si může upravit velikost písma nebo délku řádků (rozdíl mezi minimální a maximální délkou řádku však činí jen několik centimetrů). Jinak není možné přizpůsobit si prakticky nic.
- *Propojení čtečky* – Čtečka je velice úzce propojena s uživatelským účtem na Barnes & Noble. Kromě toho lze označené termíny v textu vyhledat na Wikipedii nebo Dictionary.com.

Softwarová čtečka NOOK for PC působí dojmem beta verze programu. Z předchozího popisu se dá vyvodit, že je to čtečka primárně a hlavně určená pro čtení a manipulaci s dokumenty koupenými v jejím mateřském knihkupectví. Pokud ovšem srovnáme její funkce a možnosti například se softwarovou čtečkou Kindle, výrazně pokulhává.

5.3.4 KooBits

KooBits je společnost zabývající se vytvářením softwaru. Mezi její produkty patří softwarová čtečka *KooBits 4.0* a *KooBits editor*, což je editor k vytváření mediálního obsahu.

Čtečku KooBits je možné stáhnout na počítače s operačním systémem Windows nebo Mac a dokáže přečíst soubory ve formátech KBJ (vlastní formát čtečky KooBits), PDF nebo EPUB. Čtečka má jen jednu jazykovou verzi, anglickou.

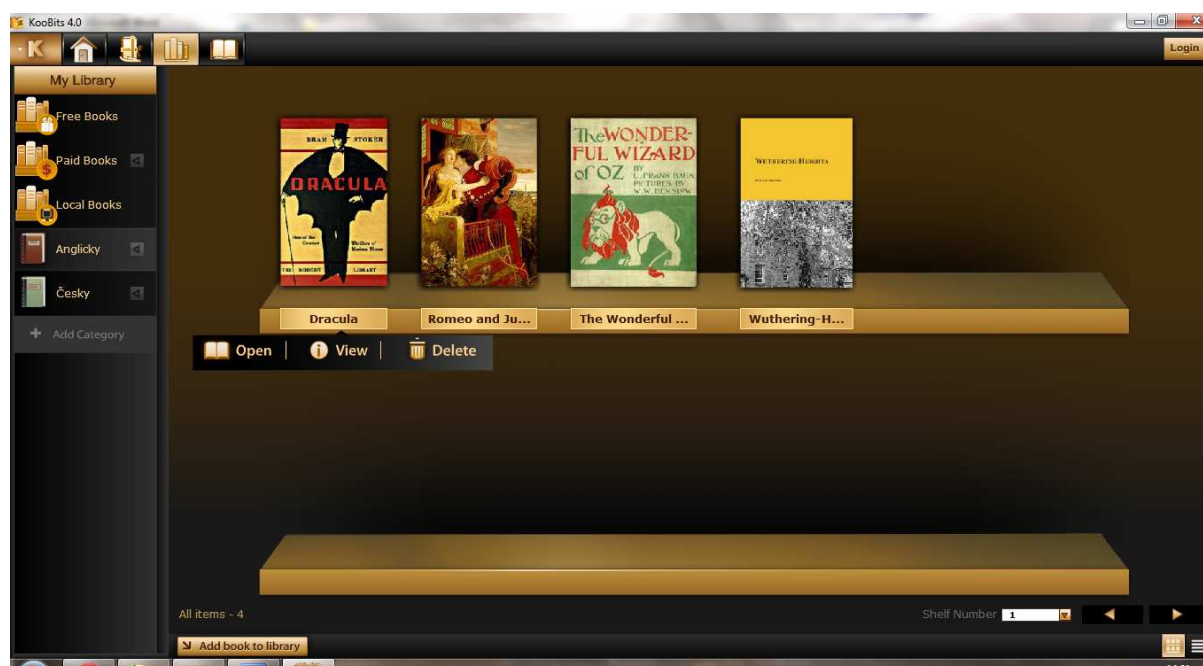
Funkce čtečky KooBits

Při prvním otevření čtečky se nejprve otevře záložka *My Library*. Ta se skládá ze tří základních knihoven, *Free Books*, *Paid Books* a *Local Books*.

V první záložce lze stáhnout nabízené knihy zdarma. Jedná se většinou o díla světové literatury (např.: *Romeo a Julie*, *Alenka v říši divů*, apod.). V druhé záložce se objevují knihy koupené a ve třetí knihy, které si do čtečky stáhne čtenář sám pomocí tlačítka *Add book to library*, které se nachází pod seznamem knih. Toto tlačítko se objevuje v každé ze tří záložek, ale po vybrání a stáhnutí dokumentu se kniha automaticky objeví v záložce *Local Books*.

Pod záložkami se nachází možnost *Add Category* díky které si čtenář může vytvářet vlastní sbírky. Knihy do nich přidává přetažením z jiných sbírek nebo základních tří záložek. Knihy mohou být pouze v jedné sbírce.

Každá sbírka má rozklávací menu, ve kterém se dá přejmenovat (jméno může mít maximálně 10 znaků), vymazat (knihy v ní zařazené se nevymažou, stále se dají najít v základních třech záložkách) nebo změnit ikonu sbírky (každá sbírka má ikonu knihy, mění se barvy).

Knihy jsou ve výchozím nastavení zobrazeny graficky, jako obálky na policích, viz obr. č. 8. V pravém dolním rohu lze zobrazení změnit na seznam, který uvádí název, autora, nakladatele, datum přidání a formát knihy. Pouze v tomto zobrazení lze měnit pořadí knih podle uvedených parametrů. Pořadí knih v původním zobrazení (náhledy obálek) zůstává podle data vložení od nejnovějšího po nejstarší.

Se samotnými knihami se kromě jejich přesouvání do nových sbírek nedá moc dělat. Když uživatel klikne na název knihy na polici, otevře se mu kratičké menu, ve kterém má možnost otevřít knihu (*Open*), zobrazit informace (*View*) o knize nebo ji vymazat (*Delete*).

Záložka *Libary* je čtvrtá záložka v liště v levém horním rohu obrazovky. Kromě ní je tam ještě systémová záložky, která umožňuje v omezené míře upravovat program (*K*) a záložky *Bookstore*, *Drop Box* a *View Book/Viewer*.

V záložce *K* má čtenář možnosti přidat nový dokument do sbírky (*Open*), přejít na domovskou stránku KooBits do sekce *Getting Started (Help)*, změnit dva parametry nastavení: otevření čtečky KooBits po zapnutí počítače (*Auto launch application at login*) nebo vypnout výchozí vzhled knihy (*Default Book View*). Tato volba patrně nefunguje, protože po novém otevření možností *Settings* je vždy znova zapnutá. Dále je v záložce *K* odkaz *Promotion*, který uživatele odkáže na stránku Koobits, která ale ještě není v provozu. Poslední možností je *About*, pomocí které se uživatel může seznámit s informacemi o programu a o těch, kdo jej vytvořili.

Záložka *Bookstore* dostane uživatele do obchodu, ve kterém si může stáhnout knihy do své čtečky. Obchod je provozován společností KooBits, v současné době v něm však nejsou žádné placené knihy, pouze knihy zdarma. Na stránkách společnosti se uvádí, že knihy ke koupi se chystají. Dokumenty jsou v obchodě rozděleny do 17 kategorií *Featured* (propagované), *Action & Adventure* (akční a dobrodružné), *Biographies & Memoires* (biografie a memoáry), *Business & Politics* (obchod a politika), *Children's Books* (dětské knihy), *Drama* (divadelní hry), *Education* (vzdělávání), *History* (historie), *Leisure* (volnočasové/zábavné), *Literature* (světová literatura), *Mystery & Detectives* (záhady a detektivní próza), *Outdoors & Nature* (příroda a cestování), *Religion* (náboženství), *Romance* (romantika), *Science* (věda), *Science Fiction & Fantasy* (sci-fi a fantasy) a *Other* (ostatní).

Další záložkou je *Drop Box*. Ten souvisí s možností registrace uživatele. Pokud se uživatel rozhodne, že se chce registrovat, jsou mu po zadání e-mailové adresy a hesla představeny kategorie žánrů (viz předchozí odstavec) a uživatel může vybrat ty, které se mu líbí. V tom případě se každý den objeví v této záložce nová kniha z jedné z vybraných kategorií, kterou si

může ten den zdarma přidat do své knihovny (podle stránek společnosti by to mělo v budoucnu fungovat stejně i u placených knih). V záložce *Drop Box* je možné nechat si zobrazit knihu na daný den (*Today*), ze včerejšího dne (*Yesterday*) a nebo z posledních pěti dnů (*Last Five Days*), ty by však neměly být později už ke stažení zdarma.

Čtení na čtečce KooBits

Čtení s odhrává v záložce *View Book/Viewer*.

Knihy se vždy otevře na první stránce nebo, pokud ji má, na obálce.

V horní liště vlevo zůstává pět základních záložek, vpravo se objeví možnosti manipulace s textem.

Uživatel má v první řadě možnost změnit pohybování se v textu. Možnosti jsou tři. Při zvolení možnosti *Sliding* je text zobrazen na dvou stranách, které se přepisují zprava doleva. Při zobrazení *Flipping* je dokument nejvíce podobná knize. Na obrazovce jsou dvě stránky a uživatel je pomocí myši nebo šipek otáčí. Při možnosti *Scrolling* je text zobrazen jako klasický elektronický dokument a uživatel se v něm pohybuje odshora dolů.

Pomocí funkce *Print* může čtenář text tisknout.

Další funkce *Show/Hide Koosh* zobrazuje nebo zakrývá poznámky a zvýraznění, které čtenář v textu udělá.

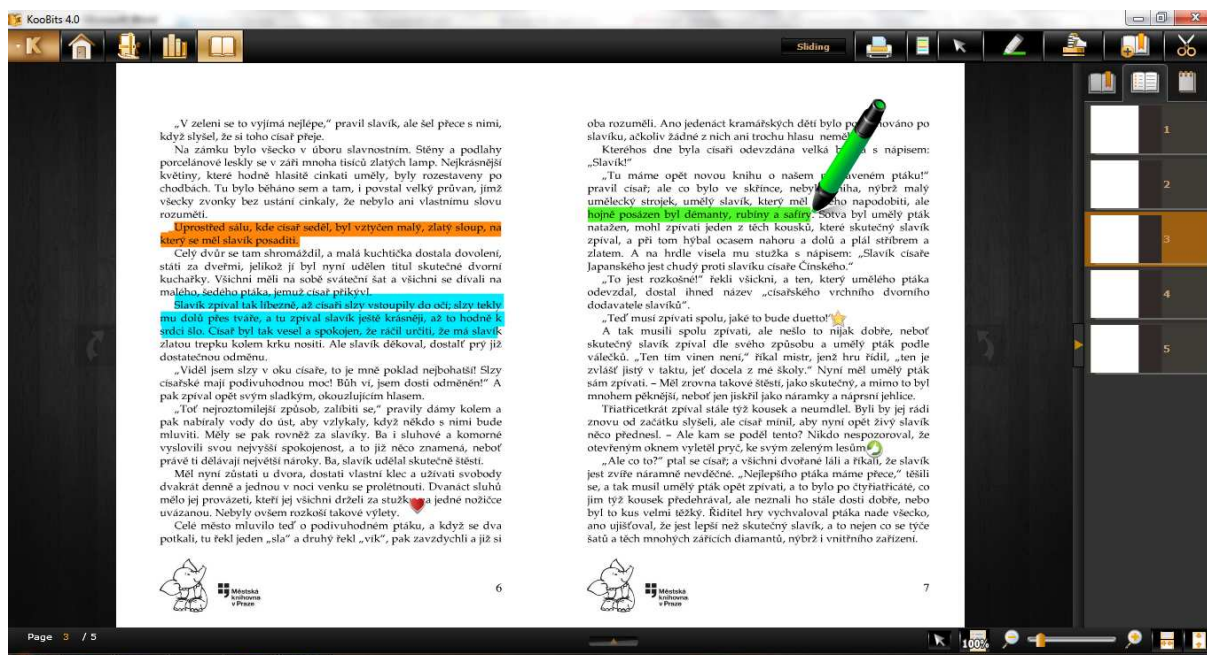
Uživatel má možnost měnit vzhled kurzoru pomocí funkce *Pointer*. Může si vybrat mezi šipkou a ručkou. Toto tlačítko také ukončuje režim razítka a podtrhování.

Funkce *Add Highlight* umožňuje uživateli podtrhávat v textu. Může vybrat i barvu, k dispozici je žlutá, oranžová, zelená, modrá, růžová nebo guma k vymazání podtržení. Když uživatel zvolí jednu z možností, místo kurzoru se mu objeví obrázek zvýrazňovače. Tento režim lze ukončit kliknutím na tlačítko *Pointer*. Za nevýhodu této funkce lze považovat, že uživatel musí označovat každý nový řádek. Na tažení myši dolů zvýrazňovač nereaguje.

Další funkce *Add Stamp* umožní uživateli přidávat do textu obrázky. Má na výběr pět možností (např.: hvězdička, srdíčko, atd.) nebo funkci gumy, kterou obrázky vymaže. Po zvolení této možnosti se místo kurzoru ukáže razítko. Funkce lze opět ukončit pomocí tlačítka *Pointer*. Příklad zvýrazňování a vkládání razítek lze vidět na obr. č. 9.

Uživatel může do dokumentu přidat záložku pomocí funkce *Add Bookmark*. Ta se v textu graficky neprojeví, program pouze upozorní uživatele, že záložka byla přidána.

Poslední možností v liště je *Crop Image*, která je znázorněna nůžkami. Umožňuje čtenáři „vystříhnout si“ kteroukoliv část textu, ta je poté ve formě obrázku uložena do alba (*Scrapbook*).

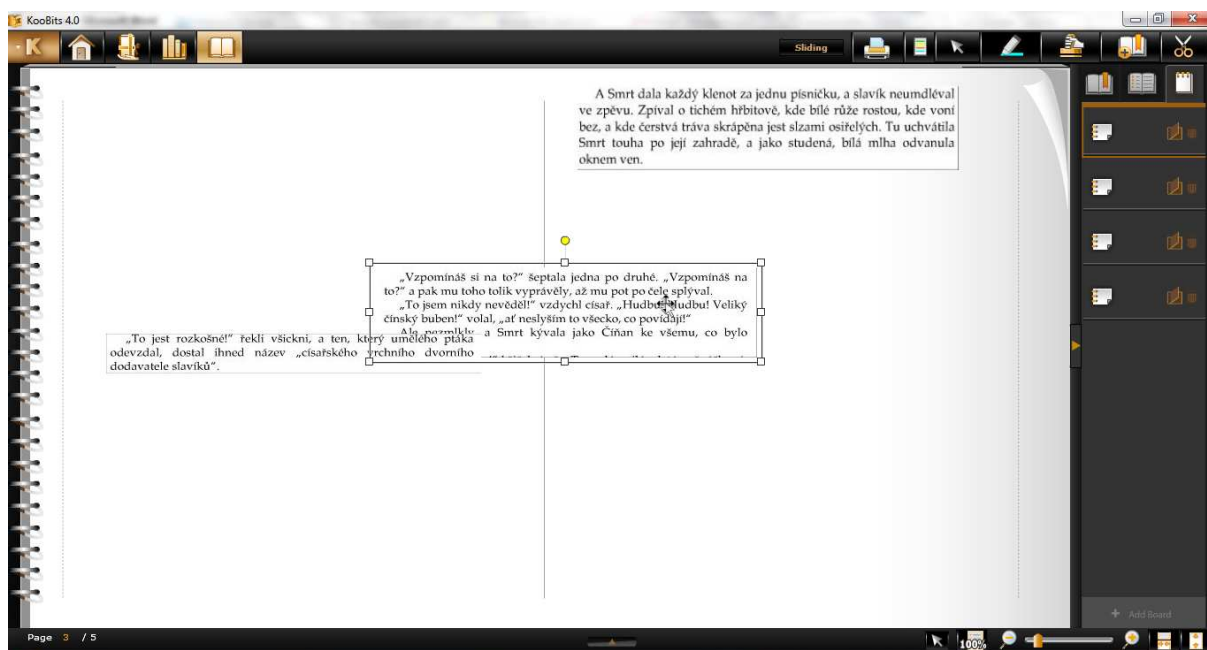

Obr. č. 9 Vkládání razítek a zvyrazňování ve čtečce KooBits

Na pravé straně obrazovky se nachází pohyblivé záložky, které uživatel během čtení může schovat. Záložka *Bookmarks* ukáže uživateli čísla stran, které si založil, a uživatel na ně může přejít. Záložky zde může také smazat.

Záložka *Pages* ukáže všechny stránky dokumentu a slouží k rychlému přeskokování mezi stranami.

Klepnutím na položku v záložce *Scrapbook* může uživatel přejít na zobrazení svých výstřižků. Ty může po stránce volně přesouvat a může je vytisknout (viz obr. č. 10).

Obr. č. 10 Scrapbook ve čtečce Koobits

V dolní liště se vlevo objevuje na které straně z kolika se čtenář nachází a zhruba v její polovině se schovává pohyblivé menu *Book Navigation Panel*. Zde má uživatel možnost

pustit si prezentaci stránek (každá stránka se ukáže asi na 3 vteřiny) a možnost přejít na první nebo poslední stranu knihy.

V pravém rohu se nachází ovladač zobrazení kurzoru (šipka nebo ručka), dále tlačítko, které vždy vrátí zobrazení textu na 100%. Vedle něj je posunovací lišta, díky které si uživatel může zvětšit nebo zmenšit stránku v rozmezí 30% až 500%. Poslední dva ovladače umožňují čtenáři přizpůsobit stránku na šířku obrazovce nebo na výšku obrazovce.

Všechny výše uvedené funkce jsou použitelné při prohlížení formátů KBJ a PDF. Při zobrazování dokumentů ve formátu EPUB je dostupná na pravé straně obrazovky pouze záložka *Pages*, která v tomto případě zobrazuje obsah a ne stránky a v dolní liště tlačítka na zvětšování a zmenšování textu a manipulaci s kurzorem.

Čtečka KooBits nemá problémy se zobrazováním české diakritiky.

Klady čtečky	Zápory čtečky
grafika	není české jazykové prostředí
snadné vytváření vlastních sbírek a jejich správa	není možné vkládat poznámky do textu
různé možnosti listování v textu	není vyhledávání ani v knihovně ani v jednotlivých knihách
podpora české diakritiky	
scrapbook	

Hodnocení čtečky Koobits

Hledání – Ani v knihovně dokumentů ani v textech není.

Navigace – Zobrazení knih lze měnit – buď jako seznam nebo jako náhledy obálek, ale pouze v seznamu lze měnit jejich řazení. Pohyb v textu se může odehrávat třemi způsoby – buď jako klasické listování knihou, posunování zprava doleva nebo seshora dolů. Dole na liště pak čtenář může vidět, na které straně z kolika je. Jedna ze záložek napravo od textu ukazuje jednotlivé stránky a čtenář mezi nimi může jednoduše skákat. Nelze zobrazovat obsah knihy.

Poznámky – V textu lze barevně podtrhávat (vybrat si uživatel může z 5 barev) nebo vkládat razítka (výběr z 5 obrázků). Obojí ve velice hezky graficky řešeno. Dále lze vkládat záložky a později je zobrazit v postranní liště. Části textu si může čtenář zkopírovat a vložit do alba (*scrapbook*).

Přizpůsobení – Přizpůsobit si text lze pouze jeho zvětšováním nebo zmenšováním.

Propojení čtečky – Softwarová čtečka Koobits je propojená se stránkami <http://www.koobits.com/>. Uživatel si z nich po registraci může stahovat knihy zdarma (v budoucnu se počítá i se zavedením placených knih). Neexistuje ovšem žádné jiné propojení s vnějším internetovým zdrojem.

5.4 Souhrn

Dá se říci, že elektronické čtečky knih v současné době dokáží poskytnou poměrně sofistikovaný soubor nástrojů k efektivnímu čtení textu. Uživatel si může dělat textové poznámky, podtrhávat nebo vkládat do knihy záložky. Může knihy prohledávat, u některých čteček i fulltextově, a hledat různé výrazy na pojmy ve slovnících nebo na internetových zdrojích (záleží ovšem na typu čtečky).

Jednou z největší výhod čteček je, že v jednom zařízení může mít uživatel uloženo několik set dokumentů, které tak může mít neustále u sebe. Každá čtečka je schopná zobrazit několik různých formátů textu, obrázků nebo přehrávat hudbu.

Mezi hlavní problémy čteček elektronických knih patří neexistence českého jazykového rozhraní¹⁵ a u čteček s menším displejem (s úhlopříčkou 15,2 cm) jsou problémy se čtením dokumentů ve formátu PDF, jehož jediným řešením obvykle bývá přetočení obrazovky čtečky na šířku. Další problémem při vkládání většího množství knih je nemožnost vytváření uživatelských sbírek nebo knihoven. Čtečky také nejsou zařízením, na kterém by se daly vytvářet vlastní dokumenty. Psaná na nich obvykle bývá poněkud zdlouhavé a náročnější (doba reakce obrazovky je daleko delší než u LCD obrazovky). Pokud chce uživatel číst na tmavých místech, musí si s sebou nosit lampičku.

Softwarové čtečky elektronických knih také umožňují uživateli práci s textem a jeho přizpůsobení, zde je však nutné lépe si vybírat. Některé softwarové čtečky ani nezobrazují českou diakritiku. Zato bývají daleko náročněji graficky zpracované s možností daleko užšího propojení s internetem.

Uživatel si musí vybírat čtečku podle toho, na které dokumenty a za jakým účelem ji hlavně bude používat. Pokud například preferuje texty v PDF formátu, je dobré zamyslet se nad koupí čtečky s velkým displejem (např. Kindle DX, PocketBook Pro 903 nebo Sibrary G10), na které se dají tyto dokumenty daleko zobrazovat. Pokud zároveň se čtením knih chce mít po ruce malé multimediální centrum, je dobré podívat se na čtečky s LCD displejem nebo na iPad.

---

¹⁵ Někteří výrobci ale už vyrábějí i české verze – viz Sony PRS-900CZ.

Čtečky nabízejí velice elegantní řešení mnoha problémů s elektronickými texty. Neoslňují oči, dají se držet v jedné ruce a mají velkou kapacitu. Navíc je jejich nabídka v Česku v současnosti natolik široká, že vybrat si může každý.

6. ČTENÍ ELEKTRONICKÝCH DOKUMENTŮ ONLINE

Kromě toho, že si uživatel může stáhnout elektronický dokument do svého softwarové čtečky na svém počítači nebo do jiného přístroje, může číst elektronické texty také online.

Jednou z největších a nejznámějších služeb, která mu to umožní jsou *Google knihy* (*Google Books*). Tato služba je zcela zdarma pro všechny uživatele internetu.

Ovšem existují i komerční služby, které umožňují číst uživatelům texty online. Mezi ně se řadí například *ebrary*, která v současnosti patří společnosti *ProQuest*.

6.1 Google knihy

V roce 2004 spouští Google projekt *Google Print*. V jeho rámci později téhož roku oznamují vznik dalšího projektu, *Google's Library Project*. Ten byl vytvořen při spolupráci firmy s Harvardskou univerzitou, Michiganskou univerzitou, Veřejnou knihovnou města New York, Oxfordem a Stanfordem. Jeho úkolem bylo digitálně zpřístupnit 15 miliónů svazků, které se nacházejí v knižních sbírkách daných institucí.

V roce 2005 si projekt našel partnery i v Evropě a jeho název se změnil na *Google Book Search*. Společnost Google byla také v tomto roce zažalována kvůli neplacení autorských poplatků a porušení autorského zákona. Později bylo dosaženo dohody, ale v roce 2011 byla tato dohoda zrušena a v současné době se pracuje na řešení toho problému.

V roce 2010 se počet digitalizovaných knih pohyboval okolo 15 000 000. Knihy se do systému dostávají 2 způsoby – pomocí partnerského programu a *Google Books Library Project* (v češtině jednoduše *Projekt knihovna*) [Google, 2011; Google Books, 2011].

V roce 2010 byla také, prozatím pouze ve Spojených státech, zpřístupněna služba *Google eBooks* (*eKnihy Google*), která je platformou pro prodej elektronických knih. Uživatel si koupí knihu buď přímo na domovské stránce nebo u jiného prodejce a ta bude uložena na jeho účtu a dostupná přes tuto službu.

K této službě patří online čtečka *Google eBooks Web Reader*, kterou kromě počítače může mít uživatel i na platformách Adroid, stáhnout si ji na iPod, iPad, iPhone nebo čtečky NOOK a Sony. Její postatou je, že uživatel nebude mít elektronické knihy ani samotnou čtečku uložené na svém zařízení. Obojí bude online, v tzv. cloudu, a uživatel se k nim bude pouze připojovat [Dočekal, 2010].

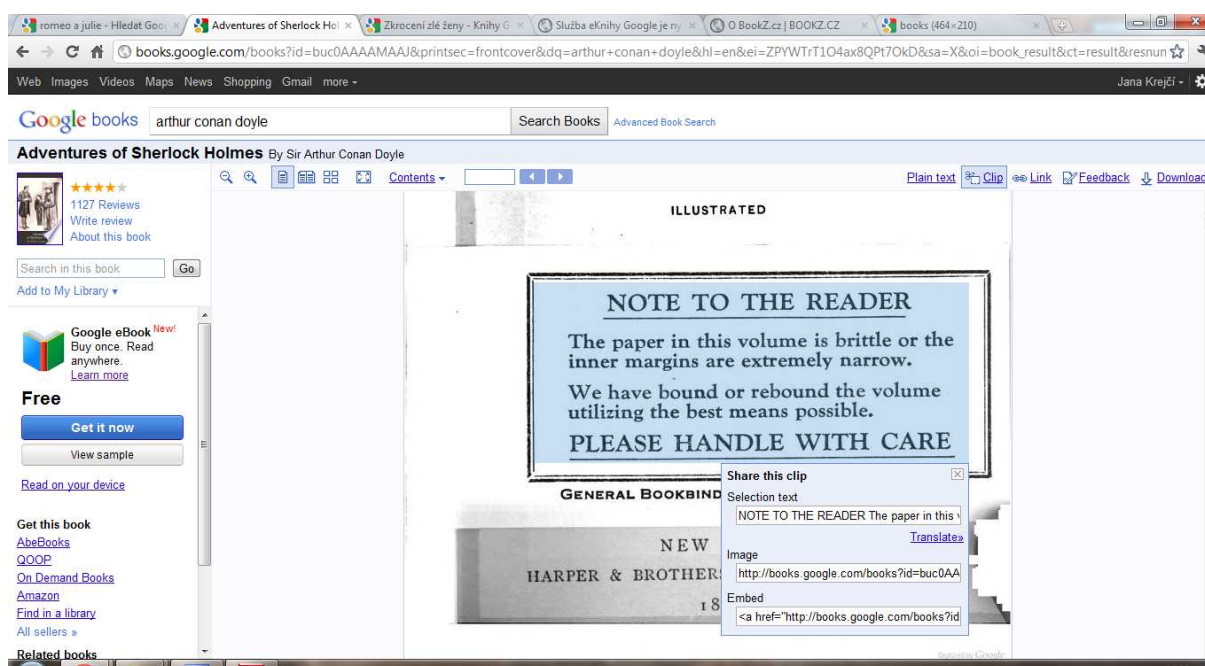
Funkce služby Google knihy a čtení online

Úvodní stránka služby, stejně jako úvodní stránka internetového vyhledávače, obsahuje jen jedno vyhledávací okno. Uživatel si ale může zvolit i rozšířené vyhledávání knih. V tomto režimu může hledat všechna slova, přesnou frázi, alespoň jedno ze slov a nebo vyloučit některá slova z vyhledávání. Dále se dá vyhledávat ve všech dokumentech, pouze časopisech nebo jen knihách. Jako vyhledávací kritérium se dá zvolit také přístupnost plného textu online (všechny knihy, omezený náhled a úplné zobrazení, pouze úplné zobrazení, pouze eKnihy Google). Lze vyhledávat podle jazyků, podle slov v titulu knížky, autora, vydavatele, data vydání, ISBN nebo ISSN.

Po vyhledání termínu se zobrazí výsledky. Na levé straně je uživateli k dispozici menu, pomocí kterého může ještě lépe definovat dotaz.

Samotná online čtečka je velmi jednoduchá. V dokumentu se uživatel pohybuje seshora dolů a k posunování slouží lišta na pravé straně nebo šipky nad dokumentem. Text lze 8x zvětšit/zmenšit, uživatel může mít na obrazovce náhled jedné stránky, dvou stránek nebo všech stránek v miniaturním zobrazení. Může také použít režim celé obrazovky, který schová menu na levé straně.

Dále si uživatel může nechat knihu zobrazit jako prostý text. V tom případě už nemůže text zvětšovat ani zmenšovat, jen jej stáhnout jako PDF. Při zobrazení obrázků stránek lze část textu „vystříhnout“. Po označení vybrané části knihy se uživateli zobrazí nabídka, pomocí které lze text přeložit nebo získat odkaz na obrázek vystřiženého textu (viz. obr. č. 11). Pokud je část stránky nečitelná nebo nějaká strana chybí, může to oznámit na službu (tlačítko *Připomínky*). Kromě toho lze ještě vygenerovat odkaz na danou knihu.

Na levé straně obrazovky se nachází menu, které čtenáři umožní podívat se na recenze knihy nebo napsat vlastní, přidat knihu do své knihovny. Dále je zde také políčko na vyhledávání v knize. U knih, které jsou online k dispozici celé se objevuje tlačítko *Číst ihned*. S jeho pomocí lze číst knihy v Google eBooks Web Reader. Pokud si uživatel chce knihu koupit, nabídne mu služba internetové adresy různých online prodejců.

Různé knihy mají různé možnosti, záleží vždy na tom, zda je kniha k dispozici celá nebo jen jako náhled. Vyhledávání vždy probíhá v celé knize a zobrazí se i výsledky ze stran, které nejsou uživateli k dispozici. Vždy ale jen výřez textu s hledaným výrazem.

S knihami, které patří do nabídky *Google eBooks* a jsou dostupné celé, má uživatel trochu rozšířené možnosti manipulace. Může si zobrazit jejich obsah a může si je kromě formátu PDF stáhnout i v EPUB.

Všechny knihy, které se uživateli líbí, má možnost přidat do svého účtu pod názvem *Moje knihovna*. Pokud má uživatel účet na službách Google lze zde aktivovat svůj profil. Svou knihovnu uvidí pokaždé jako úvodní stránku na adrese <http://books.google.com> nebo ji lze zobrazit pomocí menu v pravém horním rohu obrazovky.

V levém menu má k dispozici několik výchozích sbírek, do kterých může knihy řadit: *Mé eKnihy Google*, *Zakoupené*, *Recenzované*, *Naposledy zobrazené*, *Oblíbené*, *Rozečtené*, *Přečíst* a *Přečtené*. Kromě toho si může vytvářet vlastní sbírky.

V hlavní části obrazovky jsou zobrazeny ty samé kategorie, ale tentokrát i s náhledy knih. Zcela dole se pak nachází speciální kategorie *Knihy pro Vás*, která zobrazuje tituly, které by mohly uživatele zajímat.

Čtečka Google eBooks Web Reader

Tato čtečka je velice jednoduchá. Hlavní ovládací menu s tlačítky se nachází v pravém horním rohu obrazovky. První z nich je *Contents* (obsah). Po jeho zmáčknutí se na pravé straně obrazovky objeví nové okno s obsahem knihy. Text se automaticky posune tak, že jím není zastíněný (to se stane automaticky při otevření jakékoliv možnosti menu).

Další je tlačítko *Settings* (nastavení), které umožňuje uživateli přizpůsobit si vzhled textu. Volit se dá mezi elektronickým textem (*flowing text*) nebo neskenovanými stránkami (*scanner pages*). Dále je možné zvolit z pěti druhů písma (Arial, Georgia, Times New Roman, Tebuchet MS a Verdana). Text lze zvětšovat nebo zmenšovat (zvětšit i zmenšit jde maximálně 13x), lze měnit řádkování (1 – 1,5 – 2) A text lze zarovnávat do bloku nebo doleva. Pokud si uživatel zvolí možnost zobrazení jako neskenovaných stránek, je možné text pouze zvětšit nebo zmenšit – viz obr. 12.

V textu je možné vyhledávat pomocí tlačítka s lupou. Výskyty hledaného výrazu se zobrazí v samostatném okně a lze je třídit podle umístění nebo relevance.

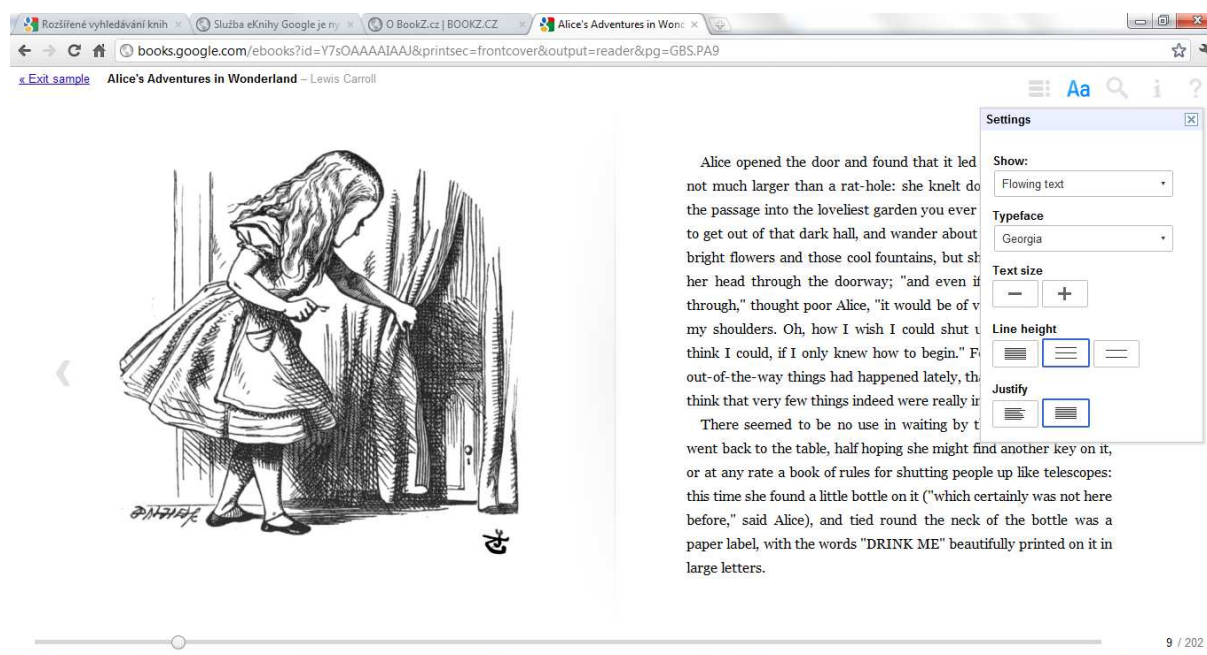
Dále si uživatel může zobrazit informace o prohlížené knize. Ty zobrazí kromě autora, názvu, obálky i připojené recenze knihy nebo internetové stránky, kde se dá koupit.

Posledním ovládacím tlačítkem je nápověda ke stránce Google Books, ke čtečce, možnost nahlásit závadný obsah nebo chybu.

Dole na stránce se zobrazuje posunovací lišta, která uživateli ukazuje, na které straně z kolika je.

Pokud si uživatel v knize označí libovolné slovo nebo sousloví, nabídne se mu automaticky několik možností, co může s označeným textem udělat. Lze si nechat ukázat výklad slova, přeložit jej do jiného jazyka, vyhledat daný pojem v knize, na Wikipedii nebo prohlížečem Google. Kromě vyhledávání na Wikipedii a Googlu se vše odehrává přímo v knize a uživatel neskáče na jiné stránky.

Čtečka zcela postrádá jakýkoliv poznámkový systém, nelze si stránky zakládat ani označovat text. Může to být pouze tím, že uživatel v Česku se nedostane ke všem funkcím, a verze, ke které se dostane uživatel ve Spojených státech je o něco bohatší.

Obr. č. 12 Nastavování vlastností textu na čtečce Google eBooks Web Reader

6.2 ebrary

Firma ebrary byla založena v roce 1999. V lednu roku 2011 ji koupila společnost ProQuest.

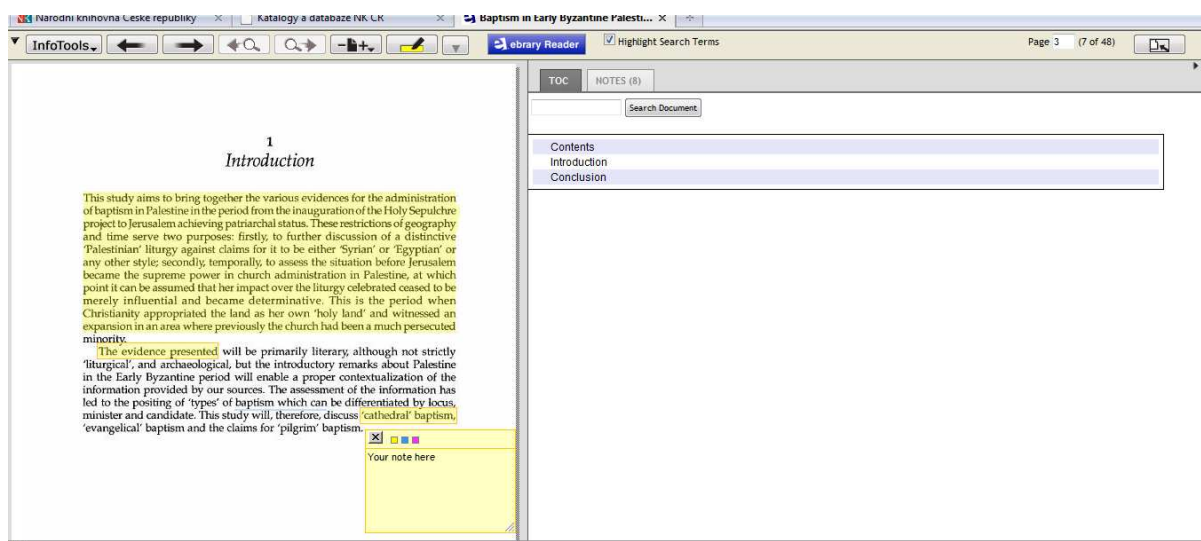
Poskytuje elektronické knihy z oblastí obchodu a ekonomiky, počítačové vědy, vzdělávání, přírodních věd, inženýrských věd, medicíny, humanitních a sociálních věd, atd. a její sbírka v současné době čítá 438 000 dokumentů.

Elektronické knihy v ebrary

Pokud si uživatel otevře knihu, kterou si buď on, jeho knihovna nebo zaměstnavatel koupil od ebrary, otevře se mu vždy stejné uživatelské rozhraní.

Nejdůležitější jsou 4 hlavní záložky: *Info*, *Search*, *QuickView* a *Bookshelf*.

Čtení dokumentů se odehrává v záložce *QuickView*. Samotný dokument se objeví v levé polovině stránky a nad ním se nacházejí hlavní ovládací tlačítka pro listování v knize, zvětšení nebo zmenšení textu (75%, 100%, 125%, 150% nebo 200%) a tlačítko pro označení textu. Text je nejprve třeba označit kurzorem, poté má uživatel možnosti vybrat barvu označení (žlutá, růžová nebo modrá), jestli chce k označení přidat i poznámku nebo k němu přiložit internetovou adresu (ta je po uložení hyperlinkovaná) – viz obr. č. 13.

Obr. č. 13 Přidávání poznámek ve čtečce ebrary

Dále je zde k dispozici tlačítko *Info Tools*, které nabízí uživateli možnost kopírovat vybranou část textu, vytisknout dokument nebo se podívat na definici vybraného termínu (*Definition*) – ve webovém prohlížeči se otevře nová záložka, pojem se vyhledává na adrese <http://www.merriam-webster.com/dictionary>. Dále je zde možnost *Explain* (vysvětlí), která pojem vyhledá na stránce <http://www.encyclopedia.com/>. Geografické názvy může uživatel hledat na MapQuest.com nebo Geographica.com, osobnosti na Biography.com nebo Wikipedii. Označený termín může vyhledávat v celé sbírce ebrary, na WorldCat.org, na

Amazon.com, ve vyhledávači Google, Yahoo, Bing nebo na Wikipedii, na stránkách CNN nebo BBC, ve videích na YouTube nebo v obrázcích pomocí vyhledávačů Google nebo Bing. Označený termín lze také vyhledávat jako internetovou adresu. Dále jde vložit do textu poznámku nebo exportovat dokument do RefWork nebo EndNote. Všechny tyto možnosti lze také vyvolat kliknutím na levé tlačítko myši v textu.

Na pravé polovině stránky jsou 2 záložky. V záložce *TOC* (Table Of Contents – obsah) vidí uživatel obsah knihy, informace o ní a políčko pro vyhledávání v knize. V záložce *NOTES* se může podívat na všechny své poznámky a zvýraznění v textu.

Záložka *Info* je vlastně úvodní stránkou. Uživatel na ní najde informace o vlastnostech systému, nápovědu, může procházet sbírky elektronických knih podle předmětového třídění a zobrazí se mu zde nové knížky přidáné do kolekce ebrary.

Záložka *Search* je určená pro vyhledávání ve sbírkách ebrary. K dispozici je jednoduché i pokročilé vyhledávání.

V položce *Bookshelf* má uživatel možnost spravovat své knihy a poznámky nebo vytvářet sbírky.

ebrary Reader

Ebrary Reader je plug-in (zásuvný modul), který si uživatel může volně stáhnout a zobrazit si v něm čtený dokument. V zásadě vypadá stejně jako online čtečka, ale na pravé straně jsou kromě záložek *TOC* a *NOTES* další dvě.

V záložce *Speech* si lze navolit parametry předčítání nahlas. Uživatel si může vybrat, zda chce předčítat v angličtině nebo španělštině a zda chce mužský nebo ženský hlas. Lze nastavit také výška hlasu a rychlost předčítání. Část textu, která má být přečtena, je nejprve potřeba označit teprve poté je možno předčítání spustit. Označení textu se mění, podle toho, které jeho část je právě čtená. Příklad lze vidět na obr. č. 14.

Druhá nová záložka je *Prefs*. Tady může uživatel zadat své preference a nastavit tak, jak bude text vypadat. Může si zvolit velikost zvětšení, barvu zvýraznění hledaného termínu, barvu hyperlinkovaných odkazů, preferovaný citační formát, atd.

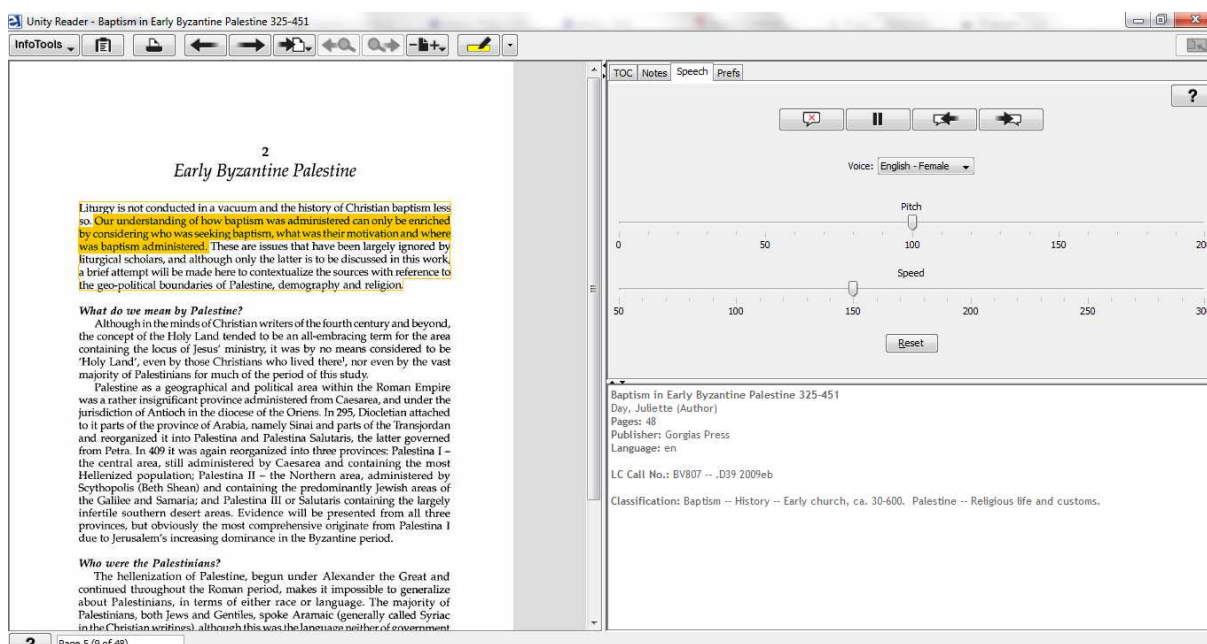
Nahoře nad textem se pak objevily tři nová tlačítka pro kopírování vybraného textu, tisk a pohyb v textu (lze přejít na první nebo poslední stránku, zadat číslo stránky, na kterou chce uživatel přejít, nebo se vrátit na stránku předchozí).

Tlačítko *InfoTools* poněkud rozšířilo nabídku. Nabízí překlad označeného slova do a z pěti jazyků, při hledání osoby nabízí možnost vyhledat její telefon, adresu nebo e-mailovou adresu

na *Yahoo! People Search*, její biografii na *Biography.com* nebo její bibliografii ve sbírce ebrary. Rozšířila se i nabídka internetových vyhledávačů.

Uživatel si navíc může lépe upravit jednotlivé části čtečky.

Obr. č. 14 Plug-in ebrary Reader a záložka Speech

6.3 Zhodnocení online čteček

Online čtečka Google poskytuje základní funkce. V knihách se dá vyhledávat fulltextově i podle parametrů. S velikostí textu se dá manipulovat, dá se ovlivnit rozvržení stránek na obrazovce a části textu se dají vyjmout a jako obrázek vložit jinam. Pokud je kniha k dispozici celá, dá se stáhnout ve formátu PDF a některé i v EPUB.

Bohužel chybí jakákoliv možnost do knih přidávat vlastní poznámky nebo zvýrazňovat zajímavé části. Obrazovka počítače nabízí mnoho možností jak řešit jejich zpracování z grafického hlediska i z hlediska jejich umístění na stránce a připojení k textu. Uživatel by měl mít možnost ukládat poznámky na svůj profil a tam s nimi pracovat. Atraktivní možností by bezpochyby bylo, pokud by Google umožňoval jejich sdílení mezi uživateli, jako to dělá například Amazon.

Uživatelé si na Googlu mohou vytvořit svou vlastní virtuální online knihovnu a sdílet svůj profil s ostatními. Ovšem vzhledem k omezenému počtu knih, které se na Google knihách dají najít celé, jde spíše o sdílení obrazu knihovny. Zajímavá je proto nová služba *eknihy Google*, která zatím funguje pouze ve Spojených státech. Uživatelé si mohou kupovat elektronické knihy v Google eBookstore nebo u nezávislých partnerů a poté je ukládat na svůj účet. Tato služba by měla být zavedena v ostatních zemích snad ještě v roce 2011 [Dočekal, 2010].

Společně se čtečkou *Google eBooks Web Reader* jde o projekt, díky kterému nebudou mít uživatelé knihy na svém zařízení, ale přístupné online na internetu.

Celkově je online čtečka Googlu velice jednoduchá, pouze se základními funkcemi a čtenář si v text moc neupraví. Její budoucí rozšíření pomocí služby *knihy Google* a její nové čtečky jí však pomůže k lepší funkcionalitě.

Online čtečka *ebrary* je propracovaná hlavně z hlediska jejího propojení s ostatními internetovými zdroji. Uživatel má přímo z textu možnost vyhledávat pomocí různých webových nástrojů. Povedené je také vkládání poznámek a označování v dokumentu. Se samotným textem toho uživatel moc dělat nemůže, pouze jej zvětšit nebo zmenšit. Navíc je poněkud nešikovné umístění stránky na obrazovce. Její dolní třetina není vidět a posunout se dá pouze pomocí lišty na pravé straně.

Zajímavé možnosti ale nabízí *ebrary Reader*, rozšířená verze čtečky. Dovoluje daleko více upravovat její rozhraní navíc má čtenář možnost nechat si text přecíst a to hned ve dvou jazycích. To je pravděpodobně určeno hlavně pro zrakově postižené uživatele. Jediná další čtečka zkoumaná v této práci, která to umožňovala, byla klasická čtečka Kindle. V rozšířené verzi čtečky je navíc o něco lépe řešeno rozvržení stránky, které může čtenář do jisté míry ovlivnit sám.

Online čtečky se od softwarových čteček liší hlavně tím, že uživatel nemusí stahovat a instalovat žádné programy. Vzhledem ke snaze producentů softwarů posouvat svoje programy na web a poskytovat k nim uživateli pouze přístup (tzv. cloud computing¹⁶) se dá očekávat, že i softwarové čtečky elektronických knih se posunou tímto směrem. V tomto ohledu je první vlaštovkou právě čtečka *Google eBooks Web Reader* a do jisté míry i projekt *eKnihy Google*.

---

¹⁶ Cloud computing je „poskytování služeb či programů uložených na serverech na Internetu s tím, že uživatelé k nim mohou přistupovat například pomocí webového prohlížeče nebo klienta dané aplikace a používat prakticky odkudkoliv. Uživatelé neplatí (za předpokladu, že je služba placená) za vlastní software, ale za jeho užití [Cloud Computing, 2011].“

7 ČTENÍ LITERATURY V KLASICKÉ A ELEKTRONICKÉ PODOBĚ

Již proběhlo mnoho výzkumů, které se zaměřovaly na to, jak lidé čtou a co čtou. Poslední velký výzkum v České republice probíhal od 1. do 6. června 2010 a shromáždil data od 1550 respondentů.

Jednalo se o projekt, na kterém se podílela Národní knihovna ČR a Ústav pro českou literaturu AV ČR. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit základní údaje a specifikace české čtenářské kultury, zjistit, jak čtou a jak se ke čtení chovají jednotlivé věkové skupiny a jaká je situace a vývoj jednotlivých složek české čtenářské kultury. To vše mělo být provedeno postupem, jakým se podobné výzkumy dělají v jiných zemích a porovnat výsledky [Trávníček, 2011b].

Výsledky průzkumu ukázaly, že:

- 79% obyvatel starších 15 let přečte alespoň 1 knihu ročně, více čtou ženy, než muži, 85% ku 73%.
- Průměrně přečtou 17,3 knih za rok.
- 46% obyvatel ČR starších 15 let si za rok koupí alespoň 1 knihu. Průměrně si ale koupí 5 knih a 89% z nich je koupí v knihkupectvích.
- Průměrně velká knihovnička obyvatele ČR v sobě má 246 knih. Velikost knihovny se zvětšuje s věkem [Trávníček, 2010, s. 32].

Nejvíce čtou lidé v době, kdy nejsou ekonomicky aktivní, tedy do 24. roku věku a poté po šedesátce. Více čtou lidi se zaměstnáním spíše duševním, z lepších ekonomických poměrů a bydlí ve větších městech [Trávníček, 2011a, s. 34].

Co se týče beletrie¹⁷, ve výzkumu se ukázalo, že 68% obyvatel ČR nad 15 let přečte za roky alespoň jednu beletristickou knihu. V průměru jich za rok přečteme 13.

67% obyvatel ČR starších 15 let nesouhlasí nebo spíše nesouhlasí s výrokem „*Nepotřebuji už knihy v podobě tištěné (papírové). Dokáži si představit, že bych je četl pouze v podobě elektronické (na obrazovce počítače, čtečky nebo na displeji mobilu)*“. Ženy s tímto výrokem nesouhlasí výrazně více než muži (74% ku 58%) a nesouhlas zvětšuje s věkem [Trávníček, 2010, s.32-34].

67% obyvatel ČR se řadí mezi uživatele internetu, z toho 43 % jej využívá denně. Na internetu lidé nejčastěji čtou zprávy (53%), dále s velkým odstupem internetová fóra a

---

¹⁷ Poezii čte pravidelně asi jen 1% obyvatel ČR starších 15 let.

diskuze a blogy. Beletristické texty na něm čte pouze asi 1%. Navíc se ukázalo, že denní využívání internetu je nejčastější u lidí, kteří přečtou 13 a více knih ročně [Trávníček, 2011a, s. 35].

Všechny předchozí informace byly převzaty z článků a prezentací. Komplexní rozbor výsledků průzkumu by měl vyjít knižně v druhé polovině roku 2011.

7.1 Průzkum čtení elektronických a klasických textů

Průzkum *Čtení elektronických textů* proběhl v květnu 2011. Základním předpokladem výzkumu bylo, že akademické prostředí je s elektronickými texty těsně spjato, a proto lidé, kteří se v něm pohybují, budou mít lepší povědomí o elektronických textech (o textech jako takových, o tom, kde je získat, v jakých formátech, apod.), než široká veřejnost.

Průzkum byl veden formou dotazníku v elektronické podobě. Tato forma byla zvolena proto, že zaručovala nejsnadnější šíření dotazníku. Jeho konečná forma měla 20 otázek, 18 povinných a 2 nepovinné (viz příloha č. 14).

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký je v současné době v akademickém prostředí postoj k elektronickým textům. Zda jsou v elektronické podobě čteny jak odborné texty, tak i beletrie, jak se tyto texty čtou a jak se s nimi zachází. Část výzkumu byla také zaměřena na to, jaké formáty jsou nejčastější a na jakém zařízení jsou nejčastěji čteny.

Hypotézy

- Čtení volnočasové literatury je preferováno v klasické podobě
- Čtení odborných textů je preferováno v elektronické podobě
- Lidé elektronické texty čtou nejčastěji na počítačích
- Nejoblíbenějším formátem je PDF

Skupina respondentů

Výzkum byl prováděn na dvou fakultách Univerzity Karlovy: Matematicko-fyzikální fakultě a Filozofické fakultě.

Na Matematicko-fyzikální fakultě byl odkaz na elektronickou formu dotazníku rozeslán náhodně vybranému vzorku 200 studentů bakalářského, magisterského a doktorského studia.

Na výzkumu spolupracovala Knihovna Matematicko-fyzikální fakulty UK, která poskytla databázi svých čtenářů k výběru e-mailových adres.

Na Filozofické fakultě byl průzkum proveden pouze na Ústavu informačních studií a knihovnictví. Odkaz na elektronický dotazník byla odeslán do konference uisk118 s prosbu o pomoc při jeho vyplňování

Provedení výzkumu

Pilotní průzkum probíhal od 18.-29. dubna. Dotazník byl vyplněn asi 10 respondenty a poté do něj byly zapracovány jejich připomínky.

První fáze výzkumu probíhala od 3. května do 9. května, kdy byl odkaz na dotazník poslán studentům Matematicko-fyzikální fakulty UK. Druhá fáze pak probíhala od 10. května, kdy byla informace o dotazníku poslána do elektronické konference Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK. Dotazník byl uzavřen 30. května 2011.

Celkem odpovědělo 292 respondentů a návratnost dotazníku byla asi 86,5% (poměr mezi těmi, kdo si otazník otevřeli a těmi, kdo jej vyplněný odeslali). Průměrná doba vyplňování byla 5 min 36 s.

7.2 Výsledky dotazníku

Dotazník měl celkem dvacet otázek, z toho 2 byly nepovinné a otevřené. Poslední otázka dávala respondentům možnost zhodnotit dotazník nebo napsat jakýkoliv komentář nebo myšlenku k dané problematice.

První a druhá otázka: Frekvence čtení beletrie a odborné literatury

<i>Beletrii (jakoukoliv volnočasovou literaturu) čtu</i>		
Denně	61	20,89%
Několikrát týdně	96	32,88%
Několikrát měsíčně	63	21,58%
Několikrát za půlroku	42	14,38%
Téměř nikdy	30	10,27%

<i>Odbornou literaturu čtu</i>		
Denně	55	18,84%
Několikrát týdně	97	33,22%
Několikrát měsíčně	84	28,77%

Několikrát za půlroku	43	14,73%
Téměř nikdy	13	4,45%

Nejvíce respondentů čte beletrii a odbornou literaturu několikrát týdně, velmi málo je téměř nikdy nečte. Odpovědi na obě otázky jsou seřazeny stejně (několikrát týdně, několikrát měsíčně, denně, několikrát za půl roku, téměř nikdy), liší se pouze minimálním počtem odpovědí. Pouze u čtení odborné literatury je rozdíl mezi čtením několikrát týdně a několikrát měsíčně velmi malý (13 hlasů) než u čtení beletrie (33 hlasů). Respondenti, kteří téměř nikdy nečtou beletrii (30 hlasů), jsou více početní, než ti, kteří téměř nikdy nečtou odbornou literaturu (13 hlasů). Více respondentů ovšem čte denně beletrii než odbornou literaturu (61 ku 55), rozdíl zde však není velký.

Třetí a čtvrtá otázka: Elektronické texty při studiu/práci a ve volném čase

<i>S elektronickými texty se ve svém volném čase setkávám</i>		
Velmi často	140	47,95%
Často	74	25,34%
Někdy	44	15,07%
Málokdy	20	6,85%
Téměř nikdy	14	4,79%

<i>S elektronickými texty se setkávám v rámci své profese/studia</i>		
Velmi často	181	61,99%
Často	81	27,74%
Někdy	19	6,51%
Málokdy	7	2,4%
Téměř nikdy	4	1,37%

Pořadí nejfrekventovanějších odpovědí na obě otázky je stejné. Respondenti nejčastěji uvádí, že se s elektronickými texty setkávají jak ve volném čase, tak při studiu nebo práci velmi často.

Častěji se s nimi však setkávají při studiu/práci – celkem 262 z 292 respondentů na ně narazí často nebo velmi často. Ve volném čase jsou elektronické texty méně frekventované, ale rozdíl mezi velmi častým nebo častým výskytem elektronického textu a téměř žádným setkáním, málokdy nebo někdy, je stále velmi vysoký (214 ku 78).

Pátá a šestá otázka: Preference podoby textu

<i>Při čtení beletrie preferuji</i>		
Klasickou knihu/časopis	265	90,75%
Elektronický formát textu	27	9,25%

<i>Při čtení odborných textů preferuji</i>		
Klasickou knihu/časopis	154	52,74%
Elektronický formát textu	138	47,26%

Je jedno, jestli se jedná o odbornou nebo volnočasovou literaturu, dotazovaní preferují klasický papírový formát před elektronickým. Rozdíl mezi oblíbeností obou formátů v oblasti volnočasové literatury je velký, naopak v odborné literatuře je minimální.

Sedmá a osmá otázka: Zacházení s elektronickými texty

<i>Pokud mám beletristický text v elektronické podobě, pak většinou</i>		
Přečtu jej v elektronické podobě a elektronické podobě si jej i uložím	185	63,36%
Nejprve jej vytisknu a přečtu jej z papíru	99	33,9%
Přečtu jej v elektronické podobě, pak si jej vytisknu	8	2,74%

<i>Pokud mám odborný text v elektronické podobě, pak většinou</i>		
Přečtu jej v elektronické podobě a elektronické podobě si jej i uložím	162	55,48%
Nejprve jej vytisknu a přečtu jej z papíru	85	29,11%
Přečtu jej v elektronické podobě, pak si jej vytisknu	45	15,41%

Z odpovědí na tyto otázky vyplývá, že pokud většina respondentů narazí na elektronický text, který si chtějí archivovat, nechávají si jej v elektronické podobě. Další frekventovanou možností je, že si text nejprve vytisknou a přečtou až poté. Jen málokdo text nejprve přečte v elektronické podobě a poté pro archivační účely vytiskne a uloží.

Otázka devátá a desátá: Zařízení na čtení elektronických textů

<i>Elektronické texty mám možnost číst na</i>			
	Celkový počet odpovědí (počet respondentů, kteří mají možnost číst na daném zařízení)	Procento odpovědí z celkového počtu	Procento respondentů, kteří mají možnost číst na daném zařízení
Mobilní telefonu	70	17,03%	23,97%
Notebooku/netbooku/osobním počítači	287	69,83%	98,29%
Čtečce elektronických knih	42	10,21%	14,38%
Tabletu	7	1,70%	2,4%
PDA	2	0,48%	0,68%
MP3 přehrávači	1	0,24%	0,34%
Laserovém projektoru	1	0,24%	0,34%
Papíře	1	0,24%	0,34%

V této otázce měli respondenti možnost označit více možností. Celkový počet odpovědí byl 411. Poslední možnost byla otevřená a dotazovaní mohli vypsát další zařízení, na kterém mají možnost číst elektronické texty (kromě mobilního telefonu, notebooku nebo PC, elektronické čtečky knih nebo tabletu).

Naprostá většina respondentů (98,29%) má možnost číst texty na počítači, ať už osobním nebo notebooku. Tato možnost se objevila v 69,83% celkového množství odpovědí.

23,97% respondentů čte elektronické texty na mobilním telefonu, 14,38% na čtečce elektronických knih. Tablety prozatím příliš rozšířené nejsou, mezi dotazovanými k nim má přístup jen 7 lidí.

Objevilo se i několik kuriózních odpovědí. Jeden respondent uvedl také možnost čtení elektronických textů pomocí laserového projektoru. Další kromě možnosti notebook/netbook/osobní počítač doplnil ještě papír.

<i>Elektronické texty čtu nejraději na</i>		
Mobilní telefonu	9	3,08%
Notebooku/netbooku/osobním počítači	213	72,95%

Čteče elektronických knih	53	18,15%
Tabletu	11	3,77%
Jiném zařízení	6	2,05%

Naprostá většina dotazovaných elektronické knihy nejraději čte na počítači.

Zajímavá situace ale nastává u čtení z mobilního telefonu, čteček a tabletů. Zatímco 70 respondentů může číst elektronické knihy z mobilního telefonu, tuto možnost nejraději zvolí jen devět z nich. 42 dotazovaných u předchozí otázky zodpovědělo, že mají přístup ke čtečce elektronických knih, ale číst by na ní chtělo 53 lidí. Pouze 5 dotazovaných, kteří měli přístup ke čtečce, na ní nečetlo rádo. K tabletu má podle předchozí otázky přístup 7 dotazovaných, ale číst by na něm chtělo 11 lidí.

6 respondentů si nevybralo ani jednu možnost.

Otázka jedenáctá a dvanáctá: Formáty elektronických knih

<i>Z různých formátů elektronických knih preferuji</i>		
	Celkový počet odpovědí	Procento respondentů, kteří preferují tento formát
PDF	258	88,36%
HTML/HTM	87	29,79%
DOC/RTF/ODF	134	45,89%
TXT	34	11,64%
MOBI	16	5,48%
EPUB	12	4,11%
AZW	5	1,71%
PDB	5	1,71%
DJVU	3	1,02%
PS	2	0,68%
Nepreferuji ani jeden	2	0,68%
XPS	1	0,34%
FB2	1	0,34%
PRC	1	0,34%
Neznám formáty	1	0,34%
Čtu e-texty, ne e-booky	1	0,34%

V této otázce bylo možné vybrat si více odpovědí (minimálně 1 a maximálně 3) a poslední odpověď byla otevřená, aby dotazovaní mohli vypsát jiné oblíbené formáty.

258 z celkových 292 respondentů preferuje formát PFD. Jen asi poloviční oblíbenost mají formáty DOC/RTF/ODF, který je následován formáty HTM/HTML a TXT.

Složitější formáty elektronických textů, jako jsou MOBI, EPUB, AZW apod. nejsou příliš oblíbené.

Desátá otázka byla otevřená a nepovinná a respondenti se v ní mohli vyjádřit k vlastnostem preferovaného formátu. Měli doplnit větu *Tento formát preferuji, protože ...* Svou odpověď zde vyplnilo 117 dotazovaných.

Odpovědi by se daly shrnout do následujících kategorií:

- Podpora formátu zařízením, na kterém uživatel čte – ať už se jednalo o čtečku, mobilní telefon nebo počítač. Často používaným termínem v tomto smyslu byla *kompatibilita*
- Dostupnost
- Jednoduchá práce s textem, většinou ve smyslu manipulace s textem, ne celým dokumentem. Oceňují především to, že se dá formátovat a upravovat.
- Stabilita formátu, že se „nerozhodí“, zachovává grafy a vzorce, že je vizuálně hezký.
- Je obvyklý, respondenti jsou na něj zvyklí
- Je příjemný na čtení, jeho přehlednost
- Přenosnost
- Dále se objevovala adjektiva jako *univerzální, praktický, standardní*, atd.

Zcela nejdůležitější vlastností pro respondenty bylo, zda je formát kompatibilní s programy na jejich počítači, s jejich čtečkou nebo mobilním telefonem. Další podstatnou vlastností byla schopnost práce s textem, dále jeho stabilita a jeho dostupnost.

V předchozí otázce měli dotazovaní možnost označit až 3 skupiny formátů. Jednou z nejčastějších byla kombinace PDF, DOC/RTF/ODF, HTM/HTML, dále PDF, HTM/HTML nebo PDF, DOC/RTF/ODF. Na těch oceňovali jejich dostupnost a kompatibilitu, zobrazení a přehlednost nebo to, že jsou na tyto formáty zvyklí. U kombinací, které obsahovaly formáty DOC/RTF/ODF byla zase často zmiňována možnost jejich úpravy a přizpůsobení.

U formátu PDF byly nejčastěji zmiňovány tyto jeho vlastnosti: kompatibilita, dostupnost, zvyk, příjemnost čtení a přehlednost, přenositelnost a stabilita. Jeden z respondentů označil tento formát jako standart.

Otázka třináctá a čtrnáctá: Kladné a záporné vlastnosti elektronických textů

<i>Texty v elektronické podobě preferuji, protože</i>		
Jsou snadněji dosažitelné (dají se lehce najít na internetu, dají se stáhnout)	153	52,39%
Lépe se s nimi pracuje (lépe se v nich hledá, dají se v nich dělat poznámky, zvýrazňovat důležité části, apod.)	64	21,92%
Jsou snadněji přenositelné a lépe se sdílejí	30	10,27%
Jsem na ně zvyklá/ý	4	1,37%
Nepreferuji je	31	10,62%
První čtyři možnosti	6	2,05%
První tři možnosti	2	0,68%
Více kritérií	1	0,34%
Špatně fixuji tištěný text	1	0,34%

V této otázce si respondenti mohli vybrat jen jednu možnost. Poslední, pátá, byla otevřená otázka, kam mohli doplnit vlastní názory.

Za nejlepší vlastnost elektronických textů považují respondenti dosažitelnost elektronických textů na internetu, dále dobrou manipulaci s texty a jejich přenositelnost.

31 respondentů odpovědělo na tuto otázku, že na elektronických textech nepreferují nic. Několik z nich je preferovalo pouze v případě, že neměli k dispozici papírové texty. Jeden člověk uvedl, že je nepreferuje, ale jsou nutností, další uvedl, že je nesnáší.

<i>Texty v elektronické podobě mi vadí, protože</i>		
Při čtení z obrazovky mám fyzické obtíže (bolení hlavy, pálení očí)	118	40,41%
Vadí mi způsob manipulace s elektronickým textem (nemožnost obracet stránky, přeskakování v knize/článku, nemožnost dělat si	86	29,45%

poznámky, podtrhávat apod.)		
Nejsem na ně zvyklá/ý	23	7,88%
Nevadí mi na nich nic	42	14,38%
Vadí mi čtení z obrazovky počítače/Vadí mi, že nemám jiné zařízení na čtení el. textů	12	4,11%
První 2 možnosti	3	1,03%
První 3 možnosti	2	0,68%
Nevoní jako kniha	2	0,68%
Dojde baterie	1	0,34%
Nízký kontrast textu a pozadí	1	0,34%
K textu je třeba se doklikat	1	0,34%

V této otázce měli respondenti k dispozici 3 možnosti, poslední z nich byla opět otevřená.

Na elektronických textech jim nejvíce vadí fyzické obtíže při čtení, což je těsně následováno obtížností manipulace s elektronickým textem (jeden dotazovaný například uvedl, že mu vadí, když si nemůže barevně podtrhávat). S velkým odstupem následovala možnost, že na elektronické texty není čtenář zvyklý.

12 respondentům vadí čtení z obrazovky počítače. Nelíbí se jim špatná manipulace s notebookem nebo sezení u stolu. Několik z nich uvedlo, že nemohou číst ze čtečky nebo z tabletu. Z těchto odpovědí se dá vyvodit, že pokud by měli lehčí přenosnější zařízení, které by si mohli brát s sebou do práce nebo do školy, četba elektronických textů by pro ně byla snazší.

42 respondentů tvrdí, že na elektronických textech jim nic nevadí, nebo je dokonce preferují. Jeden čtenář dokonce uvedl, že elektronické texty mu nevadí, ale papírové ano.

Dvěma dotazovaným vadí, že elektronický text nemá vůni knihy.

Objevilo se i několik osamocených názorů, kde respondentům vadí, že u zařízení, na kterém elektronický text čtou, dojdou baterky, nebo že text a pozadí mají špatný kontrast. Jeden respondent uvedl poněkud nejasnou výhradu vůči elektronickým textům, že „*knihu otevřete a čtete, k el. txt proklikat*“.

Otázka patnáctá a šestnáctá: Získávání elektronických textů

<i>Elektronickou beletrii nejčastěji získáváte</i>		
Ze stránek jako Google Scholar a Google Books	21	7,19%

Přímou koupí na internetu (knihkupectví jako Amazon, Diesel Books, eReader, apod.)	6	2,05%
Volným stahováním z internetu	195	66,78%
Digitalizační projekty knihoven a jiných institucí (viz. E-knihovna Městské knihovny v Praze)	29	9,93%
Nijak nezískávám	26	8,9%
Elektronickou beletrii nečtu	11	3,77%
Snažím se jí vyhnout	1	0,34%
Uzavřené fórum	1	0,34%
Více možností	1	0,34%

<i>Elektronické odborné texty nejčastěji získáváte</i>		
Z odborných databází (viz Elsevier, ProQuest, Ebsco, apod.)	93	31,85%
Ze stránek jako Google Scholar a Google Books	34	11,64%
Přímou koupí na internetu (knihkupectví jako Amazon, Diesel Books, eReader)	5	1,71%
Volným stahováním z internetu	144	49,31%
Interní zdroje (archiv fakulty, katedry, učitelé...)	6	2,05%
Více odpovědí	4	1,37%
Jiné zdroje	3	1,03%
Nijak nezískává	3	1,03%

V obou těchto otázkách měli respondenti možnost zvolit ze 4 odpovědí nebo napsat svou vlastní.

Naprostá většina respondentů získává elektronickou beletrii volným stahováním z internetu. 29 ji získává z digitalizačních projektů knihoven a jiných institucí a 21 ze stránek jako je např. Google Books. Pouze 6 z nich ji kupuje.

37 respondentů uvedlo, že elektronickou beletrii nijak nezískávají a 11 z nich ji ani nečte. Jeden se jí dokonce snaží vyhnout.

Nejfrekventovanějším zdrojem elektronické odborné literatury je volné stahování z internetu, které je ale poměrně těsně následováno jejich získáváním z odborných databází. Pouze 5 respondentů uvedlo, že elektronickou odbornou literaturu získávají koupí z internetových knihkupectví.

6 dotazovaných získává elektronické odborné texty z interních zdrojů firmy nebo školy (např. vnitrofakultní stránky, stránky profesorů, apod.).

Pouze 3 dotazovaní zodpověděli, že elektronickou odbornou literaturu nijak nezískávají.

Otázka sedmnáct, osmnáct a devatenáct: Segmentační otázky

<i>Jsem</i>		
Muž	105	35,96%
Žena	187	64,04%

<i>Můj věk</i>		
15-20	41	14,04%
21-30	196	67,12%
31-40	40	13,7%
41-50	9	3,08%
51-60	3	1,03%
Více než 60 let	3	1,03%

<i>Jsem</i>		
Student bakalářského studia	125	42,81%
Student magisterského studia	92	31,51%
Student doktorského studia	20	6,85%
Akademický pracovník	15	5,14%
Absolvent	6	2,05%
Jiný	34	11,64%

Výzkumu se zúčastnilo 187 žen a 105 mužů. Nadpoloviční většina z nich byla ve věku 21-30 let a studovala bakalářské studium.

245 respondentů z celkové skupiny zúčastněných je studentem vysoké školy nebo jejím čerstvým absolventem. Akademických pracovníků se zúčastnilo pouze 15.

Otázka dvacátá: Komentáře

V poslední části dotazníku mohli respondenti napsat jakékoliv poznámky nebo postřehy na dané téma. Učinilo jich tak 33.

V zásadě se komentáře dají rozdělit do několika skupin:

Poznámky k tématu	17
Doplňující poznámky k otázkám	7
Námitky k otázkám v dotazníku	5
Námitky k technickému provedení dotazníku	2
Jiné poznámky	2

Poznámky k tématu jsou tematicky velice rozličné. Větší skupinu v nich tvoří ty, které diskutují možnost, že by jejich autor četl více elektronických textů, pokud by měl čtečku elektronických knih:

„Elektronické texty mi vadí krom jiného taky proto, že je musím číst právě na tom jednom místě, tedy u počítače. Čtečka mi připadá super, ale je pro mě moc drahá...“

„Pokud bych měla čtečku tak samozřejmě čtu více v elektronické formě, ale vzhledem k tomu, že nemám tak dávám přednost tištěné formě.“

Dvě poznámky se zmiňují o tom, že autor již čtečku má a jak se díky ní změnil jeho postoj k elektronickým textům:

„Mně osobně se pohled na využívání elektronických beletristických knih mění s pořízením čtečky e-knih. Dříve bych preferovala tištěnou beletrii (a také bych si tiskla odborné články - aby byly k dispozici i když je člověk offline - v metru apod.), dnes s pořízením čtečky toto odpadá, začínám preferovat elektronické formáty pro oba typy literatury. Bohužel čtečku zatím mám krátce, ještě nemám vytvořené nějaké zvyky ohledně beletrie.“

„Než jsem měla čtečku, četla jsem odborné texty z monitoru počítače, což není pohodlné (pálení očí apod.) Často jsem si texty tiskla, což není šetrné k životnímu prostředí. Samozřejmě také těžší než čtečka, pokud se jednalo o rozsáhlejší text... Myslím, že je to také důležitá otázka a jedna z výhod elektronických čteček.“

Dále jsou zde blíže vysvětleny preference respondentů vzhledem ke čtení z papíru nebo obrazovky a jejich vztah k elektronické beletrii.

„Preferuju papír, protože na něj můžu snadno čekat a když už je moc ponícený, preferuju elektronickou verzi, protože si ji znovu vytisknu...“

„Tisknu si především anglické odborné texty (kterých je ale většina), české často zvládnou z počítače.“

„Nečtu beletrii v el. podobě, pokud by byla pouze v el. podobě, pravděpodobně bych ji nečetla vůbec.“

„Mám raději knihy, lépe si informace pamatuji.“

„Beletrii si kupuji jen v tištěné podobě, v odborné literatuře jsou naopak pohodlnější elektronické texty, protože je možné provádět následné úpravy atp.“

„Elektronická forma mi vyhovuje především u odborné literatury, zejména u periodik nebo odborných studií a výzkumných zpráv, které jsou v tištěné podobě často velmi obtížně sehnatelné nebo zcela nesehnatelné. Nicméně stále, pokud mám možnost, preferuji tištěnou formu, protože je pro mě celkově čtenářsky příjemnější. Rozhodně v tom hraje roli fakt, že nedisponuji žádným speciálním čtecím zařízením a elektronické texty musím číst z 12 palcové obrazovky notebooku, což není zrovna komfortní řešení.“

Z předchozích komentářů se dá vyvodit, že v současné době je čtení z displeje nutností, která je ale pro některé nutným zlem. Čtení obrazovky počítače je nekomfortní a mnoho lidí by jej radši vyměnilo za něco menšího a lépe přenosného. Představa, že si své texty a dokumenty mohou nosit kdekoli s sebou, je zvláště pro vysokoškolské prostředí velice lákavá.

Na druhou stranu zde zcela jasně existuje skupina obránců klasického tištěného formátu, kteří se s tím elektronickým nemohou nebo nechťejí smířit a odmítají jej. Je zajímavostí, že výše uvedené více či méně negativní komentáře o elektronickém textu jsou od studentů bakalářského, magisterského nebo doktorského studia.

Kromě této problematiky se objevily komentáře i na jiná témata:

„Elektronické knihy se na autogramiádě nedají nechat podepsat autorem :-“

„PDF není nejlepší formát pro elektronické knihy, a přijde mi zcestné, pokud se digitalizační střediska chlubí tím, že mají své dokumenty pouze ve formátu PDF - PDF je dobré pro uskladnění, pro čtení ze čteček ale ne.“

„V ČR je obchod a nabídka elektronických knih velmi omezená/opožděná. EBooks bych kupoval častěji pokud by byl dobrý (online) obchod za rozumné ceny.“

Námítky k otázkám v dotazníku se většinou vztahují k otázkám číslo 7 a 8, tedy zacházení s elektronickým textem. Některým respondentům se nezdávala logická možnost b), jiným se nelíbilo, že zvláště u otázky 7 není možnost, že beletrii nikdy elektronicky nečtou. Pouze jedna reakce na dotazník byla zcela negativní.

Námítky k technickému provedení dotazníku byly 2 a obě se týkaly nedostatečně dlouhého textového pole u otázky č. 12.

7.3 Vyhodnocení dotazníku

Předpoklad, na kterém byl výzkum založen, tedy že je akademické prostředí více spjato s elektronickými texty a tedy lidé, kteří se v něm pohybují, jsou s nimi více obeznámeni, se potvrdil. S elektronickými texty i se v práci, při studiu i ve svém volném čase často nebo velmi často setkává většina respondentů. Ve volném čase je to pochopitelně menší podíl (214 respondentů) než při práci nebo studiu (262 respondentů).

Ze čtyř hypotéz uvedených na začátku kapitoly se neprokázala pravdivou pouze jedna.

Předpoklad, že většina dotazovaných bude preferovat klasickou formu beletrie nad elektronickou formou se prokázal zcela jasně. Přes 90% respondentů má v ruce raději knihu než cokoliv jiného. Na druhou stranu ve volných komentářích na konci dotazníku uvedlo několik respondentů, že by četli na elektronické čtečce, pokud by ji měli. Jiní uvedli, že ji už mají a jejich postoj k elektronické beletrii se změnil. Jeden si stěžoval, že v Česku není dostatečná nabídka elektronických knih. Je otázkou, jak se výše uvedená čísla změní, až budou čtečky a tablety ve společnosti rozšířenější. Jednou z nejčastějších námitek proti elektronickým knihám je totiž ta, že se nedají číst všude, nebo že čtení na počítači není pohodlné. Při čtení na čtečce nebo tabletu obě tyto námítky přestávají být platné.

Druhým předpokladem bylo, že u odborných textů bude v akademickém prostředí preferován elektronický formát. Tento předpoklad se nevyplnil. Ovšem pouze s malým rozdílem. Odborný text preferuje v klasické podobě 154 respondentů a v elektronické 138 respondentů. Rozdíl tedy činil 16 hlasů.

Třetí hypotéza, tedy že lidé elektronické texty čtou nejčastěji na počítači, se potvrdila. 287 respondentů má možnost číst z obrazovky počítače (jedno jakého) a 213 jich čte z počítače nejraději. V průzkumu se ale také ukázalo, že zatímco 42 dotazovaných potvrdilo, že má možnost číst na čtečce, 53 by jich na čtečce četlo nejraději. 11 respondentů, kteří nevlastní čtečku a nemají k ní přístup, by na ní chtělo číst. Dalších 7 dotazovaných má přístup k tabletu, ale 11 by jich na něm četlo nejraději. Zde se ukazuje nástup malých přenosných multimediálních zařízení. Mnoha lidem vadí čtení z displeje počítače – pálí je oči, jsou nepohodlně posazení, bolí je záda. Proto jsou menší a lehčí zařízení velkým lákadlem.

Poslední hypotéza, že nejoblíbenějším formátem elektronického textu je formát PDF se také potvrdila. Z 292 dotazovaných jej preferuje 258. Jako další následují jednoduché formáty jako DOC/RTF/ODF a HTM/HTML. Nejčastějším zdůvodněním, proč jsou tyto formáty

nejoblíbenější bylo, že jsou kompatibilní, jednoduché a dotazovaný má potřebný software na jejich prohlížení na svém počítači. PDF formáty byl dále prohlašován za spolehlivý, vizuálně neměnný a v jednom případě k němu uživatel dokonce napsal, že se s ním lehce manipuluje a dobře se do něj dají dělat poznámky.

Preference těchto formátů je samozřejmě nejvyšší u respondentů, kteří mají možnost elektronické texty číst hlavně na počítači. U respondentů, kteří ve svých zařízeních uvedli čtečku, se objevují formáty jiné. Ze složitějších formátů je nejoblíbenější MOBI a EPUB. Ale i u těchto čtenářů se objevuje v oblíbených formátech PDF a ve zdůvodnění oblíbenosti to, že je jejich čtečka přečte.

S preferencí elektronického nebo klasického textu má souvislost i otázka sedm a osm, které byly zaměřeny na zacházení s elektronickými texty. Šlo v nich o to, co respondent udělá nejčastěji, pokud najde elektronický text, který si chce přečíst. Možnosti byly 3: že jej v elektronické podobě přečte i uloží, že si jej nejprve vytiskne a pak přečte z papíru nebo že si jej nejprve přečte z obrazovky a poté vytiskne. Přes polovina dotazovaných tvrdila, že ja v případě beletrie (63,36%), tak v případě elektronického textu (55,48%) si jej přečtou i uloží na počítači. Vyšší procento u beletrie je pochopitelné, zohledníme-li to, že beletristické texty jsou často na tisk příliš dlouhé a čtení z volných stránek také není příliš pohodlné. Tyto dvě otázky byly také nejvíce kontroverzní. Dvěma respondentům chyběla možnost, že beletrii nikdy elektronicky nečtou. Jeden respondent považoval možnost c) (přečtu si text v elektronické podobě a pak si jej vytisknu) za nelogickou.

Z kladných vlastností elektronického textu byla nejčastěji vybírána ta, že tyto texty jsou velice snadno dostupné na internetu (153 z 292 dotazovaných zvolilo tuto možnost). S tím korespondují odpovědi u otázek 15 a 16, které byly zaměřeny na to, jak jsou nejčastěji získávány elektronické texty. U beletrie zvítězilo jednoznačně volné stahování z internetu (66,78%). U odborné literatury byl předpoklad, že zdrojem takovýchto textů budou v akademickém prostředí nejčastěji odborné databáze. Ty jsou ale na až na druhém místě s 93 hlasy. Jako nejfrekventovanější zdroj odborných elektronických textů uvedlo 144 dotazovaných stejně jako u beletrie volné stahování z internetu.

Výzkum splnil své cíle a ukázal současný postoj akademické veřejnosti k elektronickým textům a zařízením, na kterých se tyto texty dají číst. Počítače v této oblasti stále hrají velkou roli, ale to se postupně začíná měnit. Uživatelé chtějí něco malého a mobilního, co mohou mít všude s sebou. Na klasické formáty jako PDF a HTML jsou kladeny vyšší nároky, uživatelé si chtějí dělat poznámky, podtrhávat a přizpůsobovat si text. Chtějí něco, co bude mít vlastnosti

klasické knihy, ale bude to lépe přenosné a adaptabilní. Čtečky elektronických knih a tablety tyto možnosti mají.

8 ZÁVĚR

Efektivní čtení klasických dokumentů je dovednost, která je velice užitečná zvláště pro ty, kteří se každý den musí vyrovnávat s velkým množstvím tištěného slova. Skládá se z mnoha různých technik a dovedností, nejedná se pouze o čtecí techniky, ale také práci s textem a samotnou duševní práci čtenáře, který musí získané informace vnitřně zpracovat a roztrždit, ale hlavně si je zapamatovat.

Efektivní čtení z elektronických dokumentů má ty samé cíle jako čtení z dokumentů klasických, jen má jiné prostředky. Počítač, tablet, čtečka nebo jakákoliv jiná elektronická zařízení jsou jiným prostředím, která logicky mají i jiná ovládání a jiné možnosti než klasická kniha. Čtenáři se jich bojí. Nedůvěřují jim a nechtějí z nich číst. Jak ale prokázalo už mnoho průzkumů, pokud čtenáře někdo naučí techniky čtení a jak elektronická zařízení používat, efektivita i rychlost čtení se zvýší.

Tato zařízení navíc poskytují čtenářům mnoho možností jak pracovat s dokumentem. Text se dá zvětšovat nebo zmenšovat. Čtenář si může podtrhávat v textu, vpisovat poznámky nebo vkládat záložky. S těmito poznámkami se dá pracovat, dají se upravovat a sdílet s ostatními. Čtenář si může nechat přečíst text nahlas. Může své dokumenty libovolně třídit a přidávat k nim vlastní komentáře. Vše záleží na tom, jaký program nebo čtečku si ke čtení vybere. Navíc u sebe může mít i několik set nebo několik tisíc knih současně. Elektronické knihy se dají lehce sdílet. U některých internetových knihkupectví se dají koupené knihy i půjčovat.

V průzkumu, který byl rozebrán v kapitole sedm, se o čtení elektronických textů prokázalo několik zajímavých faktů.

I když v současnosti většina čtenářů čte nejčastěji na počítači, zdá se, že narůstá počet těch, kteří by rádi četli na něčem menším a pohodlnějším. Něčem, co by s sebou mohli vzít do školy nebo do práce a číst si v tramvaji nebo v čekárně. Čtečka nebo tablet by byly vynikajícími pomůckami pro studenty, pokud by do nich šla sehnat potřebná skripta a texty. Zdá se, že důvod, proč je počítač nejoblíbenějším čtecím zařízením je ten, že je nejrozšířenější a nejpřístupnější. Vyskytly se připomínky k tomu, že se těžko přenáší a je nepohodlné u něj sedět.

Z formátů je nejoblíbenější PDF, což ale opět pramení z toho, že jde o formát, který na internetu stáhnete nejčastěji. Jsou v něm články, texty, brožury a knihy. Nejnovější verze Adobe Readeru už podporuje vkládání poznámek a podtrhávání v textu, ale zacházení s ní je pořád méně pohodlné. Složitější formáty jako MOBI nebo PRC tak oblíbené nejsou. Sice

čtenáři poskytnout lepší možnosti manipulace s textem, ale k jejich otevření je potřeba sehnat příslušné programy. Oblíbené jsou zejména u vlastníků čteček, které tyto formáty podporují.

Dalším zajímavým zjištěním bylo, že ačkoliv se průzkum prováděl v akademické prostředí, kde se na elektronické texty dá narazit na každém kroku, více čtenářů preferuje při čtení odborných textů klasický papírový formát než formát elektronický. Většina respondentů v tomto průzkumu byla studenty a z nich bylo nejvíce studentů bakalářských studijních programů. Dalo by se tedy předpokládat, že právě oni budou odborné texty preferovat v elektronické verzi. Tak tomu však není.

Důvodů, proč jsou klasické papírové dokumenty stále oblíbenější než dokumenty elektronické, je několik.

- Zvyk – absolutní většina z nás je stále ještě zvyklá na čtení papíru. Považujeme knihu za cosi výjimečného a posvátného. Počítač a elektronická zařízení jsou naproti tomu vyhrazena práci a zábavě. Čtení je rituál. Klasickou představou je, že si sedneme do křesla a při čtení popijíme šálek čaje nebo kávy. Počítač se do této představy poněkud nehodí. S tímto problémem souvisí i soustředění. Mnoho čtenářů uvádí, že při čtení na počítači se obtížně soustředí.
- Nedostupnost – zdá se to paradoxní, ale elektronické dokumenty jsou nedostupné. Tedy většinou jsou nedostupné právě ty dokumenty, které potřebujeme my. Hledáním toho správného dokumentu na internetu nebo v jiných dostupných zdrojích může čtenář strávit hodiny. U klasické knihy stačí prozkoumat knihovnu nebo online katalog a dokument si půjčit. Pro elektronické dokumenty neexistují souborné katalogy, čtenář musí projít několik zdrojů, aby třeba zjistil, že dokument v nich vůbec není.
- Přenositelnost – elektronické dokumenty nejsou dobře přenositelné. Tedy alespoň v tom fyzickém smyslu. Pro opravdu efektivní čtení elektronického dokumentu potřebujeme obrazovku větší, než je na klasickém mobilním telefonu. A tablety a čtečky ještě nejsou ve společnosti tak rozšířené, aby se ukázal jejich vliv na tento problém.

Efektivní čtení elektronických dokumentů se dá rozdělit na dvě oblasti: jejich získávání a manipulace s nimi a jejich čtení a manipulace s textem v nich. Najít a získat elektronický text může být pro čtenáře problém, jejich přenášení a otevírání také. Na druhou stranu, pokud již dokument mají a mají k němu o potřebné zařízení nebo program, manipulace se samotným textem a jeho efektivní čtení je snazší než u klasického dokumentu.

Zkoumání tohoto tématu není v žádném případě uzavřeno. Zajímavým rozšířením této práce by například bylo bližší prozkoumání formátu PDF a jaký na něj má veřejnost názor. Dále byly ze zkoumání čteček vyloučeny jednotlivé programy, které také umožňují zacházet s textem (např.: Microsoft Word, Microsoft Reader, FBReader, atd.). Dalším zajímavým rozšířením by také bylo navrnutí ideálních vlastností čtečky a toho, co by měla umět pro jakou skupinu čtenářů.

Efektivní čtení klasických nebo elektronických textů má ten samý základ. Rozdíl je používaných prostředcích. S elektronickými texty se budeme setkávat stále častěji a proto jsou znalosti, jak zacházet s těmito prostředky a jak tyto texty číst efektivně, stále důležitější.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

- Alza.cz. 2011. *Alza.cz : největší obchod s počítači a elektronikou* [online]. Praha : Alza.cz, c2000-2011 [cit. 2011-06-13]. Amazon Kindle 3 3G. 2011. Dostupné z WWW <<http://www.alza.cz/amazon-kindle-3-3g-d226653.htm#popis>>.
- Amazon.com. 2011. *Amazon.com* [online]. Seattle : Amazon.com, c1996-2011 [cit. 2011-06-13]. Kindle 3G wireless reading device : free 3G + Wi-Fi, 6" display, 3G works globálky – latest generation : Kindle Store. Dostupné z WWW <http://www.amazon.com/Kindle-Wireless-Reader-3G-Wifi-Graphite/dp/B002FQJT3Q/ref=amb_link_85156411_1?pf_rd_m=ATVPDKIKX0DER&pf_rd_s=left-1&pf_rd_r=1VE8SESRXQW2BN6WZZ6W&pf_rd_t=101&pf_rd_p=1291832942&pf_rd_i=1284007011>.
- CELBOVÁ, Ludmila. 2009. Elektronická kniha. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2009 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z WWW: <http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000866&local_base=KTD>.
- Cloud computing. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikimedia Foundation, naposledy edit. 27. 6. 2011 [cit. 2011-07-10]. Česká verze. Dostupné z WWW <http://cs.wikipedia.org/wiki/Cloud_computing>.
- DILLON, Andrew. 1992. Reading from paper versus screens : a critical review of the empirical literature. *Ergonomics*. 1992, vol. 35, is. 10, s. 1297-1326. ISSN 0014-0139.
- DILLON, Andrew. 1994. *Designing usable electronic text : ergonomic aspects of human information usage*. Boca Raton : CRC Press, c1994. 195 s. ISBN 978-0-7484-0113-0.
- DOČEKAL, Daniel. 2010. Služba eKnihy Google je nyní dostupná ve Spojených státech. In *BookZ.cz* [online]. [S.l.], posted on 6.12.2010 [cit. 2011-07-08]. Dostupné z WWW <<http://www.bookz.cz/wordpress/2010/12/06/sluzba-eknihy-google-je-nyni-dostupna-ve-spojenych-statech/#more-344>>.
- DROBÍKOVÁ, Barbora. 2011. Elektronické knihy a katalogy knihoven. In *Inforum 2011 : 17. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích : 24.-26. května 2011, Praha* [online]. Praha : Albertina Income, 2011 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z WWW <<http://www.inforum.cz/pdf/2011/drobikova-barbora.pdf>>.
- DYSON, Marta. 2011. Online books : Wiley Online Library – ten years of innovation. In *Inforum 2011 : 17. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích : 24.-26. května 2011, Praha* [online]. Praha : Albertina Income, 2011 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z WWW <<http://www.inforum.cz/pdf/2011/dyson-marta.pdf>>.
- GARLAND, Kate J.; NOYES, Jan M. 2004. CRT Monitors : Do they interfere with learning? *Behaviour & Information Technology*. 2004, vol. 23, n. 1, s. 43-52. ISSN 0144-929X.
- GOGOLÍN, Petr. 2009. Návod k maximálnímu užítku ze čtení knih. In *Dreamlife : životní styl, úspěchy, cíle a sny* [online]. Brno : Petr Štěpánek, 10.1.2009 [cit. 2011-05-01]. Dostupné z WWW <<http://www.dreamlife.cz/osobni-rozvoj/mysleni/navod-k-maximalnimu-užitku-ze-cteni-knih/article.html?id=1332>>. ISSN 1802-1840.
- Google. 2011. *Google knihy* [online]. Mountain View : Google, c2011 [cit. 2011-07-08]. O službě Vyhledávání knih Google. Dostupné z WWW <<http://books.google.cz/intl/cs/googlebooks/about.html>>.

- Google Books. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikimedia Foundation, last modif. on 10 June 2011 [cit. 2011-07-08]. Anglická verze. Dostupné z WWW <http://en.wikipedia.org/wiki/Google_Books#cite_note-12>.
- GRIFFEY, Jason. 2010. Electronic Book Readers. *Library Technology Reports*. 2010, vol. 46, is. 3, s. 7-19. ISSN 0024-2586.
- GRUBER, David. 1990. *Racionální čtení a studium : učební text ke kurzu*. Praha : A-PULS, 1990. 113 s. ISBN 80-900089-0-9.
- HLÁVKOVÁ, Jana. 2008. Zdraví a počítače. In *Státní zdravotní ústav* [online]. Praha : Státní zdravotní ústav, revize textu 25.5.2008 [cit. 2011-05-27]. Dostupné z WWW <<http://www.szu.cz/tema/pracovni-prostredi/zdravi-a-pocitace?highlightWords=zdrav%C3%AD+po%C4%8D%C3%ADta%C4%8De>>.
- HÖRNER, Gerhart. 2007. *Rychlé čtení : čtete rychle a efektivně*. Brno : Computer Press, 2007. 82 s. ISBN 978-80-251-1776-7.
- Human-computer interaction. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikimedia Foundation, naposledy edit. 23. 6. 2011 [cit. 2011-07-11]. Česká verze. Dostupné z WWW <http://cs.wikipedia.org/wiki/Human-Computer_Interaction>.
- JONÁK, Zdeněk. 2009. Komunikace člověk-počítač. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2009 [cit. 2011-07-11]. Dostupné z WWW <http://aleph.nkp.cz/F/9CQ7YNP7EKTEXQCFIY1A4M2PMJVTD2NGGX1KNLJ5SS32HK411N-03020?func=full-set-set&set_number=066418&set_entry=000001&format=999>
- JOŠT, Jiří. 2009. *Oční pohyby, čtení a dyslexie*. Praha : Fortuna, c2009. 173 s. ISBN 978-80-7373-055-0.
- KASÍK, Pavel. 2010. Co chybí novému tabletu Apple iPad? USB konektor a „ach faktor“. Máme video. *Technet.cz* [online]. Praha : MAFRA, 28. ledna 2010 [cit. 2011-05-29]. Dostupné z WWW <http://technet.idnes.cz/co-chybi-novemu-tabletu-apple-ipad-usb-konektor-a-ach-faktor-mame-video-lee-/hardware.aspx?c=A100128_015739_hardware_pka>.
- KOL, Sara; SCHCOLNIK, Miriam. 2000. Enhancing Reading Strategie. *Calico Journal*. 2000, vol. 18, n. 1, s. 67-80. ISSN 0742-7778.
- KREJČÍ, Jana. 2008. *Metodika rychlého čtení ve světě a průzkum pramenů zabývajících se touto problematikou*. Praha 2008. 51 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví.
- KUMP, Peter. 1999. *Breakthrough rapid reading : revise*. New York : Prentice Hall, c1999. 276 s. ISBN 0-7352-0019-X.
- LIŠKA, Václav. 2008. Zdravotní souvislosti používání moderních elektronických technologií. Praha : Fakulta stavební ČVUT v Praze, katedra společenských věd, 2008. 61 s. ISBN 978-80-01-04098-0.
- MACHOVEC, George. 2011. The evolving digital library and what must be done to stay relevant. In *Inforum 2011 : 17. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích : 24.-26. května 2011, Praha* [online]. Praha : Albertina Income, 2011 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z WWW <<http://www.inforum.cz/pdf/2011/machovec-george.pdf>>.
- MCCARTY, Jenifer E. 2001. Why your patron will love e-book (and you should too). *Colorado Libraries*. 2001, vol. 23, n. 3, s. 46-48. ISSN 0147-9733.

- MISTRÍK, Josef. 1979. *Rýchle čítance*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979. 112 s.
- MISTRÍK, Josef. 1996. *Efektívne čítanie*. Bratislava : VEDA, 1996. 114 s. ISBN 80-224-0454-3.
- NANAVATI, Anuj A.; BIAS, Randolph G. 2005. Optimal line length in reading : a literature review. *Visible Language*. 2005, v. 39, n. 2, s. 120-144. ISSN 0022-2224.
- NEUROTH, Michael. Embrace the future with Elsevier eBooks. In *Inforum 2011 :17. ročník konference o profesionálných informačných zdrojích : 24.-26. května 2011, Praha* [online]. Praha : Albertina Income, 2011 [cit. 2011-05-30]. Dostupné z WWW <<http://www.inforum.cz/pdf/2011/neuroth-michael.pdf>>.
- NOORHIDAWATI, A.; GIBB, Forbes. 2008. How students use e-books - reading or reffering? *Malaysian Journal of Library & Information Science*. 2008, vol. 13, is. 2, s. 1-14. ISSN 1394-6234.
- PAPÍK, Richard. 1992. *Naučte se číst!* Praha : Grada, 1992. 181 s. ISBN 80-85424-93-2.
- PRESOVÁ, Silvie; PAZDERSKÝ, Michal; ŠKYŘÍK, Petr. 2011. *Jak efektivně číst odborné texty a správně psát vysokoškolské písemné práce? 1. část, Jak efektivně číst odborné texty* [online]. Brno : [s.n.], [cit. 2011-05-01]. 7 s. Dostupné z WWW <http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js07/informace/materialy/pages/cteni-psani1_opora.pdf>.
- RICHAUDEAU, François; GAQUELIN M.; GAQUELIN F. c1984. *Méthode de lecture rapide Richaudeau*. Paris : Retz, c1984. 351 s. ISBN 2-7256-0012-X.
- ROSE, Ellen. 2011. The phenomenology of on-screen reading: University students' lived experience of digitised text. *British Journal of Educational Technology*. 2011, vol. 42, n. 3, s. 515-526. ISSN 1467-8535.
- SELYE, Hans. 1975. *K záhadám vědy*. Praha : Orbis, 1975. 524 s.
- SLATIN, John M. 1990. Reading Hypertext: Order and Coherence in a New Medium. *College English*. 1990, vol. 52, n. 8, s. 870-883. ISSN 0010-0994.
- Sovy a skřivani. In *E-mail noviny HR servis pro personalisty a management* [online]. Praha : Verlag Dashöfer s.r.o., 2011-01-21 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW <<http://www.hrportal.cz/sovy-a-skrivani-cid251340/>>. ISSN 1214-4541.
- Speed reading. In *Wikibooks : open books for an open world* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikimedia Foundation, 2003- last mod. on 30 September 2010 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW < http://en.wikibooks.org/wiki/Speed_Reading>.
- SRBOVÁ, Kateřina; JEŘÁBKOVÁ, Simona. 2007. *Jak se učit efektivně : kurz osobnost[n]í a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Praha : Projekt Odyssea, 2007. 87 s. Dostupné z WWW <http://www.odyssea.cz/soubory/e_kurzy/jak_se_ucit_efektivne_2_stupen_zs.pdf>. ISBN 978-80-87145-23-4.
- SVOBODA, Pavel. 2004. *Zábavná cvičení pro rozvoj čtení : oční pohyby, rozlišování znaků a písmen*. Praha : Portál, 2004. 55 s. ISBN 80-7178-956-9.
- ŠANDEROVÁ, Jadwiga. 2005. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2005. 209 s. ISBN 80-86429-40-7.
- TOMAN, Jiří. 1984. *Jak zlepšit organizaci a techniku duševní práce*. Praha : Svoboda, 1984. 276 s.

- TRÁVNÍČEK, Jiří. 2010. Jak čteme (1). *Grand Biblio*. 2010, roč. 4, č. 11-12, s. 32-33. ISSN 1802-3320. Dostupné z WWW <<http://www.grandprinc.cz/prolistovat/grand-biblio/2010/11-12>>.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. 2011a. Jak čteme (2). *Grand Biblio*. 2011, roč. 5, č. 1, s. 34-36. ISSN 1802-3320. Dostupné z WWW <<http://www.grandprinc.cz/prolistovat/grand-biblio/2011/1>>.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. 2011b. *Čtenáři a čtení v ČR (2010)* [online prezentace]. Brno : Akademie Věd ČR, [cit. 2011-07-02]. Dostupné z WWW <http://www.mvk.cz/archiv/stazeni/MVK-101249-ctenari_cteni_2010_-_j.travnicek.-5.5.11-vs.pdf>.
- TROTT, Barry. 2011. E-books and Readers' Advisory. *Reference & User Services Quarterly*. 2011, vol. 50, is.4, s. 325-329. ISSN 1094-9054.
- VÁŠOVÁ, Lidmila. 2009a. Rychlé čtení. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2009 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW <http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001963&local_base=KTD>.
- VÁŠOVÁ, Lidmila. 2009b. Racionální čtení. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2009 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z WWW <http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001959&local_base=KTD>.
- VÁŠOVÁ, Lidmila. 2009c. Statarické čtení. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2009 [cit. 2011-05-08]. Dostupné z WWW <http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001962&local_base=KTD>.
- WHITE, Tracie. 2011. iPads to be distributed to incoming class by Stanford medical school. In *Stanford School of Medicine* [online]. Stanford : Stanford School of Medicine, c2011 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z WWW <<http://med.stanford.edu/ism/2010/august/ipad.html>>.
- ZAHRÁDKA, Jiří. 2010. Vyzkoušeli jsme lapičku za 4 000 Kč: už nikdy žádné odlesky. In *Technet.cz* [online]. Praha : MAFRA, 2010-10-05 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW <http://technet.idnes.cz/vyzkouseli-jsme-lampicku-za-4-000-kc-uz-nikdy-zadne-odlesky-per-hardware.aspx?c=A101104_014110_hardware_jza>.
- ZIELKE, Wolfgang. 1977. *Jak racionálně studovat*. Praha : Svoboda, 1977. 189 s.
- ZIELKE, Wolfgang. 1988. *Jak číst rychleji a lépe*. Praha: Svoboda, 1988. 2. vyd. 168 s.
- ZONER software. 2011. *Zonerbooks.cz* [online]. Brno : ZONER Software, c2010 [cit 2011-06-22]. Popis technologie E-ink. Dostupné z WWW <<http://www.zonerbooks.cz/inpage/popis-technologie-e-ink/>>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1 Úvodní obrazovka Adobe Digital Editions.....	str. 69
Obr. č. 2 Informace o dokumentu v ADE.....	str. 70
Obr. č. 3 Zvětšení pomocí funkce <i>Custom Fit</i>	str. 71
Obr. č. 4 Úvodní stránka softwarové čtečky Kindle.....	str. 73
Obr. č. 5 Úprava zobrazení písma a zobrazení vložených poznámek ve čtečce Kindle..	str. 74
Obr. č. 6 Zobrazení stažených knih na čtečce NOOK	str. 78
Obr. č. 7 Otevřený seznam záložek a možnosti přidávání poznámek na čtečce NOOK ..	str. 80
Obr. č. 8 Náhled na sbírku ve čtečce KooBits	str. 82
Obr. č. 9 Vkládání razítek a zvýrazňování ve čtečce KooBits	str. 84
Obr. č. 10 Scrapbook ve čtečce Koobits	str. 85
Obr. č. 11 Výstřižky v online čtečce Google	str. 89
Obr. č. 12 Nastavování vlastností textu na čtečce Google eBooks Web Reader.....	str. 91
Obr. č. 13 Přidávání poznámek ve čtečce ebrary.....	str. 92
Obr. č. 14 Plug-in ebrary Reader a záložka Speech.....	str. 94

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1	I
Příloha č. 2	I
Příloha č. 3	II
Příloha č. 4	III
Příloha č. 5	III
Příloha č. 6	IV
Příloha č. 7	IV
Příloha č. 8	V
Příloha č. 9	V
Příloha č. 10	VI
Příloha č. 11	VI
Příloha č. 12	VII
Příloha č. 13	VIII
Příloha č. 14	IX

Příloha č. 1

Ukázka cvičení očních pohybů pro děti z knihy Pavla Svobody *Zábavná cvičení pro rozvoj čtení : oční pohyby, rozlišování znaků a písmen.*

Čti pouze druhá písmena z každého slova. Najdeš ukrytá zvířata.

1

Zkasul lůka úňate.

Ukuma pohes abliky orne sa.

Azule maskol vjundamo sícika ocil.

Etykaro ryshebe ogama drtikol.

Omis se adado uvelo pěvic odili.

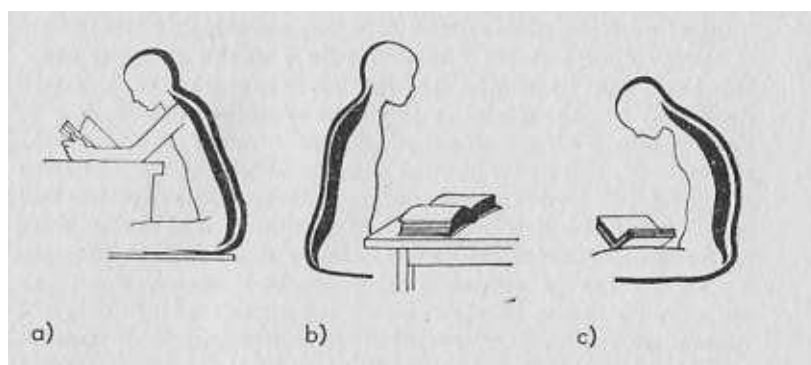

Příloha č. 2

Způsoby sezení. Způsob a) je správný a b) a c) jsou špatné. Převzato z knihy *Rýchle čítanie* od Jozefa Mistríka.

Příloha č. 3

Stupnice kontrastu podkladu a barvy písma, převzato z knihy R. Papíka *Naučte se číst!*

Černá na žluté

Zelená na bílé

Červená na bílé

Modrá na bílé

Bílá na modré

Černá na bílé

Žlutá na černé

Žlutá na fialové

Bílá na červené

Bílá na zelené

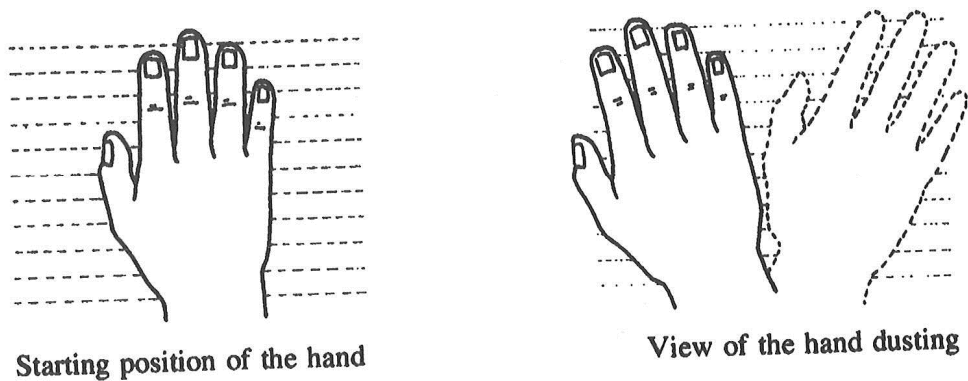
Bílá na černé

Červená na žluté

Příloha č. 4

Pohyby rukou při čtení, tzv. *dusting*. Převzato z knihy Petera Kumpa *Breakthrough rapid reading*.

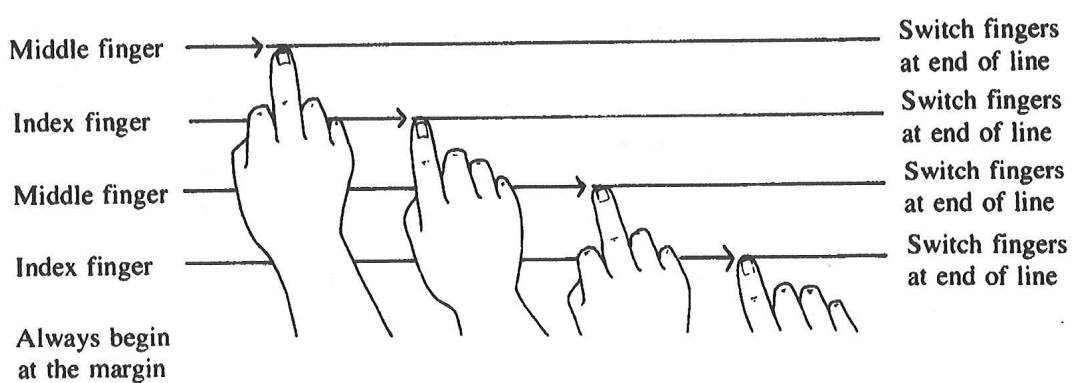
FIGURE 6. THE DUSTING HAND MOVEMENT

Příloha č. 5

Pohyby rukou při čtení, sledování řádku dvěma prsty. Převzato z knihy Petera Kumpa *Breakthrough rapid reading*.

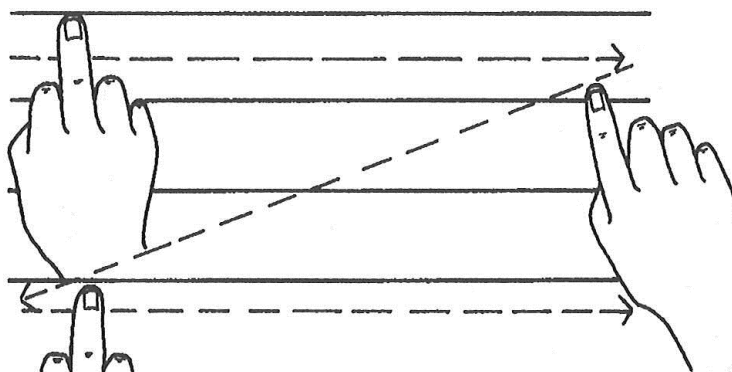
FIGURE 12. UNDERLINING WITH TWO FINGERS

Příloha č. 6

Pohyby rukou při čtení, prostředníček ukazuje řádek zleva doprava a prostředníček zprava doleva diagonálně dolů. Převzato z knihy Petera Kumpa *Breakthrough rapid reading*.

FIGURE 13. THE SLASHING HAND MOVEMENT

Příloha č. 7

Příklad ergonomické půlené klávesnice, převzato ze stránek Microsoft.com

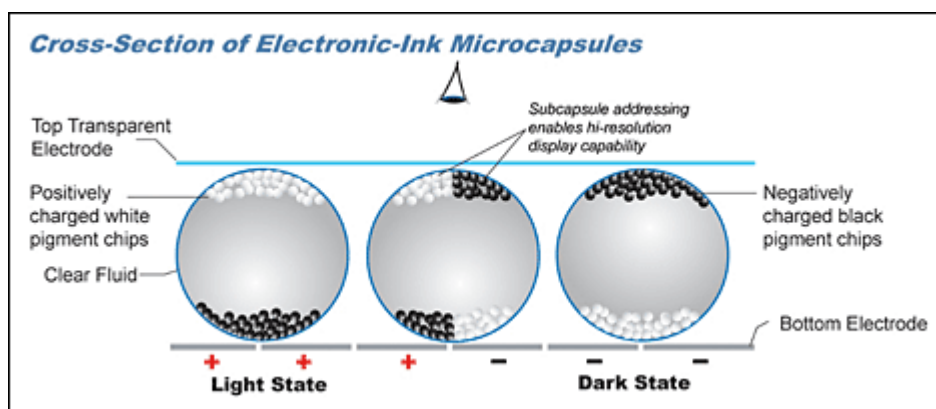
(http://www.microsoft.com/cze/hardware/mouseandkeyboard/images/galerie/NEK/NEK4_Silver_FOB_FY06.jpg)

Příloha č. 8

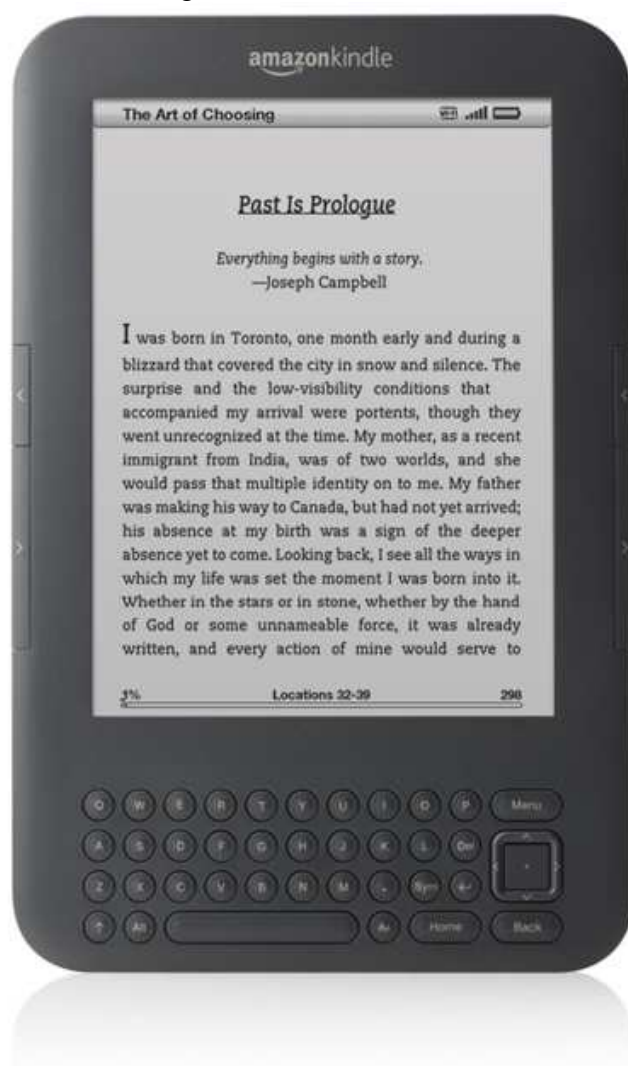
Technologie E-ink, převzati ze stránek zonerbooks.cz

(<http://www.zonerbooks.cz/inpage/popis-technologie-e-ink/>)

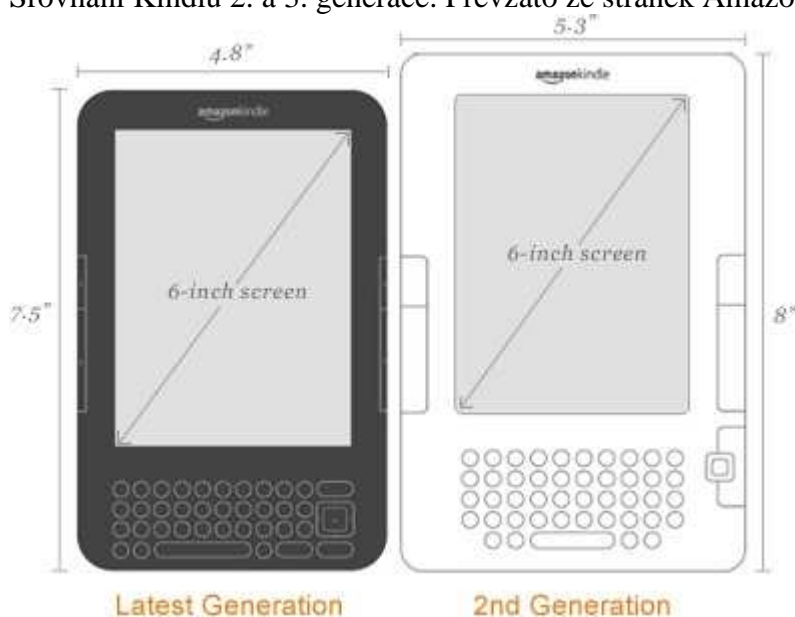
Příloha č. 9

Kindle Wi-fi, třetí generace. Převzato ze stránek Amazon.com.

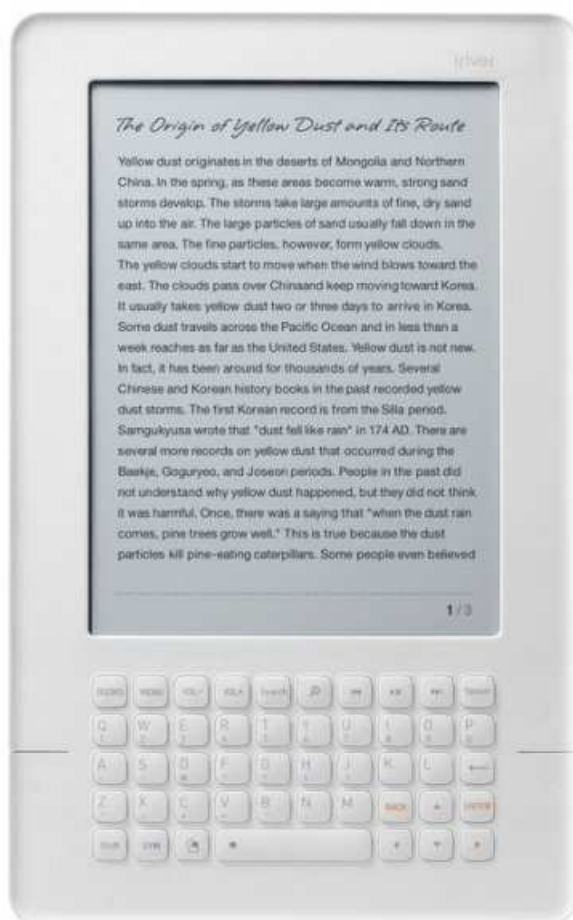
Příloha č. 10

Srovnání Kindlu 2. a 3. generace. Převzato ze stránek Amazon.com.

Příloha č. 11

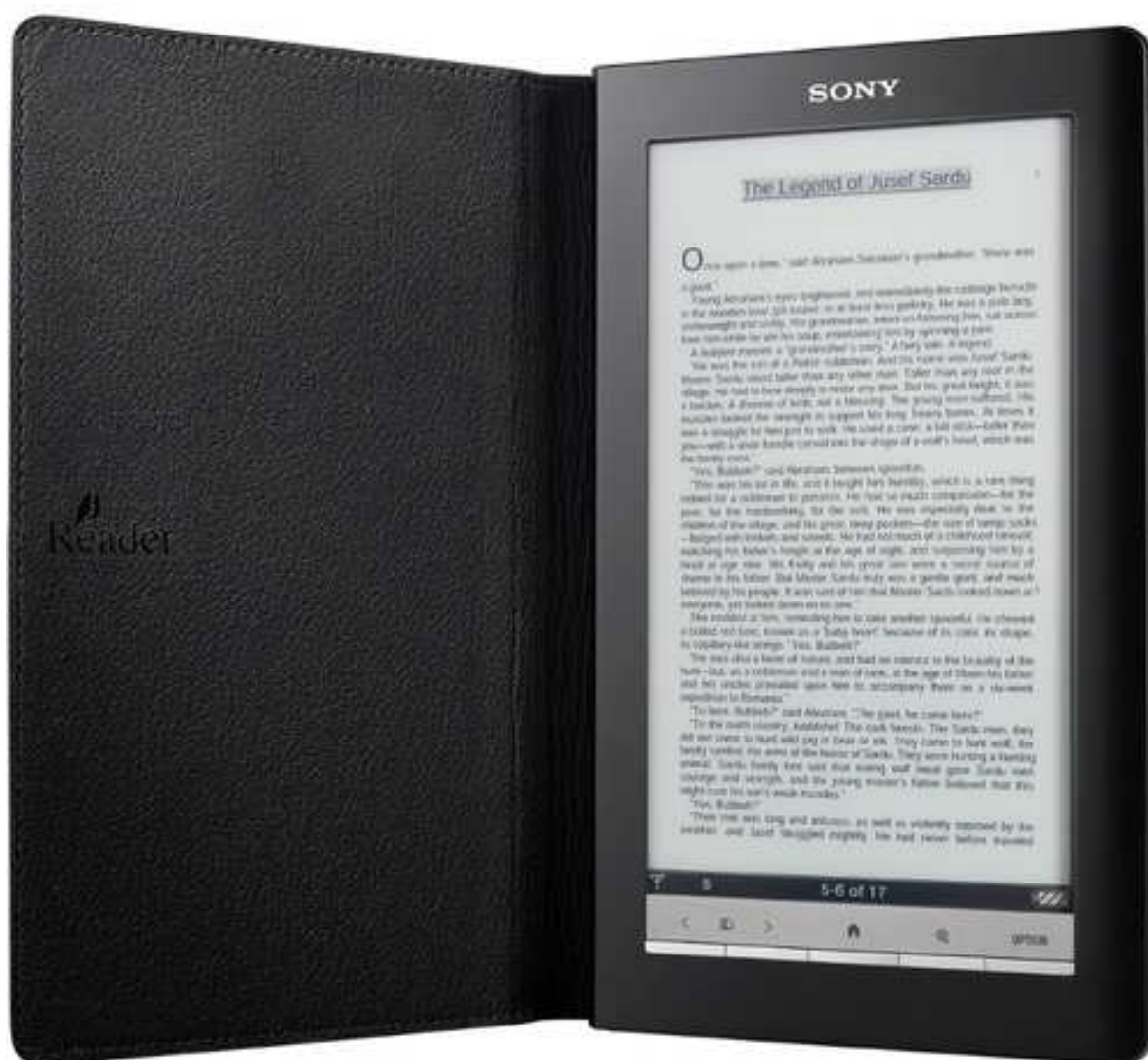
iRiver Story EB02. Převzato ze stránek mall.sk (<http://www.mall.sk/e-book/iriver-eb02-story-e-book-2gb>).

Příloha č. 12

Sony PRS-900 CZ. Převzato ze stránek digiknihy.cz

(<http://www.digiknihy.cz/produkty/archiv-produktu/prs-900>).

Příloha č. 13

Zobrazení seznamu knih s náhledy obálek ve čtečce iBooks na iPadu. Převzato ze stránek iTunes.

Příloha č. 14

Dotazník použitý k výzkumu.

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku. Je zaměřen na elektronické texty a jejich čtení. Dotazník se skládá z 20 otázek a zabere Vám jen pár minut.

Předem děkuji za Váš čas,

Jana Krejčí

1. *Beletrii (jakoukoliv volnočasovou literaturu) čtu*

- a) Denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Několikrát za půl roku
- e) Téměř nikdy

2. *Odbornou literaturu čtu*

- a) Denně
- b) Několikrát týdně
- c) Několikrát měsíčně
- d) Méně než jednou měsíčně
- e) Téměř nikdy

3. *S elektronickými texty se setkávám v rámci profese/studia*

- a) Velmi často
- b) Často
- c) Někdy
- d) Málokdy
- e) Téměř nikdy

4. *S elektronickými texty se ve svém volném čase setkávám*

- a) Velmi často
- b) Často
- c) Někdy
- d) Málokdy
- e) Téměř nikdy

5. *Při čtení beletrie preferuji*

- a) Elektronický formát textu
- b) Klasickou knihu/časopis

6. *Při čtení odborných textů preferuji*

- a) Elektronický formát textu
- b) Klasickou knihu/časopis

7. *Pokud mám beletristický text v elektronické podobě, pak většinou*

- a) Přečtu jej v elektronické podobě a elektronické podobě si jej i uložím
- b) Přečtu jej v elektronické podobě, pak si jej vytisknu
- c) Nejprve jej vytisknu a přečtu jej z papíru

8. *Pokud mám odborný text v elektronické podobě*

- a) Přečtu jej v elektronické podobě a elektronické podobě si jej i uložím
- b) Přečtu jej v elektronické podobě, pak si jej vytisknu
- c) Nejprve jej vytisknu a přečtu jej z papíru

9. Elektronické texty mám možnost číst na (označit můžete více možností)

- a) Mobilním telefonu
- b) Notebooku/netbooku/osobním počítači
- c) Elektronické čtečce knih
- d) Tabletů
- e) Jiném zařízení...

10. Elektronické texty čtu nejraději na

- a) Mobilním telefonu
- b) Notebooku/netbooku/osobním počítači
- c) Elektronické čtečce
- d) Tabletů
- e) Jiném zařízení...

11. Z různých formátů elektronických knih preferuji (můžete vybrat maximálně 3 možnosti)

- a) PDF
- b) HTM/HTML
- c) DOC/RTF/ODF
- d) TXT
- e) MOBI
- f) EPUB
- g) AZW
- h) Jiné...

12. Tento formát/tyto formáty preferuji protože...(nepovinná otázka)

13. Texty v elektronické podobě preferuji protože

- a) Jsou snadněji dosažitelné (dají se lehce najít na internetu, dají se stáhnout)
- b) Lépe se s nimi pracuje (lépe se v nich hledá, dají se v nich dělat poznámky, zvýrazňovat důležité části, apod.)
- c) Jsou snadněji přenositelné a lépe se sdílejí
- d) Jsem na ně zvyklá/ý
- e) Jiný důvod.....

14. Texty v elektronické podobě mi vadí protože

- a) Při čtení z obrazovky mám fyzické obtíže (bolesti hlavy, pálení očí)
- b) Vadí mi způsob manipulace s elektronickým textem (nemožnost obracet stránky, přeskakování v knize/článku, apod.)
- c) Na ně nejsem zvyklá/ý
- d) Jiný důvod...

15. Elektronickou beletrii

- a) Ze stránek jako Google Scholar a Google Books
- b) Přímo koupí na internetu (knihkupectví jako Amazon, Diesel Books, eReader, apod.)
- c) Volným stahováním z internetu
- d) Digitalizační projekty knihoven a jiných institucí (viz. E-knihovna Městské knihovny v Praze)
- e) Jiné zdroje...

16. Elektronické odborné texty nejčastěji získávám

- a) Z odborných databází (viz Elsevier, ProQuest, Ebsco, apod.)
- b) Ze stránek jako Google Scholar a Google Books
- c) Přímo koupí na internetu (knihkupectví jako Amazon, Diesel Books, eReader)
- d) Volným stahováním z internetu
- e) Jiné zdroje...

17. Jsem

- a) Muž
- b) Žena

18. Váš věk

- a) 15-20
- b) 21-30
- c) 31-40
- d) 41-50
- e) 51-60
- f) více než 60 let

19. Jsem

- a) Student bakalářského studia
- b) Student magisterského studia
- c) Student doktorského studia
- d) Akademický pracovník
- e) Jiné...

20. Jakékoliv poznámky nebo postřehy na téma čtení elektronického textu (nepovinná otázka)